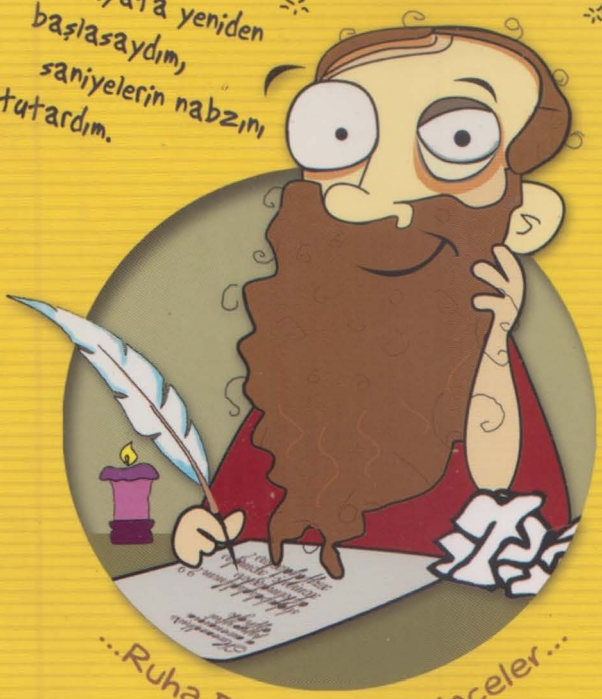
"Hayata yeniden başlasaydım, saniyelerin nabzını tutardım.

...Ruha Dokunan Düşünceler...

Ne demiş Dostoyevski

Hazırlayan: Esra Uluç

4. BASKI

carpe diem!

carpe diem!

"Çünkü insana en çok kitap yakışıyor
ve mürekkebin kuruduğu yerde kan akıyor!"

ânı yakala!

ne demiş dostoyevski

gençlik edebiyat kitaplığı
ruha dokunan düşünceler-1
ısbn 975-6107-00-6
1.baskı, istanbul, nisan 2005
4.baskı, istanbul, eylül 2009

hazırlayan: esra uluç
konsept danışmanı: ömer sevinçgül
editör: sibel talay
illüstrasyonlar: semur ışık
kapak tasarımı: ravza kızıltuğ
baskı-cilt: sistem matbaacılık
yılanlı ayazma sok. no: 8
davutpaşa-topkapı/istanbul
tel: 0212.482 11 01

carpe diem kitap
lacivert yayıncılık san. ve tic. ltd. şti.
alaykösküü cad. no:11 kat:2
cağaloğlu-istanbul
yayın: 0212 514 63 89
satış-dağıtım: 0212 511 24 24
www.carpediemkitap.com
kitap@carpediemkitap.com
copyright ©carpe diem kitap
yayıncılık sertifika no: 1206-34-003256

ne demiş dostoyevski

hazırlayan: esra uluç

içindekiler

• Çelişkilerin Orta Yeridir Dostoyevski 9

• Bir İnsan Olarak Dostoyevski 12

• Bir Yazar Olarak Dostoyevski 15

• Ölümle Tanışma 22

• Parasızlık 24

• Anna Grigorievna Snitkina 25

• Yeraltında, Suç ve Cezanın
Karamazovca Kardeşliğine Dair Notlar 28

• Ölüler Evinden Anılar 32

• Batı Çıkmazı 34

• "Suç, sosyal düzenin bozukluğuna karşı
bir protestodur." 37

• "Kişi benzerlerininyargıcı olabilir mi?" 47

• "Mahpuslar meraka değer insanlardır." 59

• "Onlarda Hamletler,
bizlerde ise henüz Karamazovlar var." 66

• "Neden onlar kazanıyor hep biz kaybediyoruz?" 77

• "Kan kanı çeker,
kılıcını çeken kılıç altında can verir." 88

• "Ucuz bir mutluluk mu,
yoksa insanın ruhunu yücelten acı mı daha iyidir?" 97

• "Aşk olduktan sonra saadetsiz yaşanabilir." 107

• "Çocukları seven hayatı da sever." 14

• "Cehennem, daha sevememekten doğan acıdır." 119

• "Kâğıda ne yazarsan yaz, kızarmaz derler." 121

• "Kafamın içi aydınlandı, gerçeği gördüm." 130

• "Gökleri fetheden başka kartallardır." 137

• "Çok bilen çabuk ihtiyarlar!" 143

• "Herkes inanıyor,
peki ama nereden doğdu bu inanç?" 150

• "Para darphaneden çıkmış bir hürriyettir." 161

• "Bir böcek bir böceği ezerse..." 165

• "Geçmişini lanetle anan bizimdir." 174

• "Özgürlük altında esaret, esaret altında özgürlük!" 181

• Kim demiş, ne demiş? 190

• Kaynaklar 192

Bu bölüm
Benim
hakkımda...

"Çoğu zaman, kelimenin gerçek anlamıyla acıyla farkına varıyorum ki, anlatmak istediğimin yirmide birini bile anlatamadım ve hatta hiçbir şey anlatamadım. Beni rahatlatan şey, Tanrı'nın bir gün bana o gücü ve ilhamı göndereceğine, benim de kendimi eksiksizce anlatabileceğime, kısacası yüreğimdeki ve hayal dünyamdaki her şeyi ortaya koyacağıma dair olan umudumdur."

Dostoyevski

Çelişkilerin Orta Yeridir Dostoyevski...

İnsanın en büyük gerçeği çelişkileridir. Çelişki olmadan düşünce de olmaz. Çoğu zaman iki zıt düşünce beynimizde yan yana yer alır. Bu zıtlık, diğerinin yanlışlığı ya da çirkinliği manasına gelmez. İkisinin de kabul gördüğünün ve aynı zamanda reddedildiğinin ifadesidir bu. Kişi, düşüncelerini zıt olan diğer yanı ile çarpıştırmadan duramaz, hatta koca bir ömrü bu iki zıt nokta arasında gidip gelmekle geçirir. Gidip gelmeler, başlayıp bitirmeler... Günün geceye dönmesi bile zıtlığın varlığını ve yan yanalığını ortaya koymaz mı?

Çelişkilerin orta yeridir Dostoyevski... En çok bu yönüyle etkiledi beni. Karşıtlıkları, çırpınışları, tutunuşları, savruluşları, yani insana dair gerçekliği çıplak haliyle ele alması ona olumlu ya da olumsuz kılıflar giydirmeye çalışmaması...

André Gide, 'Dostoyevski' adlı eserinde, bu konuyu şöyle dile getirir: "Dostoyevski'de bir duygu, ansı-

zın yerini tam tersi bir duruma bırakmaktadır. ... Çelişkiler ve tutarsızlıklar yönünden Dostoyevski'den daha zengin bir yazar tanımıyorum. Nietzsche olsa, 'karşıtlıklar yönünden' derdi. Dostoyevski romancı olacağı yerde felsefeci olsaydı, fikirlerini bir düzene sokmayı deneyecekti hiç kuşkusuz ve biz de bunun için çok şey yitirecektik."

Kahramanları hem delice âşık, hem öldüresiye kıskançtırlar, bazen nefret ederler sevdiklerinden.

Alyoşa... 'Karamazov Kardeşler'in en masum kahramanı. Yüreği bir gül yaprağı kadar narindir, lakin şehvetin kıvılcımları ondan uzak değildir. En aklı başında kahramanı olan İvan ise, romanın sonunda çıldırma noktasına gelir. Bilimsel yazılarla meşgul olan İvan, şeytanla konuşmaya başlar. Tüm kahramanları içinse Tanrı konusu bir problematiktir. Bir yandan derinden severler onu, inançlarını en üst noktaya koymaya çalışırlar. Diğer yandan da inançsızlığın korkunç uçurumlarına doğru yol alırlar. Tüm bunlar gerçekte de mevcuttur 'Karamazov Kardeşler'in yazarı Dostoyevski'de, hem de yoğun bir biçimde... "Hayatta bana hiçbir şey, ama hiçbir şey Tanrı kadar acı vermedi." diyerek ömrü boyunca yaşadığı buhranları anlatır.

Çok genç yaşta yakalandığı sara hastalığına da mistik açıdan yaklaşır. Nöbetin gelmesinden önceki anlık zaman diliminde ruhunun bedeninden ayrıldığını ve Tanrı ile bir bütün oluşturduğunu hisseder. Yaşamı boyunca Tanrı'yı arar. Bunu bir uğraş olarak kabul eder ve yaşadığı her şeyi Tanrı süzgecinden geçirir. İnsana büyük bir önem atfeder. Ona göre insanı tanımaktır aslolan. Tanrı'ya ulaşmada insanı tanımanın son derece önemli olduğu gerçeğini kavrar. Henüz on sekiz yaşındayken kardeşine yazdığı bir mektupta

şunları söyler: "İnsan, kavranılıp çözülmesi güç bir yaratıktır. Bütün hayatını bunu çözmekle geçiriyorsan, zamanını boşa harcadığını sanma. Ben bu işi uğraş edindim, çünkü insan olmak istiyorum."

On dokuzuncu yüzyılın diğer edebiyatçıları gibi, fikrini aşılamak için kahramanlarından yararlanmaz. O, insana ulaşabilmek için çırpınır.

Tüm kahramanlarında bir çırpınış hâkimdir. 'Yer Altından Notlar'ın biricik kahramanı, Dostoyevski'nin kendisidir. Borçları nedeniyle kaçtığı Avrupa'da altı yıl boyunca kelimenin tam anlamıyla yer altında yaşar. Yer altı, insanın iç dünyasıdır. İç dünyası yeni ikamet alanı olmuştur. Dostoyevski yer altını iyi tanır ve tanımlar.

Ancak buna rağmen eserlerine, hastalık derecesine varan çekingenliğin karşısına kendini beğenmişliği, bencilliği çıkarır. Onun için her şey zıddıyla bilinir. Aşkın olduğu yerde nefret, şehvetin olduğu yerde erdem aranmalıdır. İmanın karşısında inançsızlık, güzel olan her şeyin karşısında çirkinlik vardır. Vahşet ve acıma duygusu yan yanadır.

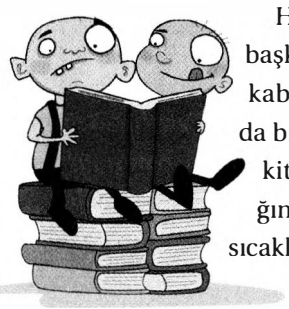

Evliliğin, huzurlu bir yuva kurmanın sıcaklığını kahramanlarından birinin genelevde yaptığı konuşmada anlatır. Onun için suç, toplum için bir ayıpken, bireysel anlamda kazanılmış bir zaferdir.

Bir İnsan Olarak Dostoyevski

O, bir lütfu üzerinde taşıdığını fark edemeyen, kendini bilmeyen ermişler gibi, ne derece önemli bir yazar olduğunu derinden kavrayamamıştır hiçbir zaman.

Kasvetli bir yol boyunca duyulan baykuş sesleri gibi ürpertici bir melodisi vardır hayatının. Sefalete açmıştır gözlerini. Yoksulluğun her katmanını, kokuşmuş havasını koklayarak ve mütemadiyen içine kapanarak karanlık bir çocukluk geçirmiştir. Bu yüzden yok sayar çocukluğa dair hatıralarını. Susar, sustukça büyür yalnızlığı.

Hayatı boyunca kardeşinden başka hiç kimseyi kendisine dost kabul etmemiş, ilk gençlik yıllarında biricik dostuyla birlikte fazlasıyla kitap okumuştur. İkisi de yalnızlığın soğuk duvarlarından kitapların sıcaklığına sığınmışlardır.

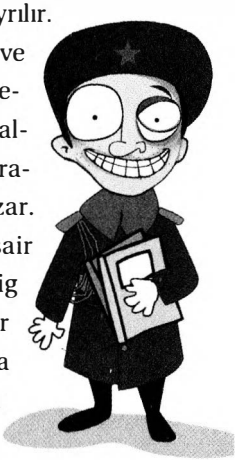
On altı yaşında babası tarafından gönderildiği askeri okulda ise, artık tamamen yalnızdır. Düşünce ve hayal dünyasını biçimlendiren Balzac, Puşkin, Gogol ve Schiller gibi önemli yazarları, bu okulun yatakhanesinde tanımış ve onlardan etkilenmiştir.

Yalnızdır, sara hastasıdır, hiçbir zaman sevemediği bir okula devam etmektedir ve annesiyle babası artık hayatta değillerdir...

Tüm bu kırılma noktalarına rağmen direnme gücünü kaybetmeyen Dostoyevski, kendisine bir şey vermeyen, devamlı acı çektiren, dış dünyadan sıyırıp, derinliğini ve heybetini fark ettiği iç dünyaya çevirmiştir bakışlarını.

Dostoyevski'nin eserlerinde iç yaşam, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinden daha önemlidir. Dostoyevski'yi bazılarımız için bu kadar büyük, bu kadar önemli, birçokları için de bu kadar dayanılmaz kılan sır da budur işte.

1843 yılında okulunu bitirir ve asteğmen rütbesiyle orduda görev alır. Kendisine çok iyi bir mevki ve maaş kazandıracak olan mesleğine ancak bir sene tahammül edebilir ve sıradan insanların hayretle açılan gözlerine hiç aldırmadan görevinden ayrılır.

Artık bir başınadır. Balzac ve Schiller'den tercümeler yaparak geçinmeye çalışır. Bir sene sonra da yalnızlık ve sıkıntının kara duvarları arasında ilk eseri olan 'İnsancıklar'ı yazar.

Kaleme aldığı bu metni şair Nekrasov'a götürüşünü, Stefan Zweig şöyle anlatır: "El yazısı metni şair Nekrasov'a götürmeye güç bela karar verdi. İki gün hiç ses çıkmadı Nekrasov'dan. Bu süre içerisinde

Dostoyevski, evine kapandı. Yalnız başına, hayallere dalarak, isli lambası sönünceye kadar çalıştı. Sonunda, sabahın dördünde hızlı hızlı kapı çalındı. Dostoyevski şaşkın bir halde açtı kapıyı; Nekrasov onun kollarına atıldı. Onu öpüyor, kucaklıyor, sevinçten kabına sığamıyordu. Bir arkadaşı ile birlikte okumuştu romanı; bütün gece okumuşlar, gülmüşler, ağlamışlardı. Sonunda dayanamamışlar, gelip onu kucaklamak istemişlerdi. Dostoyevski'nin hayatında ilk defadır ki geceleyin çalan bir kapı şan ve ünün yolunu açıyordu ona.

Nekrasov daha sonra, Belinski'ye, Rusya'nın en büyük tenkitçisine, koştu. El yazısı metni bir bayrak gibi sallıyordu elinde. 'Yeni bir Gogol doğdu!' diye haykırdı daha kapıdan girerken. 'Size kalsa Gogoller mantar biter gibi bitecek yerden!' diye homurdandı öbürü güvensizlikle, bu derece coşkunluğa öfkelenmişti.

Ama ertesi gün Dostoyevski ona gittiği zaman, bambaşka bir Belinski buldu karşısında. Heyecanlı bir sesle kapının eşiğinde dikilmiş duran genç adama şöyle dedi: 'Nasıl bir eser ortaya koymuş olduğunuzu gerçekten biliyor musunuz?'"

Bir Yazar Olarak Dostoyevski

Evet! Bir şaheserdir 'İnsancıklar'... Ve edebiyat dünyasında geniş yankı uyandırır(1846). Dostoyevski, edindiği bu şöhretle birlikte 1848'de 'Beyaz Geceler' ve 1849'da 'Netoçka Nezvanova' isimli uzun hikâyelerini yazar. Yine tedirgindir, ama bu eserleri de okuyucular tarafından büyük hayranlıkla karşılanır.

Stefan Zweig'e göre, ancak kahramanlara yaraşan korkunç bir kaderi vardır Dostoyevski'nin. Belki de bu korkunçluğu müthiş bir tutkuyla sevmektedir o.

Kaderi onu nadir insanlara nasip olan bir görkemle, şöhretle yüceltmiş; fakat hemen akabinde de yerin dibine indirivermiştir.

Sadece, birkaç heyecanlı arkadaşının düzenlediği toplantılara katılması, idam cezasına çarptırılmasına neden olur. Sonraları bu ceza çarın lütfu ile dört yıl kürek mahkûmiyetine çevrilir. Istırabına derinlik katan korkunç, karanlık, gölgelerle dolu dört yıl...

Kaderi ona ikinci defa bu dört yılın sonunda tekrar gülümser: 'Ölüler Evinden Anılar' adlı muhteşem eseri, mahkûmiyeti sırasında çektiği eziyetlerin bir meyvesi olarak ortaya çıkmıştır. Kitap tüm Rusya'yı derinden etkiler, hatta dört yıl boyunca o eziyetleri çekmesine neden olan çarın bile gözyaşlarını tutamamasına neden olur.

Sürgün yılları sırasında unutulan şöhreti yeniden gün ışığına çıkmış, halk onu konuşur olmuştur. Ne var ki Dostoyevski, bu buruk mutluluğunu dahi doyasıya yaşayamadan, birikmiş borçları sebebiyle, Avrupa'ya kaçmak zorunda kalır.

Avrupa, Dostoyevski gibi ülkesine tutkun bir insan için herhalde sürgün yıllarından daha da beter bir işkence, tam anlamıyla bir yer altı olur. Kimseyle konuşmayan, gülmeyen, sadece Rus gazetelerini okuyabilmek için kahvelere giden, çağdaşı olan hiçbir sanatçıyı tanımaya çalışmayan, müzeleri modern sanatı sevdiği için değil, ısınmak için ziyaret eden, kendini kumara veren, geceler boyu mum ışığında yazı yazmaya çalışan bir adam oluvermiştir. Tam anlamıyla kendi kabuğuna çekilmiş, saplantılarıyla yaşama yolunu seçmiştir. Ancak bu kabuğu son derece kalın kuytuda dahi insanları gözlemekten geri durmaz ve en önemli yapıtlarından biri haline gelen 'Yeraltından Notlar'ı yazar.

Rusya'da Tolstoy ve Turgenyev'in eserleri bolca okunurken ve halkın dimağı Dostoyevski'yi unutmaya yüz tutmuşken, o Avrupa'nın muhtelif şehirlerinde açlık, sara nöbetleri ve parasızlıkla uğraşmakta, bir yandan da ölümsüz eserleri 'Budala', 'Suç ve Ceza', 'Ecinniler', 'Ebedi Koca' ve 'Kumarbaz'ı yazmaktadır.

Karısını ve hayatta tek kuvvet kaynağı olan kardeşini kaybeden Dostoyevski için Avrupa artık katlanıl-

maz bir cehennem olmuştur. Halkına bir vasiyetname niteliği taşıyan, çağında ve sonraki yıllarda benzerine rastlanamayan şaheseri 'Karamazov Kardeşler'i yazmaya başlar ve ülkesine döner. Bu eserle halk, bakışlarını bir daha hiç ayırmamak üzere Dostoyevski'ye çevirir. Dostoyevski "nasıl bir eser ortaya koymuş olduğunu" hâlâ bilmemektedir. Ancak, halkı eserinin hakkını vermekte gecikmez.

Ünlü Rus şairi Puşkin'in ölümünün yüzüncü yılı için düzenlenen törenin ilk günü Avrupa hayranı Turgenyev konuşma yapar. İkinci gün söz sırası Dostoyevski'dedir. Ömrü boyunca hayal ettiği şey olan Rus halkının bir bütün olması, bu konuşmayla sağlanır. Halk kendinden geçer, herkes hayretler içindedir. Büyük bir coşku dalgası başlamıştır, bu heyecan tüm ülkeye yayılır. Rus halkı, biricik yazarını bağrına basar.

Ama artık çok geçtir. Dostoyevski hayata gözlerini yumduğunda, o zamana dek Rusya tarihinde görülmemiş bir cenaze töreni düzenlenir. Sokaklar, insan yığınlarıyla dolup taşar. Her kentten pek çok ziyaretçi gelmiştir. Yaşamı şanına göre olmamıştır; ancak cenaze töreni hak ettiği şekildedir.

Bu bölüm
Hayatım
hakkımda...

Dostoyevski'nin Kısa Tarihçesi

1821– Ailenin ikinci çocuğu olarak 30 Ekim'de Moskova'da doğdu.

1831– Kendisinden bir yaş büyük ağabeyi Mihail ile Moskova'da okula başladılar.

1837– Annesi vefat etti.

1838– St. Petersburg Askeri Mühendislik Akademisi'ne kabul edildi.

1839– Babası, köleleri tarafından öldürüldü.

1843– Akademiden mezun oldu. Ayrıca Balzac'ın 'Eugenie Grandet' eserini Rusçaya çevirdi.

1844– İlk eseri 'İnsancıklar' üzerinde çalışmaya başladı.

1846– 'İnsancıklar' yayımlandı.

1846– Gelecekteki karısı Anna Grigorievna Snitkina doğdu.

1846– Çeşitli ateşli hastalıklar geçirdi ki, bunlar ileride tanışacağı epilepsi için bir haberci niteliğindeydi.

1847– 'Beyaz Geceler' yayımlandı.

1849– Politik suçlar nedeniyle idama mahkûm edildi. İnfazından çok kısa süre önce çar tarafından affedildi. Sibirya'ya sürgüne yollandı.

1950– Sibirya'da geçecek sürgün yılları başladı.

1853– Sara nöbetleri sıklaştı.

1854– Zorunlu askeri serviste çalıştı.

1857– Dul Marya Dmitrievna İsaeva ile evlendi.

1860– 'Ölüler Evinden Anılar'ın ilk kısmı yayımlandı.

1861– Abisi Mihail ile 'Zaman' dergisini çıkarmaya başladı.

1864– Karısı Marya ve abisi Mihail'i kaybetti.

1866– 'Suç ve Ceza' ile 'Kumarbaz' kitapçı raflarındaki yerini aldı.

1867– Anna Grigorievna Snitkina ile evlendi.

1868– 'Budala' yayımlandı.

1871– 'Ecinniler' yayımlandı.

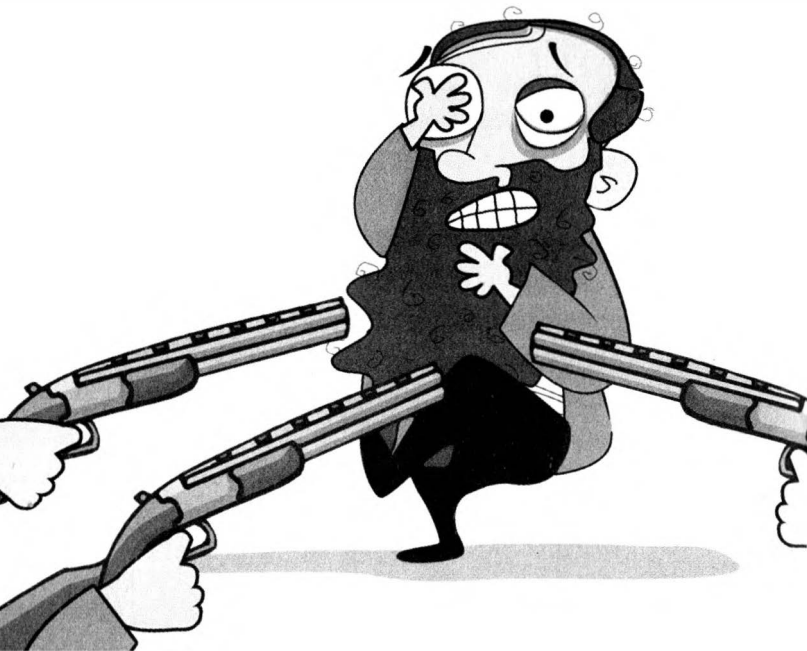
1880– En güçlü eseri 'Karamazov Kardeşler'i bitirdi.

1880– Moskova'da düzenlenen Puşkin Şenliklerinde, Puşkin ile ilgili ünlü söylevini gerçekleştirdi.

1881– 28 Ocak'ta St. Petersburg'da akciğer kanaması dolayısıyla hayatını kaybetti.

Ölümle Tanışma

Dostoyevski çarın baskı döneminde, arkadaşlarıyla bir sohbet grubu kurmuştu. Yakalandı. Yirmi sekiz yaşında idam istemiyle yargılandı. Mahkemenin sonucunu beklediği gece hücresinden alındı. Ölüm kararı yüzüne karşı okundu. Papaz günah çıkarttırdı.

Gözleri kapalı olarak bir direğe bağlanıp, müfreze karşısına geçirildi.

Ateş emrini beklerken gerçek karar bildirildi kendisine... Aslında mahkeme sekiz yıl hapis vermiş, Çar bunu dört yıla indirmişti; ama ona ders olsun diye böyle bir gösteri planlanmıştı. Böylece ölümle tanıştı.

Stefan Zweig'e göre dört yıl sonra yaralı parmaklarından zincirleri çıkardıkları zaman sağlığı bozulmuş, şöhreti uçup gitmişti, ama kırık dökük bedeninden her zamankinden daha parlak fışkıran tek bir şey vardı: Yaşama sevinci...

Parasızlık

Dostoyevski ise kardeşi Mihail ile birlikte 'Zaman' adında bir dergi çıkararak çeşitli çevrelerle kavgaya girer. Bir yazısıyla çarı çok kızdırdığı içir dergisi kapatılır. Daha sonra güç belâ izin koparıp yeni bir dergi çıkarırsa da bir yıl zor dayanır.

Bu arada kardeşini kaybeder ve aile şerefini kurtarmak için onun borçlarını da üstlenir, ancak ödeyemez. Alacaklılar yüzünden nefes alamamaktadır.

Hapse girmemek için Almanya'ya kaçınca bütün malları haraç mezat satılır. Almanya'daki durumu da içler acısıdır.

O günlerde yazmaya başladığı 'Suç ve Ceza'yı bitirmeden dergilere üç yüz rubleye satmaya çalışmış, ancak bütün kapılar yüzüne kapandığı için kaldığı odanın parasını ödeyemez hale gelmiştir. Notlarına şunları yazar:

"Bana artık yemek, çay, kahve verilmeyeceğini sabah erkenden bildirdiler. Yetkiliye gidip sordum. Yemeği hak etmediğimi, yalnız çay verileceğini söyledi. Dünden beri çaydan başka bir şey geçmedi boğazımdan. En kötüsü, mum bile vermiyorlar. Çünkü bir Alman için en büyük ayıp: Parasızlık."

Anna Grigorievna Snitkina

'Suç ve Ceza' geniş okur kitlesine ulaşmıştı. İnsanlar, Dostoyevski'yi başlarda çok anlamasalar da ona hayran oldular. Adı, Turgenyev ve Tolstoy'un yanında anılıyordu. Bu zaferdi.

Ama bu ün, Dostoyevski'yi para sıkıntısından kurtaramamıştı. Yayımcı Stellovski ile beş ay içinde teslim edilmek üzere, büyük boy basılmış ve daha önce yayımlanmamış yeni bir roman için bir kontrat yaptı. Teslim günü yaklaşmaktaydı. Ama Dostoyevski, daha romanın ilk satırını bile yazmamıştı.

Eğer bu romanı zamanında teslim etmezse, önceki eserleri için sudan ucuz bir fiyatı kabullenmekle kalmıyor, Stellovski, onun ileride yazacağı kitapları ücretsiz yayımlamak hakkını da kazanıyordu.

Romanın teslim tarihine bir ay kala dostu Miliukov kendisini ziyaret geldi.

Dostoyevski sıkıntısını ona açtı. Miliukov, birkaç dostu toplayıp bölümleri aralarında paylaşarak kitabı elbirliğiyle yazmayı önerdi. Dostoyevski, "Asla başkasının eserine kendi imzamı koymam." diye cevap

verdi. O vakit Miliukov, romanı bir stenografa yazdırmasını ve eğer isterse ona bir stenograf bulabileceğini söyledi.

Ertesi gün, Miliukov, kadınlar için stenografi kursu yöneten bir arkadaşına gitti ve ona meseleyi açtı.

Arkadaşı öğrencilerinden birine yaklaşıp şöyle dedi: "Anna Grigorievna, küçük bir stenografi işi kabul eder misiniz? Bana birisini bulmamı rica ettiler. Ben de sizi düşündüm."

Anna Grigorievna, yirmi yaşlarında, kül rengi, içten ve neşeli iki güzel gözün aydınlattığı yüzü solgun, iyi aileden gelen bir genç kızdı.

İşte Dostoyevski, yirmi dokuz günde yazdığı 'Kumarbaz' adlı romanını ileride evleneceği bu kıza yazdırdı.

Dostoyevski ve Anna'nın bir kızları, bir de oğulları oldu. Anna, Dostoyevski'yi ve hayatını anlattığı kitapta aralarındaki ilişkiden şöyle söz ediyordu:

"Öyle göz alıcı bir güzelliğim de yoktu, ne özel bir yeteneğim ne de sıra dışı bir zekâm vardı, düz bir eğitim almıştım. Buna karşın, zeki, üstün yeteneklere sahip bir erkekten büyük saygı görüyor, neredeyse tapılıyordum."

On dört yıllık bir evliliğin sonunda Dostoyevski ölürken ona şöyle dedi:

"Seni şimdiye kadar hep tutkuyla sevdim. Hiç aldatmadım. Düşüncede bile..."

Bu bölüm
Bu Kitap
hakkında...

Yeraltında, Suç ve Cezanın Karamazovca Kardeşliğine Dair Notlar

Bir derleyici olarak Dostoyevski'yi seçmem, on dokuzuncu yüzyıl aydınının, zamanın kafa karışıklığının, bir insanın içinde açılan dehlizlerin çokluğunun bir ürünüdür.

Dostoyevski, çağları aşan bir heybetle kurulmuştur edebiyat dünyasına. O, yaşadığı yüzyılda alışılagelen tarzda ele almamıştır insan gerçeğini. Diğer örneklerde anlatılmak istenen, birbirine zıt ve son derece yalın özellikler taşıyan iki karakterle verilirken, Dostoyevski bu karşıtlıkların tamamına insan gerçeği penceresinden bakmış, ikilemleri, karmaşayı, duygu ve düşünce yoğunluğunu tek bir karakterde toplamıştır.

Denilebilir ki yazar, tüm kahramanlarını psikolojik ve sosyolojik bakımdan ele almış, her birinin üzerinde inceden inceye çalışmıştır.

André Gide'e göre, Dostoyevski'nin kahramanlarını Dickens'ınkiler gibi sadece "iyiler" ve "kötüler"

olarak ayırmak mümkün değildir. Şöyle der: "Dostoyevski bize bir yandan, alçakgönüllüler ki, bunlardan kimisi alçakgönüllülüğü aşağılığa kadar, aşağılıktan zevk almaya kadar vardırmaktadır, öte yandan da gururlular sunmaktadır ki, bunların da kimisi gururu ta cinayete kadar vardıracaktır. Bu sonuncular, genellikle aydın kişiler olacaktır. Onları, içleri gurur şeytanıyla kemirilmiş olarak, hep soyluluk gösterisi yaparken göreceğiz."

'Yeraltından Notlar' elinizdeki derlemenin ilk kitabıdır. Yazarın hayatıyla yakından ilişkili olduğu için bu eseri göz ardı edemezdim. Avrupa'da yuvasına çekilip devamlı etrafı gözetleyen bir böcek gibi yaşayan Dostoyevski, 'Yeraltından Notlar' adlı kitabında, içine kapanık, kaprisli, bilgiçlik taslayan, iletişim kuramayışını yalnızlığı sevmesine bağlayan, insanlara hiç güvenmeyen, ama sürekli onları gözlemleyen bir kahramanı ele alır. Hangimizin güvensiz tarafları, yalnız bırakılan yanları, erdem üzerine, dürüstlük üzerine, dünya düzeni, aşk, şehvet üzerine söylenmemiş cümleleri yok ki... İşte yazar, bu gölgede kalan ya da bilerek gölgede bırakılan noktaları, insanoğlunun üzerinde çok da durmadığımız yanlarını ortaya koyuyor, bundan da müthiş bir zevk alıyor. Böylece en önemli yapıtlarından biri olan 'Yeraltından Notlar' meydana gelmiş oluyor.

"En iyi yargıçlar, en azılı suçlulardan doğar." Dostoyevski'nin yazgısının yazısıdır tüm eserleri. Suç da, ceza da, önce kaderi tarafından hayatının orta yerine bırakılmış, yazar yaşadıkça bunların kavramsal derinliğine ulaşmıştır. Bir gün ünlü şair Nekrasov'a "Ben, kürek mahkûmlarının öğrencisiyim." der.

Suç nedir? Suçu kim belirler ve kim cezalandırır? Kişi kendi gibi birinin yargıcı olabilir mi? Bir insan

neden suç işlemekle burun buruna kalır? Tüm bu soruların cevapları aslında yazarın hayatının kilometre taşlarıdır. Raskolnikov, yazarın konuşmayan yanıdır. Suçlunun suçla, cinayetle, kanla, vahşetle burun buruna gelmesinin nedenleri öncelikle incelenmesi gereken noktalardır. Toplum nasıl bir kavramdır ki, yeri geldiğinde sınırların belirlenmesi ve eksikliklerin giderilmesi için suça ihtiyaç duyulur. İç dünyada uyanan suç işleme isteği, toplumun suçuysa eğer, suçluya cezayı veren gene neden toplumun kendisidir. Suçlu, toplum düzeni için ve bireysel karmaşasının ortadan kalkması için kendini feda edendir. Cezayı zaten kendi kendine verecektir.

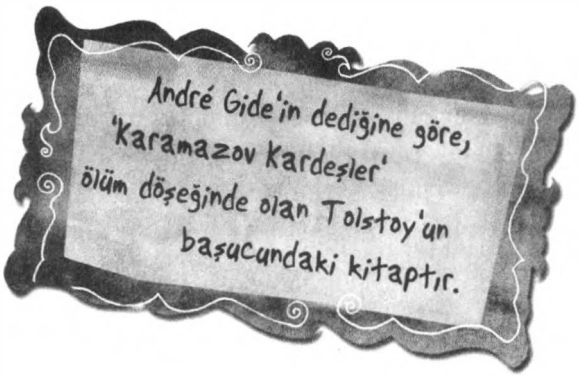
Bu soruların cevabını ancak Raskolnikov olabilenler, onu içinde hissedenler verebilir. O, bir kuramcı katildir. Bütün ahlak kurallarını çiğneyerek, bir görüş ortaya atar. 'Karamazov Kardeşler'in aklı temsil eden kahramanı İvan, bu görüşü benimser ve bir anlamda Raskolnikov'un görüşleri, onun kaderi haline gelir. Romanda suçun felsefesini yapan İvan'dır. Ancak suçu işleyen Dimitri gibi görünür.

Dostoyevski, idam sehpasından kurtulup da Sibirya'ya sürgüne gönderildiğinde kazandığı iki şey vardır: Biri Tanrı, diğeri de Rus halkı... Dimitri de işlemediği halde yazgısı haline dönüşen suçun ateşini içinde hissettiğinde bambaşka bir insan olur. Yüreği yumuşar; aynı Zosima Dede'nin ağabeyi gibi içinde Tanrı'yı ve tüm insanları kuşatan yüce bir sevgiyi hisseder. Rus halkı ise, görkemli troykalarla geçmektedir yüreğinden.

'Karamazov Kardeşler' yazarın son yapıtıdır, aynı zamanda tüm yaşamı ve eserlerinin jübilesidir. Diğer eserlerinde ele aldığı tüm konular ve fikirler derinleşir, filizlenir ve 'Karamazov Kardeşler'de son kıvamını alır.

Arnold Bennett, "Karamazov Kardeşler'de tutku en yüce noktasına kadar ulaşmaktadır. Bu kitap. Bir düzineye yakın, gerçekten dev gibi tipler vermektedir bize." der.

Kahraman kadrosu son derece zengin olan eser, hayatı tüm yanlarıyla ele alır. Gurur, sevecenlik, aşk, nefret, şehvet, para hırsı, hoşgörü, sevgilerin en yücesi, erdem, heyecan, sabırsızlık, mantık, kızgınlık ve sinsilik kahramanların tümüne mal edilir ve her bir kahraman, hayatı derinden yaşar. Her şey yerli yerindedir. Tüm kahramanlar ve olaylar aynı amaca hizmet eder; insana...

Ölüler Evinden Anılar

Yazar dört yıl boyunca hapishanede yaşadıklarını, Aleksandr Petroviç Goryançikov adlı kahramanın ağzından anlatır eserinde.

'Ölüler Evinden Anılar' adının kullanılması tesadüfî değildir. Dört yıl boyunca kaldığı hapishane duvarlarını, "ölüler evi"ne benzetir. Çünkü ona göre kişi özgürlüğü çok önemlidir ve özgürlüğünü kaybeden kişi ölü sayılmalıdır.

Hapishane hayatı boyunca bir yandan "yüksek tabakadan" olduğu için "halk" tarafından dışlanmakta, bir yandan da hapsedilmenin acısıyla boğulmaktadır. Öyle ki bir akşam, koğuşun arkasında, hapishanenin köpeği olan Şarik'i görür. O kadar duygulanır ki, bir anda, yalnızlıktan onun boynuna sarılıp öperek ağlamaya başlar.

Hapishane'de İncil dışında hiçbir kitabın okunmasına izin verilmemektedir. Bu nedenle yazarımız, mahkûmiyeti boyunca İncil'i defalarca okur ve hapishaneden çıktıktan sonra yazdığı eserlerinin çoğunda bir Tanrı arayışı göze çarpar.

Yine de kardeşine yazdığı her mektupta aşkla ona kitap göndermesini istemektedir. İlginçtir ki, istediği kitaplar arasında Kur'an-ı Kerim de vardır.

Dostoyevski'nin Rus halkını tanıması, dikkatini ona yöneltmesi de hapishane yıllarında olur. Her yönüyle gözlemleme fırsatı bulur "halktan insanları"... Nitekim dört yıl sonunda son derece olgun, halkı tanıyan ve halkın içinden bir Dostoyevski çıkar karşımıza.

"Cezaevinde gerçek insanlar, sağlam, derin, güzel karakterler tanıdım. Yere düşmüş elmas gibi parlıyorlardı. Halk, medeniyetin uydurduğu yalanlardan uzak, çocuk gibi tabii, bozulmamış, Tanrı'ya yakındır." der...

Batı Çıkmazı

Gelelim Batı Çıkmazı'na... Tanzimat'ın ilanından beri, bizim de pek yabancı olmadığımız bir konu, Batılılaşma... Aydınlanmanın temel şartı olarak görülen ve dönem aydınlarımız tarafından körü körüne taklit edilmeye çalışılan, dolayısıyla milletimizin fikir âlemine yamanmak için nice çabalar gösterilen bir cereyan olarak da tanımlayabiliriz; Batılılaşmayı...

En az bizim kadar Rus halkı da mustarip olacak ki durumdan, Dostoyevski 'Batı Çıkmazı' adlı eserinde bu konuyu ele almadan edememiştir.

Batı Çıkmazı, Dostoyevski'nin, Puşkin'in ölümünün yüzüncü yılı dolayısıyla düzenlenen törende yaptığı konuşmanın derlenmesiyle oluşturulmuş bir eserdir. Eserde Puşkin'in Rus ve dünya edebiyatı açısından öneminin vurgulanmasının yanında Rusya'nın Batıya yönlendirilişinin boyutlarına da yer verilmektedir. Dostoyevski'nin bu görüşleri, kitabın içinde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Ruha
Dokunan
Düşüncelerim

düşünCE
düşünCE
düşünCE

"Suç, sosyal düzenin bozukluğuna karşı bir protestodur."

Kan akıttın! Irmaklar gibi kan akıtan nice insanlar var ki, "kahraman" diye Kapitol'de taç giymişlerdir! Memleketin kurtarıcısı diye omuzlarda taşınmışlardır. Tarih onlardan "cani" diye değil "kahraman" diye bahseder...

*

Ben hukuk bilirim. Hatta savcıların bir din taassubu içinde alışageldikleri usulü de bilirim. Bu usule göre önce konu ile hiç ilgisi olmayan boş laflarla, dolambaçlı yollardan giderek sanığı cesaretlendirirler. Maksatları onun konu üzerindeki dikkatini dağıtmak, şüphelerini uyutmaktır. Sonra birdenbire en korkunç soruyu tokmak gibi tepesine indirirler. Hiç beklemediği bir zamanda böylesi müthiş bir soruyla karşılaşan sanık telaşa düşer. Kendisini soruya cevap vermek zorunda hissettiğinden o anda en kolay yolu yani inkâr yolunu seçer ve böylece yakayı ele verir.

*

Süper insanlar, yaradılışlarının gereği, atak ve cesurdurlar. Zindana da kapatsanız, onları ideallerinden vazgeçiremezsiniz. Zeki oldukları için sistemin çürük taraflarını bilir; nereden ve nasıl hedefe ulaşacaklarını çok iyi hesap ederler. Kendilerini değil, sistemden zarar görenleri düşündükleri için, kısa zamanda çevreleri aynı ideali paylaşan insanlarla dolar ve güçlenirler.

*

Bence vicdanın sesine uyarak kan dökmek, kanun yoluyla kan dökmekten daha korkunçtur!

*

Günümüzde herkes kopmuştur toplumdan, kendi kabuğuna çekilmiştir. Herkes birbirinden uzaklaşıyor, saklayabildiğince şeyi de kendine saklıyor. Sonunda insanlardan kaçmaya başlıyor kişi.

Kendi başına para biriktirirken şöyle düşünüyor: "Şimdi ne güçlüyüm! Hiçbir şeyden korkum yok artık!"

Oysa ne denli zengin olursa, onu yok edecek güçsüzlüğün içine o denli gömüldüğünü bilmez çılgın!

Çünkü tek kendine güvenmeye alışmıştır. Toplumdan kopmuş, ruhuna insanların yardımına inanmamayı, insanlardan bir şeyler beklememeyi öğretmiştir.

Paralarının, onların ona verdiği hakların kaybolmasından korkar yalnızca.

*

Şüphesiz hapishane ve kürek cezaları, caniyi düzeltmez; onu ancak cezalandırır. Beri yandan topluluğu, suçlunun ilerideki fena kasıtlarından korur.

*

Çağımızda insanlar, gülünç bir inatla, kişiliğin gerçek güvenliğinin yalnız başına çalışmakta değil, tüm insanların beraberliğinde olduğunu anlamamakta diretiyorlar. Ama hiç kuşku yok ki, bir gün gelecek, bu ürkünç yalnızlık da sona erecek, insanlar birbirinden kopmalarının anlamsızlığını bir anda anlayacaklar. Bunca zaman karanlıkta nasıl oturduklarına, ışığı görmediklerine şaşacaklar.

*

Eğer mahpusların ellerinde para elde edebilmek için hiçbir imkân olmasaydı, her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılandığı hâlde hapishanede ya çıldıracaklar, ya da sinekler gibi miskince ölüp gideceklerdi.

Belki de, yeniden, görülmemiş derecede ağır birtakım suçlar işleyeceklerdi. Bunu kimisi can sıkıntısından, kimisi de bir an önce idam edilerek yok olmak için ya da hiç olmazsa, hapishanedeki söyleyişle "kaderini değiştirmek" maksadıyla yapacaklardı.

Oysa her birinin dünkü hayatlarında, içki sersemliği gibi, bulanık, ağır birer hikâye vardı.

*

Topluluğa karşı gelen bir cani, ondan nefret eder ve hemen hemen her zaman kendini haklı, topluluğu suçlu görür. Bundan başka, verilen cezayı da çekmiş; bu yüzden kendini aşağı yukarı temizlenmiş, topluluğa karşı borcunu ödemiş sayar.

*

Hapishanede Dutov tamamıyla bozulmuştu. Zaten, düzelmek için buraya gönderilen bütün benzerlerinin sonu da buydu ya... Bunlar, çoğu zaman, hürriyete kavuştuktan birkaç hafta sonra yeniden mahkemeye verilerek tekrar hapishaneye dönerler. Yalnız bu defaki geliş yalnızca iki üç yıl için değil, on, on beş yıl yiyip "temelliler" sınıfına girmek içindir.

*

Kocakarıyı niçin öldürdüm? O bir hastalıktı... Bir sistemi temsil ediyordu... Onu öldürdüm, ama sistem devam ediyor. Kocakarıyı öldürmekle tefeciliği Rusya topraklarından sildim mi?

*

Hapishane en küstah, en gözü pek mahpusları bile hemen ürkekleştirir. Ama henüz hüküm giymemiş sanıklar için iş değişir. Böyle biri, gerçekten, karşısına çıkan bir adama saldırabilir. Hem de bunu, sadece mahkemenin karar vermesinden önce, yeni bir davanın konusu olmak için yapar.

*

Herkes en gizli fikirlerden, bir arkadaş toplantısında söylediği şeylerden suçlu tutulursa, kim hüküm giymez.

*

Hapishanenin başka kışlalarında olduğu gibi, bizim kışlamızda da meteliksiz zibidiler, varını yoğunu kumara, içkiye verenler ve anadan doğma yoksullar da vardı.

"Anadan doğma" deyimine dikkatinizi çekerim. Gerçekten, halkımızın, birbirinden gerek durum, gerek yaşayış bakımından farklı olan çeşitli kısımlarının her birinde pek tuhaf bazı insanlar vardır.

Bunlar, kendi hallerinde, çok defa tembel olmayan kimselerdir. Ama nedense yazgıları onları son günlerine kadar yoksulluk içinde yaşamaya mahkûm etmiştir.

Aileleri yoktur. Üstleri başları perişan; daima boynu bükük ve kederlidirler. Ya bir sefihin ya da bir sonradan görmenin eline bakarlar. Girişimde bulunma ve şerefi koruma onlar için bir yüktür, hatta ıstırap verici bir şeydir. Sanki dünyaya, asla baş olmak ya da idare etmek için değil, yalnızca başkalarının iradesine boyun eğmek yahut şuna buna uşaklık etmek için gelmişlerdir.

Böylelerinin para sahibi olmasına imkân yoktur. Daima meteliksizdirler. Bu gibi insanların yalnızca basit halk arasında değil, her türlü toplulukta, mesela partilerde, basında ve türlü derneklerde de bulunduğunun farkına vardım.

*

İnsanın suç işlemeyi sevdiği, bundan hoşlandığı anlar vardır. Biliyor musunuz, bütün insanlar bu konuda söz birliği etmiş gibi yalan söylerler. Kötüden nefret ettiklerini söylerler, ama için için hoşlanırlar ondan.

*

İhmal edilen ve hesaba katılmayan en küçük bir ayrıntı, suçluyu ele verir.

"Çünkü hepimiz
birbirimize karşı suçluyuz."

*

"Mahpus" kelimesi, her ne kadar artık o insanın kendi iradesiyle hareket edemeyeceği anlamına gelirse de, bunun, mahpusun kendi parasını istediği gibi sarf edip etmemesiyle bir ilişiği yoktur.

*

Her şey kilisenin yönetiminde olsaydı, kilise suçluları, baş kaldıranları aforoz ederdi. İnsan öldürmeye de gerek kalmazdı o zaman. Sorarım size, ne yapar aforoz edilen? Hem o zaman şimdiki gibi yalnızca insanlardan değil, İsa'dan da uzaklaşmak zorunda kalırdı aforoz edilen. Çünkü bir suç işlemekle yalnızca insanlara değil, İsa'ya, onun kilisesine de baş kaldırmış olurdu kişi.

*

- Hiç hırsızlık ettin mi?

- Ne biçim soru bu?

- Başkasının cebinden bir şey aşırdığın oldu mu hiç? Devlet kasasından demiyorum, oradan herkes aşırıyor, kuşkusuz sen de...

*

Tuhaf bir düş gördü. Bir köylü, iki atlı üstü açık arabasıyla bozkırda gidiyordu, ordudayken bir kez geçmişti buradan sanki. Yol, diz boyu çamurdu. Mitya üşüyordu, kasımın başlarıydı, sulusepken yağıyor, kar taneleri yere düşer düşmez eriyordu.

Köylü hızla sürüyordu atları, kamçıyı pek hoş şaklatıyordu. Uzun, kumral bir sakalı vardı. Pek yaşlı sayılmazdı, elli yaşlarındaydı. Köylü işi, boz bir gocuk vardı üzerinde. Birden bir köy gözüküyor ilerde, evleri kara, kapkara bu köyün. Yarısı da yanmış, yalnız kömürleşmiş kalaslar ayakta duruyordu. Köyün tam girişinde bir sürü köylü kadın vardı. Hepsi de sıska, bitik kadınlardı bunların. Yüzleri toprak rengindeydi.

En uçta uzun boylu, bir deri bir kemik, kırk yaşlarında gösteren, aslında belki de yirmi yaşında bir kadın ilişti gözüne. Upuzun bir yüzü vardı, yanakları içeri çökük-tü. Kucağındaki bebek durmadan ağlıyordu. Göğüsleri öylesine kuruydu ki, bir damla sütü olamazdı... Bebek ağlıyor, kollarını uzatıyor, çırpınıyordu. Çıplak yumrukları soğuktan mosmordu.

Kadınların yanından arabacıyla hızla geçen Mitya:

"Niçin ağlıyor?" diye soruyor. "Niçin ağlıyor?"

"Bebe işte, diyor arabacı, bebenin ağlamaktan başka ne işi olur ki..."

Mitya aptal gibi hâlâ,

"Peki ama ne diye ağlıyor?" diye soruyor. "Elleri niçin dışarıdaydı, niçin bir şeye sarmamışlar onu?"

"Üşümüş bir kez bebe, üstündekiler donmuş, ısıtmıyor gayrı."

"Niçin üşümüş peki? Neden?"

Mitya hâlâ anlamamış gibi bildiğini okuyor:

"Hayır, hayır sen şunu söyle bana: Yangından çıkmış bu anaların ne işi var burada, niçin yoksul bu insanlar, niçin mutsuz bu bebe, bozkır niçin çıplak? Niçin kucaklaşmıyor, neşeli şarkılar söylemiyor bu insanlar? Yoksulluktan niçin böyle kararmışlar, bebenin karnını niçin doyurmuyorlar?"

*

Sanki her şeyin mükemmel yürüyeceğine inanmış gibi, ta baştan beri teferruatla asla meşgul olmamıştı. Zaten oturup mükemmel bir plan yapmaya kalksaydı bu işi asla başaramayacağını anlayacak ve vazgeçecekti... Teferruatı olayın akışına bırakacak, hadise sırasında ne gerekirse öyle yapacaktı.

*

Zeki insanla kurnaz insanı birbirinden ayırmak gerekir. Suç işleyen zeki bir insan, büyük deliller üze-

rinde kafa yorar, onlara ait sorulması muhtemel sorulara hazırlanır. Basit ayrıntılarla uğraşmaz. Kurnaz bir savcı, o zeki suçluyu basit oyunlarla avlar.

*

Kardeşim, şu son iki ayda bambaşka bir insan oldum ben, içimde yepyeni bir kişilik doğdu! Ruhumda hapsedilmişti, bu patırtı kopmasaydı dışa vuracağı yoktu.

Korkunç bir şey bu! Maden ocaklarında yirmi yıl kazma sallayacağım umurumda bile değil. İçimde doğan bu yeni kişiliğin kaybolmasından korkuyorum! Orada, maden ocağında, yerin altında da yanı başındaki kürek mahkûmunun, katilin bir kalbi olabilir, dost olabilir insan onunla. Orada da sevebilir, acı çekebilir, yaşayabilir insan!

Bu kürek mahkûmunun taşlaşmış kalbine duyguyu yeniden tattırmak... Onunla yıllarca uğraşarak yüce bir ruhu, acı çekmiş bir yaratığı gün ışığına kavuşturmak... Yeni bir melek, kahraman yaratmak... Olmayacak, olamayacak şeyler değildir bunlar!

*

Ya işin vicdan yanı ne olacak? Acıdan kaçmış olurum o zaman! Bir uyarma oldu, sırt çevirdim. Ruhumu

temizleyecek bir yol çıktı karşıma, sola çark ettim. İvan, "dürüst olduktan sonra" Amerika'da yeraltından daha yararlı olunabileceğini söylüyor. İyi güzel, ama yer altı kasidemiz ne olacak?

*

İnsan kanı... Ah Tanrım, niçin aktı bu kan!

"Kişi benzerlerinin yargıcı olabilir mi?"

Hür yaşamayı bilmedin, şimdi düş kodese, gir sıraya! Ananın, babanın sözünü dinlemedin, şimdi ye bakalım zılgıtı! Sırma kılaptanla nakış işlemeyi istemedin, çekiçle taş kır bakalım!

*

İnsan hapiste zihnini, menfaatini ilgilendiren kişisel bir uğraşısı olmadıkça yaşayamazdı. Gelişmiş, yaşamış ve yaşamak isteyen bu kümenin, zorla toplattırılarak toplumdan, günlük hayattan uzaklaştırılmış bu insanların, burada tabii bir şekilde, düzen içinde, kendi iradeleri ve istekleriyle yaşamalarına imkân var mıydı?

*

İnsan işsiz olunca, kanuni ve tabii bir şekilde mülk sahibi olmadıkça yaşayamaz; ahlakça düşer, hayvanlaşır. Bunun için hapishanede herkes tabii bir ihtiyaçla, bir çeşit kişisel korunma duygusuyla kendisine bir sanat, bir uğraşı bulur.

*

İlk zamanlarda kafamı fazla kurcalayan bir düşünce vardı. Bu düşünce, hapishanede kaldığım sürece bir türlü aklımdan çıkmadı. Bu, gerçekte birbirinden pek farklı olan bazı benzer suçların aynı şekilde cezalandırılmasıydı.

Bazı suçlar kabaca, birbirinden farksız görünürse de, kurcalandığında aralarında derin farklar vardır.

Oysa mesela, iki kişi birer adam öldürüyor. Suçlar inceleniyor. Her ikisine, aşağı yukarı aynı ceza biçiliyor. İşin doğrusu aranırsa, suçlar birbirinden ne kadar da farklıdır.

Biri hürriyet ve hayatını savunurken öldürmüştür. Başkası da küçücük çocukları boğazlar. Bunu sırf, ellerini kurbanının kanına bulamaktan zevk duyduğu, masum yavrucukların bıçağın altında yaralı güvercin gibi çırpınmalarından hoşlandığı için yapar.

Sonunda ne olur? Hepsi aynı yere sürülür. Gerçi verilen cezaların süreleri bir değildir. Ama çok fark etmez... Oysa aynı suç içinde sayısız fark vardır.

Cezaların, suçlar arasındaki farklar gözetilerek verilmesine imkân bulunmadığını kabul edelim... Diyelim ki bu, dairenin eşdeğer bir kareye çevrilmesi

türünden çözülmesine imkân olmayan bir problemdir. Bununla beraber, suçlar arasındaki farklar görülmese bile, verilen yanlış cezaların doğuracağı uygunsuz sonuçları görmeye imkân var mıdır?

*

Bir köylü, dışarıda belki daha çok çalışır. Hele yazın, geceleri bile didinir. Ama o, kendisi için ve akla yakın bir amaçla çalışıyor. Bu sebeple, onun çalışması zoraki ve kendi gözüyle faydasız gördüğü, sürgün işinden daha kolaydır.

*

Cezanın yerine getirilmeye başlanılmasından önceki dakika, şüphesiz mahkûm için çok fecidir.

*

Basit tabakadan birinin sürgünde karşılaşacağı muhit ya kendi muhiti ya da belki daha gelişmiş bir muhit olacaktır. Şüphesiz, yurdunu, ailesini ve bunlar gibi değerli pek çok şeyini kaybetmiştir. Fakat muhiti, yine her zamanki muhitidir. Aydın bir kimse ise, yalnızca kanuna uyularak aşağı tabakadan biriyle aynı cezaya çarptırılmakla çok defa ötekine göre daha zararlı çıkmıştır. Artık tam bir yoksunluğa katlanıp alışkanlıklarının çoğundan vazgeçmek, onu doyurmayacak bir çevreyle temas etmek ve bir türlü alışamayacağı bir havayı solumak zorundadır. Şimdi sudan çıkmış bir balık gibidir. Böyle bir adama, kanunun kendisi için uygun gördüğü ceza on kat daha ağır gelir.

*

İlk yıllarda mahpusların bana soylu oluşum yüzünden gösterdikleri sertliğe artık dayanamıyordum. Hayatım zehirleniyordu adeta. Hasta olmadığım halde sırf hapishanede kalmamak, bu inatçı, hiçbir şekilde yatışmayan genelleşmiş sertlikten kaçmak için kendimi hastaneye atışım da bu yıllara rastlar.

Mahpuslar yüzüme karşı "Demir burunlarınızla gagalaya gagalaya bizi delik deşik ettiniz!" diye homurdanıyorlardı. O zamanlar, hapishaneye gelen ve halktan olan mahkûmları ne kadar kıskanıyordum. Onlar gelir gelmez, hemen herkesle arkadaş oluyorlardı. Bunun için baharla birlikte beliren hürlük hayalinin ruhlarda doğurduğu neşe, sevinç, sadece hüzün veriyor, sinirlendiriyordu beni.

Hapishanede, bazen birkaç yıldan beri tanıdığın bir adamı çoğu zaman hayvan yerine koyup küçümsediğin olur. Ama bazen de, birdenbire öyle bir an gelip çatar ki, aynı adamın ruhu, onun elinde olmadan, dışa karşı açılıverir. O zaman siz, onun içindeki hazineyi, duyarlığı görür, kalp taşıdığını anlar, kendinin ve başkalarının ıstıraplarına karşı gösterdiği anlayışın farkına varırsınız. Gözleriniz birdenbire hayretle açılır. İlk anda bütün bunları görüp duyduğunuza inanacağınız bile gelmez. Bazen de tersine tahsilin, öyle bir vahşetle, öylesine bir hayâsızlıkla bağdaştığı olur ki, insanın nefretten boğulması işten değildir.

*

Yargılanmaları sırasında mahpusların zayıf, bitkin, solgun yüzleriyle hummalı bakışlarına dikkat edenler, bunları kolay kolay akıldan çıkaramazlar.

*

Cezanın uygulanacağı an şüphesiz acıdır. O kadar ki, buna karşı duyulan korkuya metanetsizlik, tabansızlık demek belki de günahtır. İnsanın bunu bir süre daha geciktirebilmek için iki kat ağır bir cezaya katlanmayı göze alması, bu acının derecesini pek iyi belirtmektedir.

*

Bu duvarların arasında kaç gençlik boşu boşuna gömülü kaldı, nice yetenekler boş yere mahvoldu!

*

Bir soylunun, eğitim görmüş bir adamın hapishanelerimizde, sürgünde sıradan bir mujikle aynı derecede azap çektiğini söyleyenler, şüphesiz haksızdılar. Bu düşünde aslında doğru ve insancıldır. Hepimiz insan, hepimiz Tanrı kuluyuz. Ancak bu düşünce, pek havada kalmış bir düşüncedir. Bunda, ancak uygulamada kendini belli eden birçok hayat icapları göz önüne alınmamıştır. Bunu bir soylunun, bir aydının daha ince, daha duygulu kimseler oldukları, her alandaki gelişmeleri daha köklü olduğu için söylemiyorum. Ruh ve gelişimi hiçbir zaman belirli ölçüye vurulamaz. Hatta eğitimin bile bu durumda ölçü sayılması mümkün değildir. Herkesten önce ben, en cahil, en dar çevrede, bu zavallılar arasında, en ince bir ruh gelişmesine rastlamıştım.

*

Adalet sahibi biri pişman olmuş bir kimseyi cezalandırmak yerine affetmeyi tercih eder.

*

Sayın jüri üyeleri, iş hayatımızda insanlar adına dehşete düştüğümüz anlar vardır. Karşımızdaki suçlunun artık her şeyi mahvolduğunu fark edip kurtulmak için çırpındığını gördüğümüz anlardır bunlar.

Yalvaran ağlamaklı bakışlarla gözlerimizin içine bakar. Yüzümüzden kafamızın içindekileri anlamaya çalışır. Ne yandan vuracağımızı bilmediği için tetikte bekler. Binlerce plan kurar kafasının içinde. Ama gene de konuşmaktan, açık vermekten korkar.

İnsan ruhunun küçüldüğü bu anlar, bu iç acısı bu kendini savunmak için gösterilen son çaba korkunçtur. Bazen savcının bile suçluya acıdığı olur böyle anlarda.

*

Vicdan! Nedir ki vicdan? Ben kendim yapıyorum onu. Niçin acı çekiyorum? Kişioğlunun yedi bin yıldır benimsediği bir alışkanlıktır bu.

*

Sürgün hayatımın ilk yılında bütün benliğimi saran özlem duygusu, dayanılmayacak kadar şiddetliydi. Beni hırpalıyor, zehirliyordu.

Bu ilk yılda, sırf bu duygu yüzünden çevremdeki birçok şeyin farkında değildim. Çoğu zaman olanları görmezlikten geliyor, dikkat etmek istemiyordum. Fena saydığım, nefret ettiğim, dıştan iğrenç bir kabukla kaplamış fakat o kabuk altındaki düşünebilen, duygulu, iyi insanlar olan pranga arkadaşlarımı fark edemiyordum.

İğneleyen, zehirli sözler arasında bazı tatlı ve içten gelenlerine kulak asmıyordum. Oysa çoğu zaman hiçbir çıkar gözetmeksizin yalnızca söyleyenin ruhundan, belki de benimkinden daha çok yıpranmış, daha ıstıraplı ruhundan kopan bu sözlerin değeri ne kadar da büyüktü!

"Başkalarını yargılamaya hakkın yoktur. Çünkü bir insan, karşısında duran suçlu gibi kendisinin de bir suçlu olduğu, ortadaki suçta belki en büyük payın kendisinin olduğu bilincine varmadan başkalarını yargılayamaz. Bunu anladıktan sonra yargıç olabilir ancak. Ne denli garip olursa olsun, gerçektir bu. Çünkü ben doğru bir insan olsaydım, karşımda duran suçlu belki de hiç olmayacaktı."

*

Artık her şeyi olduğu gibi söylemeliyim: Buradaki adamlar, olağanüstü insanlardı. Belki de, milletimizin en yetenekli, en güçlü öğeleriydi. Bu kuvvetli yetenekler boş yere, doğal olmayan bir şekilde, büsbütün mahvolmuşlardı. Peki, ama kabahat kimin?

*

Bizler ya dehşete kapılır, ya da kapılmış numarası yaparız. Oysa aslında ahlaksız tembelliğimizi kıpırdatan olağanüstü güçlü bir haz duyarız bundan. Ya da küçük çocuklar gibi sallayarak kovmaya çalışırız kötü hayalleri.

Biraz sonra her şeyi unutup oyuna, eğlenceye dalmak için başımızı yastığın altına sokar, gitmelerini bekleriz.

Ama bir gün bizim de aklımızı başımıza toplamamız, kendimize, toplumumuza bir göz atmamız, sağduyunun gösterdiği yoldan gitmemiz gerekecek.

*

Vicdan azabı içinde yaşamaktansa, çile çekmek daha iyidir. Böylece işlediğin cinayetin bedelini yarı yarıya ödemiş olacaksın.

*

Avrupa'da suçluların pek seyrek bir pişmanlık duydukları söyleniyor; çünkü günümüzün bilgin kişileri onun düşüncelerini doğruluyor, işlediği suçun suç olmayıp yalnızca haksız yere onu ezen güçlere karşı bir başkaldırma olduğunu ileri sürüyorlar.

*

Toplum, ezici gücüyle suçluyu koparıp atar içinden ve bu koparıp atmayı nefretle yapar.

*

Kim bilir adamcağıza suçunu itiraf ettirmek için kendi usulünüzce ne psikolojik işkenceler ettiniz. Karşısına geçip gece gündüz, "Sen katilsin! Sen katilsin!" diye bağırdınız. Sonra şüphelerinizi bir başkasında yoğunlaştırdınız. Tam bu sırada adam gelip suçunu itiraf edince, "Kendi ağzınla konuşmuyorsun." dediniz. Şimdi de karşısına geçip, "Sen katil değilsin, sen katil değilsin." diyeceksiniz. Bu durumda mesleğiniz gülünç olmaz da ne olur?

*

Kapının hemen yanındaki iskemleye ilişmiş, sinirli bir sabırsızlık içinde yazgısını bekliyordu.

*

Önce kovulup sonra yeniden içeri alınan, okşanan suçlu bir köpeğin duruşu vardı onda. Her şeyi unutmuştu sanki.

*

Hüküm giymiş mahpuslar arasında kaçmaya çalışanlar genellikle cezaları uzun olanlardı. On beş, yirmi yıl onlara bir sonsuzluk gibi uzun görünür. Böyle bir mahpus, on yılı geçirdikten sonra bile kaderini değiş-

tirmeyi düşlemekten vazgeçmez. Kaçma yolundaki girişimlerine biraz olsun engel olan, mahkûmlara vurulan damgalardı.

*

Bir yargıç olarak değil, suçluların en ulusu olarak söylüyorum bunu.

*

Dışarıda, sürgündekinden daha düşkünce bir hayat yaşayıp sırf sürülmek için, bile bile cinayet işleyenler de vardır. Eskiden, yarı aç yarı tok sürünüp acımasız bir patronun emrinde didinirken, sürgünde rahata ve o vakte kadar görmediği iyi, bol yiyeceklere kavuşuyorlar.

*

Saldırışının tek sebebi, ne pahasına olursa olsun, elden geldiği kadar çabuk "geleceğinde bir değişiklik yapmak" tır...

*

Bütün bu sürgün cezaları, hele eskiden verilen dayaklı sürgün cezaları hiç kimseyi yola getirmemektedir, üstelik suçluların gözünü de korkutmuyorlar. Dolayısıyla suçlar da azalacak yerde gittikçe çoğalıyor. Bunu kabul etmek zorundasınız. Anlaşılıyor ki, toplum böylelikle korunmuş olmuyor. Gerçi zararlı organ kesilip atılmış, uzaklara sürülmüştür ama onun yerine hemen yeni bir suçlu, ya da suçlular türeyecektir.

*

Felaketi tatmış olanlardan çıkıyor en iyi yargıçlar.

*

Mahkeme toplumun yani kilisenin yapısında olsaydı, toplum kimleri sürgünden geri getirteceğini, bağrına basacağını bilirdi.

*

İşte, sürgün hayatının soldurduğu, her gün biraz daha fazla erittiği bir adam... İşte sürgünde kendine neşeli arkadaşlar bulmuş, rahat ve bolluk içinde, serbest olduğu zamankinden daha iyi yaşamayı sağlamış bir başkası...

Hapishane bu gibilerle doludur. Ama bakarsınız bir mahkûm okumuş, vicdanlı, bilinçli ve yüreklidir. Duyduğu vicdan azabının verdiği ıstırap onu cezasından çok daha fazla mahvetmektedir. O, kendini en şiddetli kanundan daha acımasızca mahkûm etmiştir.

Öte yandan, sürgün hayatı boyunca işlediği suçu bir defacık olsun aklına getirmeyen bir herif, yaptığından ötürü üstelik kendini haklı sayar.

*

Sürgün hayatında hürriyet yokluğundan, zorla çalıştırmaktan başka, belki diğerlerinden daha korkunç bir azabın olduğunu, zamanla öğrendim; zorunlu ortak hayat...

*

Kapının öte yanında aydınlık, hür bir dünya vardı. İnsanlar, bütün insanlar gibi yaşarlardı. Ama duvarın bu yanındakiler için o dünya, yalnızca bir masaldır.

*

Akşam, öğleden sonraki görevden hapishaneye yorgun dönünce, beni yine derin bir üzüntü sardı. "Önümde bunun gibi, daha kaç bin gün var kim bilir?" diye düşündüm. Bunlar hep aynı, hep birbirine benzeyen günler olacaktı!

"Mahpuslar meraka değer insanlardır."

Mahpusların çoğu güçlü kuvvetli, tam gençlik çağında adamlardı. Prangalar bu çağlarda insana pek ağır gelir...

*

Mahpuslar arasında arkadaşlık hemen hemen yok gibidir. Tabi, geniş anlamda arkadaşlıktan söz etmiyorum; bunun olması doğal bir şeydir. Ama dostluk halini almış arkadaşlığa mahpuslar arasında hemen hemen hiç rastlanmaz. Bu da çok ilgi çekici bir noktadır; çünkü dışarıda, serbest hayatta iş hiç de böyle değildir.

Zaten, bizde bütün mahpuslar, tek tük görülenler bir yana, birbirine karşı soğuk ve duygusuzdu. Yani bizlerde daima, resmi bir konu üzerinde konuşmak için, bir defalık buluşanların hali vardı.

*

Mahpuslar, çocuk gibi çabucak her şeye inanırlar.

Mahpuslar canla başla dua ederlerdi.
er biri, kiliseye her gelişinde mum almak ya da
dım için birkaç meteliğini de birlikte getirirdi.
Herhalde bunları verirken mahpusun içinden:
"Ben de bir insanım; Allah'a karşı
kes birdir!" diye bir düşünce geçiyordu.

*

Kışlamız kapıları kapandıktan sonra, birdenbire, başka bir görünüm, bir ev, bir aile ocağı görünümü alıverdi. Ancak o zaman mahpus arkadaşlarımı tabii halleriyle görebildim.

Gündüzleri, çavuşların, nöbetçilerin ve öbür amirlerin hapishaneye her an gelebilmeleri mümkün olduğundan mahpusların durumu bambaşka oluyor.

Hepsinde bir tedirginlik sezilir; dikkat kesilmiş, hep bir şey bekliyormuş gibi bir halleri vardır. Ama kapılar kapanır kapanmaz herkes rahat rahat yerine yerleşir, hemen işiyle uğraşmaya başlar.

Çoğu kez tahta şamdanlar içindeki mumlar koğuşu birdenbire aydınlatıverir. İşte şimdi de bütün mahpusların kimi kundura yapmakla, kimi de elbise dikmekle meşgul...

*

Kader değiştirme, mahpusların kullandığı teknik bir deyimdir. Yakalanan bir kaçak, sorguya çekilirken bunu kaderini değiştirmek için yaptığını söyler.

*

Mahpuslar rütbe meselelerinden, amirleri ilgilendiren konulardan pek hoşlanırlardı. Kimin kimden daha büyük olduğunu, birinin bir başkasını ezmeye gücünün yetip yetmeyeceğini incelerler; bunun için tartışmalara bile girişirler, generaller adına kavgalara tutuşurlardı.

Bütün bunlar kendilerine ne gibi yarar sağlıyordu dersiniz? Generallerin, amirlerin rütbeleri üzerinde elde edilen bilgiyle, mahpusun anlayış yeteneği, eski hapishaneden önceki çevresindeki mevkiinin önemi ölçülüyordu. Kısacası, büyükleri ilgilendiren konular hapishanede en ince, en önemli konuşmalara yol açıyordu.

*

Genel olarak, mahpuslarımız hayvanları severlerdi. İzin verilse, hapishanede seve seve, birçok ev hayvanı ve kuş beslerlerdi. Hem bana öyle geliyor ki, hiçbir iş, mahpusların sert, vahşi yaratılışlarını bu kadar yumuşatıp inceltemezdi. Ama buna izin vermiyorlardı ki...

"Her insan herkes karşısında her şeyden sorumludur."

*

Bayram günlerinin basit halk üzerinde, ta çocukluklarından beri büyük etkisi vardır. Kim bilir, böyle bir güne girerken, şu insan artıklarının ruhlarında ne gibi anılar canlanırdı! Böyle günleri ağır işlerden, kısa bir zaman için bile olsa uzaklaştırıp, ailece toplanarak baş başa hoşça vakit geçirmek için vesile sayarlar.

Hapishanede ise bütün bunlar azap ve keder içinde anılır. Mahpuslarda kutsal güne karşı olan saygı, adeta resmiyet derecesindedir.

Eğlenen azdı. Hepsi ciddi ve ellerinde iş olmadığı halde, meşgul görünüyor, boş gezenler bile ciddiyetlerini korumaya çalışıyorlardı. Gülme, sanki yasak edilmişti. Böyle zamanlarda herkes titizleşiyordu. Topluluk ahengini, kazara da olsa bozanlar şiddetle azarlanıyorlardı. Bu kutsal güne karşı gösterdikleri saygısızlıktan ötürü arkadaşları darılıyorlardı onlara.

Mahpusların bu durumu çok ilgi çekiciydi, insanın içine dokunuyordu.

Herkes gibi bayram yapmak, bu büyük güne saygı göstermekle, onlar da biraz dünyevileşmiş oluyorlardı. Böylece kendilerinin büsbütün insanlıktan uzaklaştırılmış, mahvolmuş adamlar olmadıklarını, öbür insanlarla aralarında bazı ortak noktalar bulunduğunu hissediyorlardı. Bunu duydukları besbelliydi, kolayca anlaşılıyordu.

*

Buradan git, mağrur adam. Biz vahşi ve yasasızız. Ne işkence yaparız, ne de ceza veririz.

*

Hey gidi hey! Bizim gibi ahmaklar, ekilmeden bitiyor galiba...

Yaşıyoruz işte... Günahlarımızla Allah'ın göğünü karartıp duruyoruz.

*

İşte benim kaçışım böyle. Mutluluğu burada, tabiatın kucağında, dünyadan uzak, uygarlığı, yasası olmayan insanların arasında bulabilirim. Sonra ne olur? Bu vahşi tabiatın şartlarıyla ilk çatışmaya dayanamaz ve ellerini kana bular. Bu zavallı hayalci, değil evrensel uyuma, Çingenelere bile layık değildir. Çingeneler kin ya da garez duymadan sade ve vakur bir şekilde yanlarından uzaklaştırırlar onu.

*

Buradan git, mağrur adam. Biz vahşi ve yasasızız. Ne işkence yaparız, ne de ceza veririz.

*

Kaçmasına engel olmak için mi insanın ayağına prangalar takılır? Hiç de değil. Pranga sadece küçük düşürme aracı, bir ayıp, bedene de ruha da bir ağırlıktır. Bu, böyle kabul edilmektedir. Yoksa mahpusların en acemisi, en beceriksizi bile, fazla uğraşmadan, perçini eğeyle kesmeyi ya da bir taşla ezmeyi çok çabuk başarabilir.

Böylelikle ayağa takılan prangalar, önleyici bir tedbir diye kullanılmaktan çok uzak olduklarına göre, hüküm giymiş bir suçluya bunların taşıtılması sırf ceza diyedir.

Böyle olunca, ölmek üzere olanları da ne şekilde cezalandırmalı diye, yeniden soruyorum.

*

Mahpuslar, saf, temiz yüreklileri hımbıl ve enayi yerine koyuyorlar, küçümsüyorlardı. Herkes o kadar kederli, gururluydu ki, iyi kalpli olanları, gururlu olmayanları hemen aşağı görmeye başlıyorlardı.

Temiz, saf gevezelerin geri kalanları, yani sessizler de, iyilerle kötüler, somurtkanlarla güler yüzlü olanlar diye bölümlere ayrılabilirdi.

Somurtkanlarla kötüler öbürleriyle kıyaslanamayacak kadar çoktu.

Aralarında, yaradılıştan gevezelere rastlanıldığı da oluyordu; bunlar mutlaka ağzı kalabalık dedikoducular, bir türlü huzur bulamayan kıskançlardı.

İçlerindekini, gizli dünyalarını, sırf âdet ve usulden olmadığı için açığa vurmamakla beraber, başkalarının her işine burunlarını sokarlardı.

Pek az olan iyiler, sessizdiler. Bunlar emellerini

içlerinde gizliyorlardı; muhakkak ki, asık suratlılardan daha iyimserdiler; isteklerinin gerçekleşeceğine daha çok inanmışlardı. Sanırım hapishanede, bir de umutlarını büsbütün yitirmiş olanların oluşturduğu ayrı bir bölüm vardı.

"Onlarda Hamletler, bizlerde ise henüz Karamazovlar var."

Herkesin başka düşündüğü vardır, ama bizim gibi ağzı süt kokanlar önemli sorunları çözmeye uğraşırlar.

*

Bütün bu kusursuz sistemler ve insanların, çıkarlarını ellerinden kaçırmamak için iyi ve uysal varlıklar olacakları yolunda ileri sürülen bu çıkar ilkeleri, benim düşünceme göre şimdilik bir mantıktır.

*

İnsanlar sistemlere, bir takım soyut kavramlara öylesine düşkündürler ki, sırf mantıklarını haklı çıkarmak için gerçekleri bile bile değiştirmeye, gözlerini kapamaya, kulaklarını tıkamaya hazırdırlar.

*

Bana yakın olunca muhatabımın kişiliği onurumu eziyor, özgürlüğümü kısıtlıyor.

*

"Ne tuhaf bir dünyada yaşıyoruz; kötülük yapmak kolay, fakat iyilik yapmak zor."

Bir gün içinde dünyanın en iyi insanından bile nefret edebilirim.

*

Katil olmadığı hâlde, altı cana kıymış bir caniden daha korkunç insanlar gördüm.

Öyle cinayetler vardır ki, bunların iç yüzü hakkında en ufak bir yargıya varmak bile oldukça güçtür. Çünkü bu cinayetler pek garip birtakım nedenlerle işlenmiştir. Böyle cinayetlere, çoğu zaman, basit halk arasında rastlanır.

Çok defa şöyle bir katil tipi görülür: Adamcağız kendi halinde, sessiz yaşamakta, çilesini doldurmaktadır. Ya bir mujik veya birisinin toprak kölesi yahut da şehrin halk tabakasından biri, belki de askerdir. Bir de bakarsın, zembereği kopmuş gibi, birdenbire boşalıverir; dayanamayarak düşmanını, onu ezeni bıçaklayıverir.

Asıl gariplik de bundan sonra başlar. Bu adam, bir zaman kendi kalıbının dışına çıkmıştır. Bununla beraber, ilk öldürdüğü adam onun düşmanı, kendisine zulmeden biriydi. Yaptığı, bir suçtu; fakat büsbütün anlaşılmaz bir şey değildi. Çünkü ortada bir neden vardı.

Ne var ki bu adam, bundan sonra da hiçbir düşmanlık olmadığı halde, keyif için, bir yan bakış, bir kaba söz yüzünden yeni cinayetler işler. Artık bunu sadece, kabadayılığını göstererek, "Savulun, ben geliyorum!..." diyerek yürüdüğü zaman, çevresindekileri sindirmek için yapmaktadır. Sarhoşa dönmüş, hummaya tutulmuş gibidir.

Sanki yasak edilmiş sınırı aştıktan sonra, her türlü kutsallığı ayakaltına almaktan hoşlanır. Sanki onu bütün yasa ve töreleri çiğnemeye kışkırtan bir güç ve yine bu kuvvetin etkisi altında sınırsız bir hürriyeti vardır.

Çevresine dehşet vermeyi arzulamaktadır. İhtimal ki, bütün bu duygular; yüksek bir kalede bulunan birinin, önündeki uçuruma eğilirken hissettiklerine benzer. Her şeyin bir an önce bitmesi için, baş aşağı kendini atmaya hazırdır.

Hem de bu gibi durumlar, pek uslu ve o vakte kadar tamamıyla silik kalmış kimselerde görülür. Bazıları, girmiş oldukları yeni kalıbı kendileri için övünme nedeni sayarlar. Eskiden ne kadar ezilmiş ve hor görülmüşlerse, şimdi o ölçüde yaman ve duman attırıcı görünmek isteğindedirler.

Çevreye saldığı dehşetten zevk alır; insanlarda uyandırdığı tiksindirme duygusunu adeta sever. Umursamaz bir tavır takınır; bu durumda içinden, bir an önce cezanın gelmesini, hüküm giymeyi bekler. Çünkü yapmacık umursamazlıktan artık bıkmıştır.

İlgiye değer bir nokta da, bu gibi davranış ve gösterişlerin ancak cezanın uygulanacağı yere kadar sürmesindedir. Bundan sonra bütün bunlara, bıçakla kesilmiş gibi son verilir. Sanki bu gösterişlerin belirli bir zaman içinde yapılıp, sonra da onlardan vazgeçilmesi gerekliymiş gibi...

Adam, birdenbire uslanır, küçülür, paçavraya döner. Cezalandırılırken ağlayıp sızlar, halktan af diler. Hapishaneye öyle miskin ve mendeburca, ağzından salya, burnundan sümük akarak gelir ki, bakıp: "Beş altı kişiyi öldüren adam bu muymuş?" diye şaşarsınız.

Tabi, öyleleri de çıkar ki, hapishanede bile kolay kolay uslanmaz, hâlâ şu gösteriş ve gevezeliklerinden vazgeçmez. "Siz beni görüyor musunuz? Altı cana kıymış bir adamım ben!" der gibi bir halleri vardır. Ama sonunda onlar da yatışırlar.

Arada bir, vakit geçirmek, hayatlarının bu biricik

"kabadayılığını", astığı astık kestiği kestik dönemlerini hatırlarlar o kadar.

Saf birisini bulup da karşısında kurumlanarak ve olayı anlatmaktan ne derece zevk duyduğunu hiç göstermeksizin eski kahramanlıklarıyla övünmekten pek hoşlanırlar. "İşte ben böyle bir adamım!" der gibilerden övünür dururlar.

Hele bunların gururlanıyormuş izlenimi vermesin diye, aşırı bir duyarlılıkla konuşmaları, hikâyeyi çok önemsiz bir şeymiş gibi anlatmaları gerçekten görülmeye değer! Ya seslerini alçaltıp yükselterek anlattıklarının, olduğundan daha önemli görünmesini sağlamaya uğraşmaları... Nereden de öğrenmişler bütün bu düzenleri?

*

Halkın sizi sevdiğini biliyorum, ben de halkı severim, sevmek isterim. Bu soylu, temiz yürekli, yüce halk sevilmez mi hiç!

*

Halk, toplumdan kopmuşsa bizler de koptuk. Halk bizim gibi inanıyor; inancı olmayan bir yönetici ne denli içten, yetenekli olursa olsun, Rusya'da hiçbir şey başaramaz.

*

- Hanımefendi, bu yaptığınız uygunsuzluktur.

- Be aptal herif, uygunsuz olan biz sokaklarda dilenirken sofrasında bıldırcın eti yiyen general bozuntusudur.

*

Bilirsiniz, açlık ve borçlu beklemez... Fakirlik... Ayıp değil, ama iyi bir şey de değil... Sarhoşluğun da fazilet olmadığını bilirim. Fakat... Sefalet! Sefalet yok mu, efendim... İşte o ayıptır! Fakirlikte yaradılıştan gelen soyluluğunuzu koruyabilirsiniz... Ancak, en

"İnsanlığa hizmet yolunda büyük
işler başarmayı düşlüyorum sık sık,
gerçekten de insanların mutluluğu uğruna
çarmıha gerilmeye bile giderim belki,
ama öte yandan, bir insanla
aynı odada iki gün yalnız kalmaya
dayanamam."

soylusu bile sefaletin kucağına bir kere düşmeye görsün... Toplum, fakire acır da, sefilini affetmez... Buna hakkı da yok değil. Onun içindir ki, sefili sopa ile kovalamaz da süpürge ile süpürürler...

*

Yüce bir ruh gücünüz var. Böylesine bir durumda toplumun gözünde küçük düşme pahasına gerçeğe hizmet etmekten çekinmediniz, yılmadınız.

*

Çünkü o bir hastalıktı. Toplumun bağrında fakir fukaranın kanını emerek beslenen bir keneydi o, fakat yine de bir insandı.

*

Bu kokuşmuş düzen bir gün o çığın altında kalıp yok olacaktır. Çünkü ikimizin de kaderi aynı. İkimiz de cemiyetin kurallarına baş kaldırdık, ikimiz de lanetliyiz. Bu cemiyet bize bir şey vermediği halde, bizden hayatımızı istiyor.

*

Öyle bir hayat tasarlayınız ki, onda hapishaneden, prangadan, esaret ve puslu bir sonbahar havasında boyuna çiseleyen yağmurdaki kadar tekdüzelikten başka şey olmasın.

Bu hayatı yaşamaya mahkûm insanlara, birdenbire, bir saatlik olsun, açılıp eğlenmek, karabasanlarını unutmak için temsil verme iznini bağışladılar. Hem bakarsın, bir başka köşede de birkaç uyuyamayan çıkar; yattıkları yerden konuşmaktadırlar. Birisi, geçmişten bir anısını canlandırır. Serserilik zamanlarından çocuklarıyla karısından, eski törelerden söz eder.

Uzaktan gelen bu fısıltılardan, bütün bu anlatılanların, bir daha geri dönmeyecek şeyler olduğunu, anlatanın da o hayattan, bütün ekmekten kesilmiş bir dilim gibi, ayrıldığını duyarsın. Arkadaşı onu sessiz

sessiz dinlemektedir. Bütün koğuşta yalnızca hafif, tekdüze fısıltılar işitilir; tıpkı uzaklardaki bir suyun şırıldaması gibi...

*

Toplum şahısların insafına bırakılamaz. Şahıslar bencil, şahıslar hırslı olur. Sizin gibi servetine servet katmaktan başka bir şey düşünemez.

*

"Her şey serbesttir" diyenlerin ondan kuşkulanmaya, onu sorguya çekmeye hakları olmadığını söylemişti.

*

Sefalet, fakirlikten daha beterdir efendim! Bir insanın artık gidecek bir yeri olmaması ne demektir bilir misiniz? Çünkü muhterem efendim, her insanın dara düştüğünde çalacağı bir kapı bulunmalı değil midir? Eğer çalacağınız bir kapı yok ise, sefalete düşmüşsünüz demektir...

*

Parası olan kimsenin her yerde bir değeri olur.

*

İçinde bulunduğu sosyal seviyeyi kabullenememiş ve başkalarından geri kalmamak, onlar tarafından ayıplanmamak için eline geçen fırsatı değerlendirmişti. Böylece güya şerefini kurtarmış oluyordu.

*

Hayır, kendi ayağımla gidip hapse giremem. Hem kime gideceğim? Bu kokuşmuş sefalete göz yuman dolandırıcıyı, alçağı, tefeciyi koruyan sistemin bekçilerine mi gidip teslim olacağım?

*

Aramızdan ne çok gencin intihar ettiğine bakınız baylar. Canlarına, "O yanda ne var acaba?" gibi

Hanımetvari şeyler düşünerek kıyınıyorlar. Umursadıkları bile yok bunu. Sanki öte dünyada neler olacağı sorunu çoktan çözümlenmiş de rafa kaldırılmış.

*

Günaha giriyorum ha? Ya bizim sefaletimize seyirci kalan zenginlere ne demeli? Vatandaşını düşünmeyen çar hazretlerine ne demeli? Hep kabahatli, hep günahkâr biz miyiz, peder? Onlara günah yok mu?

*

Ortalık kararınca, tek başıma kışla binasının arkasındaki duvar boyunca dolaşmaya başladım.

Birdenbire bana doğru koşan Şarik'i gördüm. Şarik, hapishanemizin köpeğiydi. Askeri bölüklerde ve topçu bataryalarında bulunan köpekler gibi bir köpekti... Çok eskiden beri hapishanedeydi. Kimsenin malı değildi. Herkesi sahibi biliyor, mutfak artıklarıyla besleniyordu.

Şarik, beyazla karışık siyah tüylü, irice, henüz pek yaşlı olmayan, zeki bakışlı, kuyruğu tüylü bir köpekti. Onu kimse sevmez, kendisiyle ilgilenmezdi.

Hapishaneye geldiğim ilk gün sırtını okşadım; elimle ekmek verdim.

Severken uslu duruyor, yüzüme taktı tatlı bakıyor ve memnunluğunu belirtmek için kuyruğunu sallıyordu. Bu kez, uzun zaman göremeyince, birkaç yıl içinde onu ilk defa seven insanı, mahpuslar arasında dolaşarak aramaya başlamıştı.

Kışlanın arkasında karşılaşınca hafif bir çığlıkla bana doğru koştu. Birdenbire, bana ne oldu, bilemiyorum. Köpeğe sarıldım, başını göğsüme bastırdım, öpmeye başladım. Şarik ön ayaklarını omuzlarıma koymuş, yüzümü yalıyordu.

"İşte kaderimin bana yolladığı dost!" diye düşündüm. O günden sonra da bu ilk ve ağır gelen acıklı

devremde, her işten dönüşümde, koğuşa girmeden, hemen kışlanın arkasına giderdim. Orada, sevincinden önümde ince bir sesle inleyip boyuna zıplayan Şarik'in yanına çömelir, başını ellerimle sarılarak öper, öperdim onu.

Bu sırada bütün varlığımı hem tatlı, hem de azap veren tuhaf bir duygu kaplardı. Duyduğum bu acıdan adeta övündüğümü hâlâ unutmam. Bütün dünyada beni seven, bana bağlı olan tek bir yaratığın sadık dostum Şarik olmasıyla övünürdüm.

"Ahlâk iyice bozuldu!
Bir toplum işte böyle çöker!"

"Neden onlar kazanıyor hep biz kaybediyoruz?"

Belki yanılıyorum ama düşünceme göre, herhangi bir kimse hakkında, yalnızca gülüşüne bakarak hüküm vermek kabildir. Onun için hiç tanımadığınız birinin gülüşü daha ilk karşılaşmamızda hoşunuza giderse, karşınızdakinin iyi bir adam olduğundan şüphe etmeyiniz.

*

Kuyuya tükürme, sonra kendin içersin.

*

Bir gün bütün istek ve kaprislerimizin formülü bulunsa, başka bir deyişle, isteklerimizin nereden kaynaklandığı, hangi kurallara göre meydana geldiği, nasıl geliştiği, farklı durumlarda nasıl şekil aldıklarına dair kesin matematiksel formüller ortaya çıkarılsa...

Bu durumda insanlar, eminim ki, tüm isteklerinden vazgeçeceklerdir. Listeye bakarak istemek ne tat verir ki? Sonra da insan, insan olmaktan çok, bir org cıvatası ya da ona benzer bir şeye benzeyecektir.

*

Çıkarlarımızın neler olduğunu tahmin edememe-mizden, ne istediğimizi de çoğu zaman anlamayız. Bu nedenle kendimizce uygun gördüğümüz bir çıkarı elde edebilmek için en kısa yolu seçeceğiz diye, aptallığımızdan bir sürü saçmalık yaparız.

*

İyilik yapmanın gururunu birisi hep kendine almış, bana yalnızca kötülükleri bırakmış.

*

Korkunç bir itirafta bulundum size. Değerini bilin baylar... Ama tam değerlendirmeyecekseniz hiç bilmeyin değerini daha iyi... Ruhlarınızda bunun da bir etkisi olmazsa, beni adam yerine koymuyorsunuz demektir... Sizin gibi insanlara içimi döktüm diye utancımdan ölürüm o zaman!

*

Evet, gösterilen yolun tam tersine doğru, kendi bildikleri gibi yürümüş insanların çoğu. Aklın almayacağı, çetin, neredeyse karanlık yollarda yürümekte direnmişler. İnsanoğluna dik kafalılık ve direnme kendi çıkarlarından daha tatlı geliyor demek ki...

*

İnsanın hayatında alışkanlığın büyük önemi vardır. Devlet yönetiminden tut da en basit şeye kadar böyledir bu. En büyük güç alışkanlıktır.

*

Çıkar! Ne demektir bu çıkar denilen şey? İnsanoğlunun çıkarının nerede olduğunu kesinlikle belirtebilir misiniz? Eğer bir insan çıkıp da çıkarını kendisi için iyilik değil, kötülük istemekte görürse, hatta böyle yapmak zorunda kalırsa buna ne denilebilir?

*

Sizin çıkarlar listenizde refah, özgürlük, rahatlık gibi şeyler var. Bunlara açıkça, bile bile sırt çeviren biri çıksa siz, tabi ben de, onu kara cahil, zır delinin biri olarak kabul etmez miydik?

*

Bu çeşit olaylara alışık insanlarız bizler. İşte şu ya da bu kimsenin yaptığı bir canavarlıktan değil, önce bu alışkanlığımızdan dehşete düşmeliyiz. Bu ilgisizliğimizin yarının birçok düzensizliğini haber veren kötü olaylara gösterdiğimiz bu yumuşaklığımızı nerede aramalıyız? Ahlaksızlığımızda mı, henüz çok genç olduğu halde böylesine çabuk ihtiyarlayan toplumumuzun aklının ve mantığının yok olmasında mı?

Ahlakımızın temelden sarsılmasında mı, yoksa kökten ahlaksız olmamızda mı?

*

Ya ben yanılıyorsam? Ya insanoğlu, yani bütün insan soyu, gerçekten aşağılık değilse?! O zaman insanları "iyiler" ve "kötüler" diye iki gruba ayırmamız gerekir...

*

Sen ünlüsün, sen varlıklısın, sen zekisin, sen yeteneklisin... Pek güzel, Tanrı ömrünü uzun etsin. Sayıyorum seni, ama kendimin de bir insan olduğumu biliyorum. Seni hiç kıskançlık duymadan saymakla insanlık onurumun gereğini yapıyorum.

*

Henüz huzura kavuşmamış bir ruhtur bu, hoş görmek gerek... Bu ruhta bir hazine gizli olabilir.

*

Niçin daha önce gelmedin bana ruhum? Ömrümce seni bekledim. Senin gibi birinin gelip beni bağışlayacağını biliyordum. Bu iğrenç kadını da sevecek bir insan çıkacağına inanıyordum!

*

"Ne biçim insan bunlar?" diye düşünüyordu. "Bütün bu olanlardan sonra nasıl oluyor da insanız diyorlar!"

*

Neden gülünç olacakmış durumumuz? Kişinin gülünç duruma düştüğü ya da öyle sandığı az mı durum vardır? Zaten günümüzde yetenekli insanların hemen hepsi, gülünç duruma düşeceklerinden müthiş korktukları için mutlu olamıyorlar bir türlü.

*

"Bir insanın yaratılışı ne ise odur. Başkasını aldatmak veya arzu ettiği gibi düşünmesini sağlamak için olduğundan başka görünen insan kendisini çabuk ele verir. Çünkü bir kimsenin günün yirmi dört saatinde başka bir karaktere bürünmesi mümkün değildir."

Hiç kimseden iğrenmez o. Ama hiç kimseye inanmaz da. İnanmadığına göre küçük görüyordur karşısındakini kuşkusuz.

*

İşte gencin zaafı buradadır. Zekâsına ve gençliğine güvenerek engeli aştığını zanneder. Kendisinden şüphelenen adamla alay etmeye kalkışır. Onu hafife alır. Yaşlı adam belki onun kadar zeki değildir ama tecrübelidir.

*

Tabiat veya başka bir ifade ile fıtrat bir aynadır dostum. Herkes o aynada kendisini görür.

*

Hayalimde canlandırdığım bir şeysin sen. Benliğimin yalnızca bir yanının, düşüncelerimin, duygularımın, ama en iğrenç, budalaca olanlarının aldığı bir biçimsin...

*

Baş şeytanım ben, insanın yabancı olduğum hiçbir şeyi yoktur.

*

Allah bana öyle bir surat ve vücut vermiş ki, bir türlü karşımdaki insanlara güven duygusu aşılayamıyorum. Zekâmla işi götürmeye çalışıyorum, bazen o da yetmiyor.

*

Her insanın herkese söyleyemeyeceği, sadece dostlarına açabileceği özel anıları vardır. Hatta dostlara bile açılamayacak, insanın ancak kendisine itiraf edebileceği sırları da vardır. Bunun yanında kendimize bile açamayacağımız şeyler vardır. En şerefli insanın bile hafızasında bunlar epey kabarıktır. Daha doğrusu, insan onurlu olabildikçe bunların sayıları artar.

*

- Bazen niçin yalan söyler insan?

- İnsanın niçin yalan söylediğini kestirmek güç bir şeydir.

*

Zamanımızda akıllı her insan aynı zamanda korkak ve köle ruhludur. Bu böyle olmalıdır zaten.

*

Gururlu insan, ancak kendini bilen ve kendini büyük bir titizlikle sorgulayıp küçümseyen insandır.

*

Bir yerde kabadayılık edip övünenler sakın çok sevinmesinler. Çünkü başka bir yerde mutlaka pes edeceklerdir. Hiçbir zaman değişmeyecek kaçınılmaz bir sonuçtur bu.

*

Etiyle, kemiğiyle gerçek bir insan olmak bizim için o kadar zordur ki!.. Utanıyor, ayıp kabul ediyoruz bunu. "Ortalama insan" denebilecek, belirsiz bir tip olmaya çalışıyoruz. Gerçekte, bizlerin yaşadığını söylemek pek mümkün değil, uzun bir zamandan beri canlı olmayan babalardan meydana geliyoruz ve bunu zamanla sevmeye de başlıyoruz. Öyle ki, eğer başarabilirsek, düşüncelerden doğmayı bile kabul ederiz.

*

Görünüşü aptal gibidir, ama kafasında kırk tilki dolaşır da kimseye belli etmez.

*

İşte bütün mesele bu! Cesur ve utanmaz biri oldun mu senden çekinirler!.. Bütün yumruklar korkak, beceriksiz ve namuslu insanların tepesine iner.

*

Hepinizi bu işin içine katarak kendimi kurtarmaya çalışıyorum. Ben, sizlerin yarım yamalak bıraktığı şeyleri sonuna kadar götürdüm. Sizler, korkaklığınıza "ölçülü davranış" kılıfını geçirip, onunla teselli buluyorsunuz. Şu halde, sizlerden daha gerçek bir hayat sürüyorum ben.

*

Giyindiğiniz kıyafetler insanların gözünde değerinizi arttırabilir, hatta sosyeteden insanlar sizi kendileriyle aynı seviyede görebilirler.

*

Balıklar sadece deniz hayvanlarını tanır, denizin dışında bir hayat olacağını tasavvur edemezler.

*

Resmi davetlerde ve salonlarda nazik davranan soylu bir insan olduğu iddiasını taşıyan tiplerdendi. Böyleleri beklemediği bir durumla karşılaşınca bütün maharetlerini kaybeder. Salonu şenlendiren bir adam olmaktan çıkar. Bir un çuvalı kadar manasızlaşırlar.

*

Her şeyin bir sınırı vardır. O sınır bir kere aşıldı mı artık geri dönülmesi zordur.

*

Sıkıntılı ve bunalımlı anlarda görülen rüyalar öylesine keskin çizgilerle dolu ve öylesine gerçeğe uygundur ki, çoğu zaman tüyleri ürpertecek kadar korkunçtur. Böyle bir rüya görmemiş olan kimse, hatta bu Puşkin veya Turgenyev gibi bir sanatçı bile olsa, uyanıkken bu tabloyu uydurmasına imkân yoktur. Böyle rüyalar zaten hasta olan bünye üzerinde derin izler bırakır. Uzun zaman hafızadan silinmez.

*

-İnsanların nasıl delirdiklerini bilir misin?

-Peki insan aklını yitirdiğinin farkında olur mu?

*

İnsan, hayatı boyunca yalnız bir defa içindekileri boşaltır, bunun için de iyice bunalıma girmesi gerekir.

*

Bazen bir toplulukta, iradeniz dışında, tamamen hislerinize ve iç sezişinize uyarak, birine yakınlık duyar, onunla dost olmak istersiniz.

"Bir insan,
umudunu yitirir ve
amaçsız kalırsa,
sırf can sıkıntısı bile
onu bir hayvana
çevirebilir."

"Kan kanı çeker, kılıcını çeken kılıç altında can verir."

Hapishanede, en korkunç, en doğal olmayan hareketlerin, en dehşetli, en canavarca öldürme olaylarının zapt edilemeyen çocukça kahkahalar arasında anlatıldığını duydum.

*

Hiç kuşku yok ki, her insanın içinde bir öfke canavarı, zincirinden boşalmış bir canavar; hastalıkların, romatizmaların, ağaran böbreklerin vb. verdiği acılarla beslenen bir canavar yatar.

*

Zulüm bir alışkanlıktır. İnsanda bu alışkanlığın kökleşmesi, sonunda hastalık halini alması mümkündür. Sarsılmaz inancıma göre, en iyi insan bile alışkanlıkla, sanki bir hayvanmış gibi kabalaşıp o derece hımbıllaşabilir.

Kanla, elindeki kudretle mest olur. Hoyratlığı, ahlaksızlığı, içindeki kötülüğü büsbütün geliştirir. Aklı, duyguları kesinlikle doğal olmayan hareketleri tabii görür; sonunda bundan zevk almaya başlar.

Böylece, bir zalimde hem insanlık hem de vatandaşlık tamamıyla yok olmuştur. Artık onun yeniden onurlu bir insan olmasına, pişmanlık duyup eski hayata dönmesine hemen hemen imkân yoktur.

*

Kişioğlunun zalimliğine "canavarca" diye bir sıfat yakıştırılmıştır, ama canavarlara büyük bir haksızlıktır bu! Hayvan, hiçbir zaman insan kadar zalim olamaz.

Kaplan yalnızca parçalar, dişleriyle etlerini kopara kopara yer, bitirir avını, elinden gelen budur. Yapabilecek, elinden gelecek bile olsa, insanları kulaklarından çivilemeyi aklının ucundan geçirmez.

*

İnsanların çoğunluğunun önemli bir özelliğinden söz ediyorum sana: Çocuklara, yalnızca çocuklara işkence etmek tutkusudur bu. Böyleleri, her çeşit insana son derece uygar, insanca, kibar davranırlar da, çocuklara işkence etmeye bayılırlar. Hatta kendilerine bu zevki tattırdıkları için severler onları... Bu canavarları çeken, çocukların kendilerini koruyamamaları, melekçe saflıkları, kaçıp gidebilecek bir yerlerinin bulunmayışıdır.

*

İşin asıl kötü yanı; böyle örnekler topluluğa kolayca zorbalık hevesi aşılayabilir. Çünkü kudretli olmak, son derece çekici bir şeydir. Topluluk da bu durum karşısında kayıtsız davranırsa; bu alışkanlığın toplulukta temelleşmesi işten bile değildir. Bundan şu sonucu çıkarabiliriz, sana, kendi benzerine ceza verebilme hakkının tanınması, topluluğun yaralarından biridir. Bu yara bir yandan o topluluktaki memleket sevgisini ve vatandaşlık duygusunu kemirirken, öte yandan önüne geçilmez bir düzensizliğin de sebebidir. Topluluk, işkencecileri küçük görür. Ama centilmen işkencecileri değil.

*

"Yalnız kalsanız bile benzemeyin başkalarına!"

*

Bir insan böylesine çıkarılmıştı insanlıktan... İnsan insanı dövüyordu... Ne soysuz bir canavarlıktı bu!

*

Geyiğin aslanla yan yana yattığını, öldüren insanın ayağa kalkıp katiliyle kucaklaşmasını görmek isterim. Dünyanın böyle kurulmasının nedenini herkes birdenbire anlayacağı anda ben de orada olmak istiyorum. Bütün dinlerin temeli bu isteğe dayanmaktadır.

*

Bizde önce bağırıp çağırırlar, iş başa gelince herkes sıyrılmaya bakar.

*

Kaplanlar kadar kana susamış insanlar vardır. Bu gibiler yaradılışta aralarında hiçbir fark bulunmayan, hatta İsa'nın kanununa göre kardeşleri sayılan insanların, şu ya da bu şekilde vücutları, kanları, ruhları üzerinde bir egemenlik kurdukları zaman, türlü hakaretlerle onları küçümsemekten bir an geri kalmazlar.

*

Henüz pek yakında olumsuz bir düşünce ortaya atıldı. Ama bu da, kitap sayfalarında soyut bir fikir olarak kalmaktan öteye gidemedi. Düşünceyi ortaya atanlar bile ruhlarında yanan zorbalık sevdasını söndüremediler.

*

Her fabrikatörün, her müteahhidin bazen işçisinin bütün ailesiyle beraber kendi elinde olduğunu görmekten iç gıcıklayıcı bir zevk aldığı bile oluyor.

Bu bir gerçektir. Çünkü bir önceki kuşaktan kalan mirastan kolay kolay vazgeçmesi mümkün değildir. Tıpkı insanın, ana sütünden, kanına, damarına işlemiş şeylerden öyle çabucak ayrılamayışı gibi; bu derece süratli dönüşümler asla gerçekleşmez.

*

İşkencecilerden söz açmıştım. Çağımızda, hemen hemen her kişide işkence yapma eğilimi tohum halinde bulunmaktadır. Ama bu hayvanca duyguların her insandaki gelişimi bir değildir. Bu duyguları bütün başka duygularını örtmüş bulunanlar, korkunç, iğrenç insanlardır.

*

İşkencecilerin iki çeşidi vardır; biri, bu işi gönüllü olarak, öteki zorunlu olarak yapar. Gönüllü işkenceci, şüphesiz her bakımdan öbüründen daha aşağılıktır. Oysa halk en çok ötekinden çekinir. Tiksinerek, dehşetle, hatta farkına varmadan; mistik bir korku duyarak çekinir. Şu halde işkencecilerden birine karşı böyle, adeta esrarlı bir korku duyulurken, ötekine karşı hareketine hak verecek kadar kayıtsızlık gösterilmesi nedendir acaba?

*

Bu işi zorla yapan gerçek işkencecinin kim olduğu meydandadır. Bu, sürgün kararı alıp işkenceci olarak alıkonulmuş bir mahkûmdur.

Önceden başka bir işkenceciye çıraklık eder. Ustalaştıktan sonra hapishanede temelli olarak kalır.

Herkesten ayrı bir odada oturur; hatta evlerde görülen bazı öteberisi vardır. Lakin o bile hemen hemen daima gözaltındadır.

Bununla beraber insan bir makine değildir. Her ne kadar işkencecinin dayak atışı onun mesleği icabıdır ama arada bir onun da coştuğu olur.

Ancak dayak atarken, çoğu zaman elinde bulunan kurbanından kendi hıncını çıkardığı için zevk duymaz. Ama vuruşlarındaki çevikliği, işinde ne kadar usta olduğunu göstererek; arkadaşlarıyla seyircilerin takdirlerini kazanmaktır amacı. Yani bu işi, sanat aşkına yapar.

Bundan başka işkenceci pekâlâ bilir ki; o, herkesin kaçındığı bir beladır. Kendisinden korku ve ürküntü duyulduğunun pekâlâ farkındadır. Hatta bunun, içindeki hıncı, hayvanca eğilimleri arttırmadığı da ne malum? İşkencecilerin 'ana baba tanımadıklarını' çocuklar bile bilir.

*

Günümüzün insanları, barbarlık çağına oranla daha açık görmeyi öğrenmiş olmakla birlikte, henüz bilim ve mantığın buyurduğu biçimde davranmayı öğrenememişlerdir.

*

Eskiden yalnız hak uğruna kan dökülür, istendiği kadar insan gönül rahatlığıyla öldürülürdü.

*

İşin tuhafı şudur ki, ne kadar işkenceci gördümse hepsi uyanık, aklı başında, zeki, olağanüstü onurlu, hatta gururlu adamlardı. Bu gurur, toplumun küçük görüşüne nispet olsun diye doğuyor, işkencecilerin eline düşen zavallılara verdiği korku, onlar üzerindeki hükmetme duygusu yardımıyla mı gelişiyordu? Bunu kestiremiyordum. Belki de ceza alanında seyircilerin karşısına çıktıkları zamanki resmilik, dekorun da tiyatrovari olması, bir çeşit nefretin doğmasına sebep oluyordu.

*

Çok iyi kalpli, çok namuslu, çevresinde saygı gören kimseler tanıdım. İşte bu adamların, ceza görenin sopa altında bağırmaması, yalvarıp yakarmaması, merhamet dilememesi hiç hoşlarına gitmez.

Cezalandırılanlar mutlaka bağırıp çağırıp merhamet dilemelidirler. Bu artık âdet olmuştur. Nasıl olur da durumun icaplarına aykırı hareket edilir?

Bir kere, pek çok yönden iyi bir adam saydığım bir subay tanıdım, dövdürdüğü bir suçlunun dayağa sessizce katlanışına pek kızmıştı.

Önceden suçluyu hafif cezalandırma niyetinde olduğu halde, adamdan söylenmesi âdet olan; "Beyefendi, velinimetimiz! Bağışlayın! Ömrümün sonuna kadar duacınız olacağım..." yalvarmalarını işitmediği için fena halde kızıp köpürdü.

Adamı ille yalvartacağım diye, elli değnek de fazladan vurdurdu. İstediğini elde etti de...

Bana çok ciddi bir tavırla, "Olmaz efendim; bize karşı bir hakaret sayılır bu!" diyordu.

"Ucuz bir mutluluk mu, yoksa insanın ruhunu yücelten acı mı daha iyidir?"

İnsan bazen öyle bir sınıra gelir ki, onu aşamadığı için mutsuz olur. Ne tuhaftır ki, aşınca daha da mutsuz olur.

*

İçimde, yaramı boyuna kurcalayıp, verdiği acıdan zevk alma ihtiyacı vardı.

*

Gidecek başka yeriniz yoksa yani bütün kapılar yüzünüze kapanmışsa... Çünkü öyle bir an geliyor ki, mutlaka bir yere gitmeniz gerekiyor...

*

Burada huzur, kutsal bir yaşantı var, oysa dışarıda can sıkıntısı, kişinin, içinde kendisini yitirdiği, yolunu şaşırdığı koyu bir karanlık sarmış her yanı...

"Varsın canım acısın.
Hiç olmazsa ruhum
sükûna kavuşuyor."

*

Yürüyorum, ama çirkefe, rezilliğe mi dalacağım, yoksa aydınlığa, mutluluğa mı çıkacağım, bilmiyorum. Bütün felaket de bunda. Zaten dünyada bilinen ne var ki!

*

Acı diye bir şey vardır, suçluları yoktur. Her şey zincirleme birbirini doğurmaktadır, her şey geçiyor, dengesini buluyor.

*

Ama bir çocuk gibi gülüyor, bir çilekeş gibi de düşünüyorsunuz...

*

Daha önce de sık sık olmuştu canının sıkıldığı. Böyle bir anda, onu buraya bağlayan tüm bağları koparıp yeniden geriye dönüş yapmaya, yeni, hiç bilinmeyen bir yolculuğa çıkmaya, gene yapayalnız kalmaya, eskisi gibi çok şeyler bekleyerek, hayattan ne beklediğini, hatta ne istediğini bilmeden yaşamaya hazırlandığı bu anda canının sıkılmasında bir olağanüstülük yoktu aslında.

*

Bu zevk ufaldığımızın, bu yolda en aşağı dereceye ulaştığımızınbilincinevarmaktandoğar.Durumunuzun çaresizliğine, olduğumuzdan başka türlü bir adam olamayacağımızı, değişmek için yeterli zaman ve inancınız olsa bile bu değişmeyi kendinizin de istemeyeceğinizi anlamanın tadına doyum olabilir mi?

*

Birçok kere adam birkaç yıl dayanır, en ağır cezalara katlanır. Sonra birdenbire, ufak, önemsiz, hiç denecek bir şeyden patlayıverir.

*

Evet, acıda da zevklerin en büyüğü gizlidir. Hele insan bir de durumun çaresizliğinden ileri gelen güçlüğü iyice anlarsa!.. Burada şunu ekleyeyim ki, bilinç hemen bir merhemle ovulmuş gibi olur.

*

Bu tat o denli ince ve bazen anlaşılması o denli güç bir duygudur ki, azıcık dar görüşlü, hatta sinirleri oldukça sağlam basit kişiler bundan en ufak bir zevk alamazlar.

*

Aklına bu çeşit sorular gelen insan acı çekmeye yatkın demektir.

*

Kendimi böyle suçlarken yavaş yavaş acılarım hafiflemeye başlar, sonunda da ciddi bir zevke dönüşürdü. Evet, zevk, gerçek bir zevk!

*

Yüreğimle cenkleşeceğim. Görüyorsun ya Alyoşa, beş yıldan beri döktüğüm gözyaşlarımı çok seviyorum... Belki de onu değil, uğradığım hakareti seviyorum!

*

O canım gözyaşların ruhuna huzur, sevgi dolu yüreğine neşe verecek.

*

Yeryüzünü kabuğundan ta merkezine varana dek ıslatan öteki gözyaşlarından, kişioğlunun acılarından söz etmedim.

*

Tuhaf hülyalar kurdu. Bunlar hülyadan ziyade açık gözle görülen bir takım rüyalardı. İnsanın kendi kendine yabancılaştığı, iradesinin elinden çıktığı ve derin

bir ruh çöküntüsüne uğradığı zamanlar işte böyle olurdu.

*

Eğer suçlu ve günahkâr bensem başkaları neden benim yüzümden acı çeksin? Zamanı geri çevirmek ve her şeye yeniden başlamak mümkün değil mi?

*

Bu duygular, içimde ikide bir kıpırdayıp dururlardı. Bunların tüm yaşamım boyunca içimde böyle kaynaştıklarını, dışarı çıkmak için fırsat kolladıklarını bilirdim; ama bırakmazdım. Bile bile bırakmazdım dışarı. Beni utançtan çıldırtacak durumlara düşürdüler, çarpıntılar geldi yüreğime! Bıktırdılar beni, sonunda iyice bezdirdiler!

"Bazılarında
Büyük İskender yüreği vardır,
bazılarındaysa
fino Fidelka yüreği!"

*

Temiz kalpli insanların bu romantikliğini Tanrı kahretsin! Şu iğrenç ruhların ahmaklığına, küçüklüğüne lanet olsun! Hepinizin canları cehenneme! Neden anlamıyorlar, neden?

*

Fakat gelin görün ki, şartlar her zaman arzu ettiğimiz gibi tecelli etmez. Biz bir plan yaparken kaderin de bir planı olduğunu unuturuz. Niçin ve nasıl olduğunu bilmeksizin küçük bir doğrunun yanında büyük bir yanlış yaparız. Bu büyük yanlış, başka bir ifadeyle bu büyük günah bizi rahatsız eder. Hem öyle rahatsız eder ki, onu düşünmeden edemeyiz. Onunla yatar, onunla kalkarız. Sonunda gerçek hayattan kopar hasta

oluruz. Vicdan azabı, kâbuslar, korkular bizi çemberine alır, yer bitirir.

*

Ne para, ne de rahatlık arıyor. Arasa arasa acıyı arıyordur.

*

İçimi bulandıran bir can sıkıntısı bu, ne istediğimi kestirecek gücüm yok. Hiç düşünmemek daha iyi...

*

Kafasında kırık dökük düşünce parçaları dolaşıyor, fakat hiç birini yakalayıp da bir anlam çıkaramıyordu.

*

Sanki hiç yaşamamışsın, Liza isminde biri hiç olmamış gibi unutulursun. Geceleri mezarlıkta hortlaklar çıkınca, tabutuna vur vurabildiğin kadar... "Ne olur, bırakın beni! Lütfen, dünyaya dönüp biraz daha yaşayayım. Dünyayı tanıyamadım, hayatın kıymetini anlayamadım... Senaya genelevlerinde tükettim kendimi! Ne olur, izin verin dünyayı doyasıya yaşayayım!" diye bağır bağırabildiğin kadar...

*

Şu çocuklu kadın beni bir beyefendi sanıp sadaka istiyor. Ne tuhaf şey, mutlaka beni kendisinden daha mutlu bir insan biliyordur.

*

Hayata olan inancımı yitirsem, değerli bir kadın hayal kırıklığına uğratsa beni, dünyanın gidişinin yanlış yolda olduğunu görsem, hatta her şeyin karmakarışık, lanetli, belki de şeytanca bir kaos olduğuna inanmaya başlasam, kişioğlunu umutsuzluğa düşüren bütün felaketler başıma toplansa, gene de yaşamak isterim.

Hayat kadehini, bir kez dudaklarıma götürdükten sonra dibine kadar içmeden bırakmam onu!

*

Kendinizden kaçmayınız, kendinizden kaçtıkça hastalığınız artacak, Allah korusun aklınızı yitireceksiniz. Kalkın, dışarı çıkın, ama gerçeklerden ve kendinizden kaçmak için değil.

*

Acıların dineceğine, unutulup gideceğine, kişioğlunun kafasında bütün gülünç çelişkilerin zavallı bir serap, güçsüz, atom kadar küçük insan zekâsının sıkıcı düşünceleri olarak yitip gideceğine; dünyanın sonunda, sonsuz hayatın başlayacağı anda öylesine değerli bir şeyin olup bütün yürekleri doldurmaya, tüm nefretleri yatıştırmaya, kişioğlunun işleyeceği tüm cinayetleri, döktüğü tüm kanı bağışlatmaya yeteceğine, hatta kişioğlunun içindeki tüm kötülükleri silip atacağına inanıyorum...

*

Milyonlardan çok, düşüncesine bir çözüm yolu bulmaya gereksinimi olan insanlardandır o.

*

Ben çok derinden acı çekiyorum diyelim, ama benim ne denli derin bir acım olduğunu başka birisi anlayamaz, çünkü ben değildir o, bir başkasıdır. Hem şu da var ki, insan başka birisinin derin acı çektiğini, sanki bu bir marifetmiş gibi, kabul edemez.

*

"Ben senin önünde yere kapanmadım." dedi. "Çektiği acılara rağmen inancını yitirmeyen bütün insanların önünde eğildim..."

*

Eğer Allah'a inanmasak acılara nasıl dayanırız? Bize merhamet ve yardımlaşma duygusunu veren kimdir? Allah'a inanmayan büyük acılara katlanamaz, çıldırır.

"Rahatlıkla mutluluk olmaz.
Mutluluk acıyla elde edilir,
insanoğlu hayata mutlu
olmak için gelmemiştir."

*

Hiç uçuruma yuvarlanırken gördün mü kendini düşünde?

*

Artık hiçbir şey düşünmek istemiyordu. Düşünmek ona acı veriyordu. Nasıl ve ne şekilde olursa olsun değişmek istemiyordu. Değişmek ve acılardan kurtulmak...

*

Kişinin bazı duygulu anlarında kendini öldürebileceğini anlayabiliyor musun?

*

Gece sıkıcı, gece korku verici... Ah sabah, sabah bir gelse...

"Aşk olduktan sonra saadetsiz yaşanabilir."

Aşk... Aşk her şeydir... Aşk, bir genç kız için öyle değerlidir ki, dünyadaki tüm elmaslarla bile ölçülemez. Bu aşk uğruna her şeyi feda edecek, hayatını ortaya koyabilecek çok erkek vardır. Peki, senin aşkın ne kadar değerli?

*

Aklın, mantığın işi yok burada. Ruhunla, bedeninle seviyorsun, ilk gençlik gücünü seviyorsun...

*

Yüreğinin izlenimlerine kendini bırakmayan, ateşli değil ılık sevebilen, inanç dolu olsa bile gönlünü düşünerek kaptıran, yaşına göre mantıklı, bu yüzden de ucuz bir sevgiyle bağlanan başka bir genç, ne yalan söyleyeyim, benim delikanlının başına gelenlerden kendini kurtarabilirdi. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, bazı durumlarda kişinin, mantıksız olsa bile yüce bir sevgiden doğan bir tutkuya kendini bırakması, bırakmamasından daha saygıdeğer bir davranıştır.

*

Acı çekeceksin, acıdan eriyip mahvolacaksın!

*

Öylesine kıskanç bir insandı ki, sevdiği kadından ayrı kaldığı zamanlar olur olmaz şeyler kurar, kadının ona "ihanet ettiğini" düşünürdü. Sonra ruhen sarsılmış, bitkin, ihanete uğradığına bütün kalbiyle inanarak kadının yanına koşup onun yüzünü, gülen, neşeli, tatlı yüzünü gördüğü anda yeni baştan canlanır, içindeki tüm kuşkular yiter, böylesine temiz bir insandan kuşkulandığı için kendi kendine sitem ederdi.

*

Sevdiğim o muydu, yoksa içimdeki kini mi seviyordum öyle?

*

Gücendiğim, beni kıskanması değil; asıl kıskanmasa gücenirdim. Huyum kurusun. Beni kıskanıyor diye hiç kimseye kızmam, ben de son derece kıskancım çünkü. Canımın sıkıldığı, beni sevmemesi, kıskançlık numarası yapmasıdır.

*

Okula gidiyordu ve komşularının oğlu, onun yolunu gözler, ateşli aşk yeminleri eder, tüm varlığını onun uğruna feda edeceğini söylerdi... Sevgileri hiç bitmeyecek ve büyür büyümez de evleneceklerdi...

*

Puşkin, "Otello kıskanç değil, güvenen bir insandı." der. Bir tek söz bile yüce ozanımızın ne denli zeki olduğunu göstermeye yeter.

Ülküsü mahvolduğu için Otello'nun ruhu paramparça olmuş, dünya görüşü kararmıştır. Ama Otello saklanmayacak, casusluğa, gözetlemeye kalkışmayacaktır: Güvenen bir insandır çünkü.

Tam tersine, ihanete uğradığını anlayabilmesi için büyük çabalar gerekti. Dürttüler onu, körüklediler, kışkırttılar. Gerçek kıskanç böyle olmaz. Kıskanç bir insanın hiç sıkılmadan ne denli alçalabileceğini düşünebilmek pek güçtür.

Aslında hepsi kötü ruhlu, aşağılık kimseler değildir bunların. Tam tersine soylu bir yüreği olan; kendini vermeye her an hazır tertemiz bir sevgiyle içi dopdolu bir insan da, öyleyken masaların altında saklanabilir, birtakım aşağılık adamlarla işbirliği yaparak casusluğun, gözcülüğün iğrenç çamuruna dalabilir.

Otello, ruhu bir çocuğunki kadar temiz, yüreği iyi duygularla dolu olmasına karşın, ihanete göz yumamazdı. Bağışlamazdı demiyorum, göz yumamazdı.

Gerçek kıskanç öyle midir ya. Herhangi bir kıskanç insanın neleri bağışlayabileceğini, nelere göz yumabileceğini düşünmek bile zordur! Kıskançlar her şeyi hemencecik bağışlarlar. Kadınlar da bilir bunu. Kıskanç, bir anda, tabi kuşkusuz önce kıyameti kopartıktan sonra, bağışlar...

Söz gelişi kuşku edilemeyecek bir ihaneti, sevgilisinin başka bir erkekle kucaklaştığını, öpüştüğünü görüp de, bunun "son kez" olduğuna, rakibinin artık bir daha hiç ortaya çıkmayacağına, dünyanın öte ucuna gideceğine ya da kendisinin sevgilisini alıp bu korkunç adamın gelemeyeceği bir yere götüreceğine inanabilse, bir anda unutuverir her şeyi...

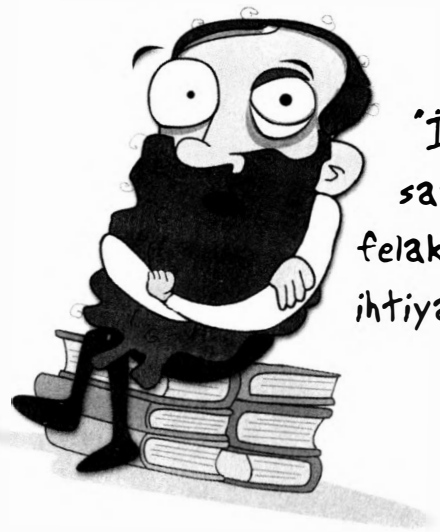
Bu unutuvermesi, huzura kavuşması kısa bir süre içindir elbette. Çünkü rakibi gerçekten de yok olsa, yarın başka bir rakip yaratacaktır kendine, onu kıskanmaya başlayacaktır.

Oysa böylesine kollanması, gözetlenmesi gereken bir aşk neye yarar? Gerçek kıskanç işte bunu hiçbir zaman anlayamaz.

Aralarında gerçekten de soylu yüreği olan insanlar bulunmasına karşın hiçbiri göremez bu gerçeği, şurası da pek ilginçtir; soylu yüreği olan bu baylar gözetlemek ya da dinlemek için saklandıkları bir aralıkta beklerken, bile bile düştükleri bu durumlarının ne denli yüz kızartıcı, aşağılık bir şey olduğunu "soylu yüreklerinin etkisiyle" açık seçik anlarlar ama hiç değilse arada beklerken, az da olsa sızlamaz içleri...

*

Yeryüzünde her şey akıllıca yapılsaydı hiçbir olay çıkmazdı ortaya.

"İnsanların
saadet kadar
felakete de
ihtiyacı vardır."

*

Beni sevmek için kendini zorlamandan korkuyordum.

*

Ya sevmesi imkânsız olan bir insansan ve sevgiyi manevi üstünlük olarak görüp, baskı aracı olduğunu düşünürsen? Ben, hayatım boyunca başka bir sevgi olduğunu düşünmedim. Şu anda da sevgiyi, seven insanın kendisini esir etmesi olarak kabul ediyorum.

*

Sakın ola ki sevdiğin kadından özür dilemeyesin! Yazık olur. Erkek, ne denli suçlu olursa olsun özür dilememelidir. Hele hele sevdiği kadından! Çünkü kadındır bu kardeşim. Onların içini ancak Tanrı bilir! Ne mal olduklarını bilirim!

Birine "Suçluyum, bağışla beni, affet!" demeye gör, sitemler peş peşe yağar üzerine! Büsbütün hiçbir zaman bağışlamaz kadın kısmı. Paçavraya çevirir seni, işlemediğin suçları da yıkar üzerine. En küçük bir şeyi unutmaz, kendi suçlarını da seninkine ekler, ancak ondan sonra bağışlar. Bu en iyilerindendir hem, en iyilerinden! Köşede bucakta ne kalmışsa hepsini kazıyarak çıkarır, başına kakar.

Söylüyorum sana, onlarsız yaşayamayacağımız meleklerin hepsinin içi böylesine çıfıt çarşısıdır işte! Kendini bilen her erkek bir kadının kölesi olmamalıdır. Erkek kişilik sahibi olmalıdır!

*

Sevgi karşılıklı olursa bir anlam ifade eder, sevmek fedakârlık ister.

*

Bana elini verme, seninle vedalaşmayacağım, çünkü sen ve ben biriz.

*

Evime başın dimdik ve korkmadan, evimin kadını olarak gir.

"Çocukları seven hayatı da sever."

Sadece zenginler mi iyi yaşarlar? Namuslu insanlar fakirken de iyi bir hayat sürebilirler. İnsan mutluluğunu pek görmez nedense. Hayatın hep üzüntüleri, sıkıntıları görünür ona.

Fakat bir an olsun gerçeği görebilsek, aslında mutlu olacak birçok nedenin olduğunu görürüz. Bence mutluluk her şeyin yolunda gittiği, kocanın seni çok sevdiği, koruduğu, bir an bile ayrı kalmak istemediği bir ailede vardır. Sıkıntılı günleri olsa bile karı koca mutludurlar.

Sıkıntı çekmeyen insan yoktur zaten. Eğer evlenirsen bir gün bunu sen de anlarsın. Bir de sevdiğin adamla evlenirsen, evliliğinin ilk yılları rüya gibi geçer.

*

Her evlilikte öyle küçük tatsızlıklar olur. İki insanın aynı huyda olması ve aynı duyguları paylaşması her zaman mümkün değildir.

*

Birbirini seven karı koca arasındaki kavgalar her zaman tatlıya bağlanır. Hatta bazı kadınlar kocalarını sevdikleri ölçüde çok kavga ederler. Ben tanıdım böyle birisini.

Kocasına "Seni sevdiğimden kavga ediyorum, yanlış anlama sakın." derdi. İnsanın sevdiği kişiye eziyet ettiğini hiç duymuş muydun?

*

Kadınla erkek arasında çok fark vardır. Ben buraya gelip her şeyi yapar, sonra da çeker giderim. Çünkü buraya tutsak değilim. Bir silkinmeyle bütün pisliklerimden temizlenirim. Fakat sen yapamazsın bunu. Eli kolu bağlanmış bir tutsaksın sen. Burada vücudunu ve ruhunu satıyorsun. Zamanla seni bağlayan zincirleri kırmak isteyeceksin. Fakat sen uğraştıkça daha da sıkacak zincirler seni. Ben o zincirlerin ne bela olduğunu biliyorum.

*

Çocukluğumda bir ailem olsaydı eğer şu an bambaşka biri olurdum herhalde. Ne kadar kötü de olsa bir aile her zaman iyidir. Anne, baba insanın kötülüğünü istemez hiçbir zaman. Senede bir kere de olsa sevgilerini gösterirler. Bir yuvan olduğunu bilirsin her zaman. Benim ailem olmadı hiç yanımda. Belki de bu yüzden duygusuz bir adam oldum.

*

Babalar annelerden daha fazla düşkündür kızlarına. Bu nedenle kız, baba evinde mutludur. Benim bir kızım olsa herhalde onu hiç evlendirmezdim. Kıskançlıktan ölürüm, elin adamını öptüğünü, onu benden daha fazla sevdiğini düşününce kudururum. Düşününce bile kötü oluyorum. Elbette saçmalıyorum ben. Sonunda her insan alışır. Fakat şunu söyleyeyim ki, kızım evlenene kadar çok yorulurdum. Çünkü onu isteyenleri kötülemek için elimden geleni yapardım. Sonunda da istediği birine verirdim onu elbette. Şu bir gerçektir ki, bir baba kızının sevdiği adamdan hep nefret eder. Hep böyledir bu. Zaten kavgalar da bu yüzden çıkar.

*

Bazıları da çocuk yetiştirmenin zor olduğunu söylerler. Bence böylesine kutsal bir göreve laf söylenmemeli.

Küçük çocukları sever misin, ben bayılırım. Düşünsene küçücük, pembe yanaklı bir oğlun var ve memeni emip duruyor.

Erkeklerden hiç birinin kucağında çocuk olan bir kadına kötü gözle bakacağını zannetmiyorum.

Pembe yanaklı bebek, oynadıkça, minicik ellerini, ayaklarını hareket ettirdikçe insanın gülesi gelir. Bir de insana uzun uzun, her şeyden anlar gibi bakmaları vardır. Meme emerken elleriyle sıkar, kendince bazı oyunlar oynar. Babası yanlarına geldiğinde meme emmeyi bırakır, başını arkaya atarak babasına güler, gülecek bir şey varmış gibi. Sonra doğrularak tekrar meme emmeye devam eder.

Dişleri çıktığında ise annesinin memesini ısırır, sonra da bak, nasıl ısırdım, der gibi bir bakış fırlatır.

Çocuk bir ailenin mutluluk kaynağıdır.

"İnsanları seven, onların sevincini de sever..."

"Cehennem, daha sevememekten doğan acıdır."

Sevgi yüce bir öğretmendir, ama elde etmek gerek onu. Ancak elde edilmesi çok güçtür. Uzun çaba ister. Çünkü kısa bir süre için değil, ebediyen sevmek gerekir. Gelgeç bir sevgiyi herkes, bayağı bir cani bile duyabilir.

*

Tek kurtuluş yolu, kişioğlunun bütün günahlarının yükünü kendi üzerine almaktır. Gerçekten de böyledir, dostlarım. Çünkü bütün günahları içtenlikle kendi üzerine aldın mı bunun gerçekten de öyle olduğunu, bütün günahların senin olduğunu o anda görürsün. Ama tembelliğinin, güçsüzlüğünün suçunu başkalarının üzerine atıp kendini suçsuz gören insan, sonunda şeytanca bir gurura kapılır, Tanrı'ya baş kaldırır.

*

İnsanın çevresindeki tüm yaratıklar, kuşlar da, çocuklar da onun biraz daha yumuşak olmasını pek isterlerdi.

*

Tanrı'dan bize neşe vermesini dileyin. Çocuklar gibi, gökyüzündeki kuşlar gibi şen olun.

*

Bir insanın hayatını şekillendirmek için kitaplardan alıntı bir iki yapmacık söz ve bir iki içten hareket yetti! Bakir bir ruh ve işlenmemiş bir maden bu işte...

*

Başkasına karşı çok büyük bir sevgi duymak, biraz da ona karşı bencil olmakmış.

*

İçten, güzel olan her şey daima bağışlatır kendini...

"Kâğıda ne yazarsan yaz, kızarmaz derler."

İnsanlar arasında ince ve güzel yaratılmış, sahip olduğu erdemler yönünden zengin öyleleri vardır ki, zamanla onların da değişip bozulabilecekleri imkânsız gibi görünür. Onlar için gönlünüz her bakımdan rahat olabilir. Başlarına herhangi bir kötülüğün gelmesi aklınızdan bile geçmez.

*

Hayır, hayır Liza, insan ancak yaşamı öğrendikten sonra başkalarını eleştirebilir.

*

Ancak ruhsal erdemlerin sözü edilebilir. Kardeşler doğacak, kardeşler birliği kurulacaktır. Bu olmadan dünya nimetleri paylaşılamaz insanlar arasında. Tanrı'nın varlığı içimizdedir, paha biçilmez bir elmas gibi bütün yeryüzünü aydınlatacaktır.

*

Sürgüne kaçakçılık suçuyla geldiği halde eşi az bulunur namuslu, ahlaklı bir adamdı.

*

Bu çocuğun tatlı, içtenlik dolu gülümseyişini pek severdim. Gülümserken görünen iki sıra inci gibi dişi, dünya güzelini bile imrendirirdi.

*

Bütün bunları hiçbir çıkar gözetmeden, yalnızca arkadaşlık duygusuyla yapmasından ötürü, hareketlerinde onu küçültecek hiçbir şey yoktu.

*

İşte her yerdeki gibi, burada da kötü insanların yanında iyileri de bulunuyor... Kim bilir, belki bunlar da öteki insanlardan, yani hapishane duvarları dışındakilerden pek fena değildirler.

*

Bu çocuğun sürgünde kaldığı süre içinde yumuşak kalpliliğini, sevimlilik ve nezaketini nasıl koruduğu, nasıl her zaman için namuslu kalarak ahlakça asla düşmediği, gerçekten kolay anlaşılabilir bir mesele değildir.

"Bu dünyadaki
en zor şey, kendi kendine
sadık kalmaktır."

*

Her insan, kim olursa olsun, ne kadar aşağı mevkide bulunursa bulunsun, içgüdüsünün etkisi altında, hatta bilinçsizce, onun da bir onuru olduğunun göz önünde tutulmasını ister.

*

Mahpusa gelince, mahpus, toplum dışı olduğunu, amirlerine karşı mevki ve durumunu bilir. Ama ne vurulan damgalar, ne takılan prangalar ona, bir insan olduğunu unutturmaz.

*

Cehennemde ateş olduğundan söz ediliyor: Bu ilahi giz üzerinde düşünce yürütmeyeceğim. Dehşet duyarım böyle bir şeye kalkışmaktan. Ama cehennemde ateş olmasına sevinmeliyiz, çünkü onun verdiği bedensel acıyla ruhumuzun acısını bir an olsun unutabiliriz belki.

İnsanlardan bu ruh acısını kökünden silemez cehennem ateşi, çünkü biri ruhsal, öbürü bedenseldir. Hem silip atsa bile insan daha mutsuz olur. Çünkü cennetteki doğrular onun acısını görse de sınırsız bir sevgiyle severek yanına çağırsalar bile, bu

onun acısını daha da çoğaltır. Çünkü onların sevgisine aynı sevgiyle karşılık vermek isteyecektir, ama bir kez tepmiştir bu kutsal sevgiyi, sevemez artık.

Ama gene de, haddim olmayarak, bu durumun günahkârın acısını hafifleteceğini sanıyorum. Çünkü doğruların sevgisini kabul ederken gösterdiği boynu bükülük, uysallık, yeryüzünde yaşarken değer vermediği yapıcı sevgiye yaklaştıracaktır onu...

*

İnsanlara çocukmuş gibi davranmalı, bazılarına ise hastanedeki hastalar gibi...

*

Kişioğlu ruhun ölmezliğine inanmadan bile erdem için yaşayacak gücü kendi kendinde bulabilir! Özgürlüğe, eşitliğe, kardeşliğe olan tutkuda...

*

Ya Rabbi! İnsanca davranış, Allah'ın kulu olmaktan çok, birini insanlaştırabilir bile. Böyle bahtsızlara karşı elden geldiğince insanca davranmakgerek. Kurtuluşları da, yalnızca buna dayanır.

*

İkimiz de aynı merdivendeyiz. Ben en alt basamaktayım, sen ise yukarıda, on üçüncü basamakta falansın. Ben böyle düşünüyorum, hiç fark yok aramızda. İlk basamağa ayak basan insan nasıl olsa yukarıya da çıkacaktır.

*

Neden iyilik üstüne, güzel, yüksek şeyler üstüne anlayışım derinleştikçe daha da saplanıyorum batağa? Tam boğulma derecesine geliyorum? Bunun önemli yanı, bu durumun bende rastgele değil de, sanki öyle olması gerekliymiş gibi olmasıydı.

*

Olmaz, kutsal rahip, olmaz! Manastıra kapanarak ekmek elden su gölden yaşayıp, böylesine bir yaşam için de göklerde ödüllendirilmeyi bekleyeceğine, ömrünce erdemli kal, topluma iyiliğin dokunsun.

*

Başkalarının bana hizmet etmesine değer miyim? Yoksul diye, cahil diye eziyet etmeye hakkım var mı uşağıma?

*

Yeryüzünde çok şey gizlidir bizden, ama buna karşılık, başka bir dünyayla, göksel, yüce bir dünyayla aramızda canlı bağlar bulunduğunu bildiren gizli duygular bağışlanmıştır.

Zaten duygularımızın, düşüncelerimizin kökü de başka dünyalardadır. Filozofların, hiçbir şeyin aslının bu dünyada anlaşılamayacağını söylemelerinin nedeni de budur. Tanrı, başka dünyalardan aldığı tohumları dünyamızda ekmiş, bahçesini yetiştirmiştir. Filiz verebilen tohumlar filizlenmiştir.

Ne var ki, bu bahçede yetişenler yalnızca, öteki gizemli dünyalarla olan ilişkilerinin duygusuyla yaşarlar. Bu duygu yitiyor ya da zayıflıyorsa ruh ölüme gidiyor demektir. Kişi o zaman umursamamaya başlar yaşamı, hatta nefret eder ondan.

*

Düşmanların gece güçlerini topladıklarını, gün doğunca yüreklerinin gene katılaştığını içi sızlayarak sezinliyordu.

*

Bir çocuğun, hele bir çocuk grubunun güvenini kazanmak isteyen bir büyük, konuşmaya başka türlü başlayamaz. Önemli bir işten söz ediyormuş, onlar da büyük insanlarmış gibi ağırbaşlı bir tavırla söze başlamak gerekir.

*

Bilirsiniz, az konuşan, gururlu çocuklar uzun süre tutabilirler gözyaşlarını, artık dayanamayacakları bir an gelir, birden boşalırlar. Gözyaşları akmaz da sel gibi dökülür sanki. İşte böyle bir sıcak gözyaşı seli de benim yüzümü ıslatıyordu şimdi.

*

Yoksa dünyada bütün insanlar birbirinin düşmanı olmak zorunda demektir! Ama kardeşler de vardır yeryüzünde...

*

Sahi şu erdem nedir, söyleyebilir misin bana Alyoşa? Burada erdem olan bir şey Çin'de erdem sayılmadığına göre değişen bir şey bu demek, değil mi? Değişmez mi yoksa? Küstahça bir soru! Bu durumun insanların aklını kurcalamamasına şaşıyorum! Hep boş şeylere yoruyorlar kafalarını!

*

Kişi düşünce, dalkavukluğa kolay alışıveriyor.

"Önemli olan kendi kendimize yalan söylememeniz. Kendi kendine yalan söyleyip söylediği yalana inanan kimse sonunda işi, kendi içindeki, çevresindeki gerçekleri tanımamaya, bunun sonucu olarak da kendisine ve çevresindekilere saygı duymamaya dek vardırır. Kendi kendine olan saygısını yitirince içinde sevgi diye bir şey de kalmaz. İçinde sevgi olmayınca oyalanmak, eğlenmek için kötü tutkulara, iğrenç şehvete bırakır kendisini, hayvanca yaşamaya başlar. Bütün bunların tek nedeni, insanın çevresindekilere ve kendi kendine yalan söylemesidir."

*

Ne denli budalaca konuşulursa öze o denli yakın olunur. Sözlerimiz de o ölçüde açık, anlaşılır olur. Budalalık saftır, kurnazlık bilmez, ama zekâ hileye, sinsiliğe başvurur. Zekâ dalaverecidir, budalalıksa dürüst, doğru...

*

Yaptığı budalalıktan pişman olup, suçunu herkesin önünde itiraf ederek özür dileyen bir insanın bu davranışı günümüzde böylesine garip bir şey midir?

*

Şeytanca gurur üzerine şöyle düşünüyorum: Biz insanların onu anlaması pek güçtür, bu yüzden iyi bir iş yaptığımızı sanarak bu gurura kapıldığımız çok olur. Zaten en güçlü duygularımızın, davranışlarımızın çoğunun gizini bu dünyadayken anlayamayız. Ama bu anlayışsızlığımızın bizi bağışlatacağını sanmayın. Çünkü Tanrı, anlayamadıklarımızın değil, anlayabildiklerimizin hesabını soracaktır bize. İyice olgunlaşınca, doğruyu yanlışı görmeye başlayınca sen de anlayacaksın bunu, itiraz etmeyeceksin. Gerçekten yolumuzu şaşırmış gibi dolaşıyoruz yeryüzünde. Önümüzde İsa'nın kutsal hayali olmasa, tufandan önceki insanlar gibi yolumuzu hepten şaşırır, mahvolurduk.

*

Onun efendisiydim, o ise uşağımdı, ama öylesine sevgiyle, yürekten kucaklaşmış, öpüşmüştük ki aramızda yüce bir kardeşlik doğmuştu.

*

Vicdanınız eğer yaptığınız kötü bir işten dolayı rahatsız oluyorsa, bunun günah olduğuna ve öte dünyada hesabını vereceğinize inandığınız içindir.

*

Hasta kimseler bu dünya ile bağını gevşetmiş insanlardır. Böylece duyguları başka dünyanın varlıklarını algılayacak duruma gelmiştir. Sağlıklı insanlar bu dünyaya sımsıkıya bağlıdırlar. Bütün duygularıyla bu dünya hayatına sarılmışlardır.

Ancak öldükleri zaman ruh penceresinden bakabilirler. Eğer öldükten sonra dirilmeye inanıyorsanız bu sözlerimi ciddiye alırsınız.

*

Birtakım sinirler varmış kafasının içinde insanın, yani beyninde... Bu sinirlerin küçük küçük kuyrukları varmış. Ben bir şeye bakınca titreşmeye başlıyormuş bu kuyruklar. Titreşince de maddenin hayali beliriyormuş beynimde. Hemen değil elbette, aradan bir an, bir saniye kadar bir zaman geçiyormuş. Sözde bir an, yani bir saniye beliriyor beyinde, insan da böylece görüyormuş, sonra da düşünüyormuş... Ruhum olduğu, Tanrı'nın bir yaratığı olduğum için değil, kafamın içindeki kuyrukçuklar titreştiği için görüyor, düşünüyormuşum... Hepsi saçma bunların!

"Kafamın içi aydınlandı, gerçeği gördüm."

Gerçek hayata öylesine yabancılaşmışız ki, adını bile duymak istemeyiz. Bunda da o kadar ileri gideriz ki, gerçek hayatı ancak kitaplardan öğrenebileceğimize inanırız.

*

Ağır çalışma koşullarıyla, kederle, daha önemlisi sürekli haksızlıklarla, kendisinin de öteki insanların da bitmek tükenmek bilmeyen günahlarıyla ruhu iyice sindirilmiş olan basit Rus halkı için kendisini dine vermekten, kutsal sayılan varlıkların önünde secdeye varmaktan daha güçlü bir gereksinim, avuntu olamayacağını çok güzel anlıyordu: "Bizler günahla, yalan dolanla, şeytanlarla çevriliyiz ya, olsun varsın orada bir yerde kutsal, yüce bir yaratık bulunuyor. Gerçeğe ulaşmıştır, gerçeği biliyor o. Demek ki yeryüzünden büsbütün yitip gitmeyecek gerçek, öyleyse kitapta yazıldığı gibi, bir gün bizim içimize de girer, bütün dünyada hüküm sürmeye başlar."

*

İnsandan başka tüm yaratıkların günahsız, erdemli olduğunu, İsa'nın bizden önce onların içine yer ettiğini bilmek duygulandırıyor beni.

*

Her şey güzel, yücedir ormanda, çünkü "gerçek" ormandadır. Ata bak, soylu bir hayvandır. İnsanoğluna yakın olan bir hayvan ya da kişioğlunu besleyen, onun için çalışan boynu bükük, düşünceli duran öküze... Gözlerinin içine bak: Ne cana yakın, içten, güven dolu, güzel bir anlatım, onu her fırsatta kamçılayan kişioğluna beslenen ne yüce bir sevgi vardır bakışında...

*

Mantığın ne kadar önemli bir özellik olduğunu biliyorum. Ama insanın düşünme ihtiyacını gidermekten başka işe yaramaz. Fakat istek hayatın tüm anlamıdır, üstelik en küçük bir hareketten yüce mantığa kadar. Şu da var ki, dizginleri isteklerin eline verilmiş bir hayat, çılgınca yaşanan bir hayattır, ama yine hayattır, karekökü almak değil.

*

Dünyada uşakların da bulunması zorunludur, ama insan öyle davranmalı ki, evindeki uşağı herhangi bir insandan daha özgür hissetmeli kendini.

Niçin hizmetçimin hizmetçisi olmayayım? Bu, benim gururuma dokunmamalı, hizmetçimi de korkutmamalı. Niçin hizmetçimi yakın akrabam yerine

koyamayayım, sonunda aileme alamayayım, onu bağrıma basamayayım?

İnsanların gelecekteki görkemli kardeşliğinin temeli de bu olacaktır. O zaman insan hizmetçi aramayacaktır kendine, bir insanın hizmetçi olmasını da istemeyecektir. Tam tersine, İncil'de söylendiği gibi, kendisi herkesin hizmetçisi olabilmeyi isteyecektir bütün varlığıyla.

Mutluluğun şimdiki gibi oburlukta, rezalette, gösterişte, kendini övmede, başkalarına göre yüksek olmakta değil de, yalnızca yüce kahramanlıklarda, iyilikte olduğunu insanoğlunun sonunda anlayacağı bir hayal midir?

*

Yaşama derdini çektiğiniz halde, karmakarışık mantık yollarıyla yaşamı tartışıyorsunuz. Sırnaşık ve küstah olduğunuz halde, bir o kadar da korkaksınız. Saçmaladığınız zaman keyfiniz yerindedir, ama küstahlık yaptınız mı ürküp etrafa özürler yağdırıyorsunuz.

*

"Onlarda da mı var İsa yoksa?" diye sordu delikanlı. "Başka türlü olamaz zaten." dedim. "Kutsal sözler tüm yaratıklar için söylenmiştir çünkü. En küçüğünden en büyüğüne dek tüm canlılar, küçücük bir yaprak bile kutsal söze yönelir. Tanrı'nın ününü söyler, İsa'ya sızlanır. Bilmeden, yaşamasını sağlayan gizin buyruğuyla yapar bunu."

*

Her saat, her dakika binlerce insan bu dünyadaki hayatlarını bırakıp öteki dünyaya göçüyorlar. Ruhları Tanrı'ya kavuşuyor. Bunlardan birçoğu yapayalnız ayrılıyor bu dünyadan. Üzüntü, keder içinde göçüp gidiyorlar, arkalarından gözyaşı döken olmuyor, hatta öyle bir insanın yaşadığından bile habersiz oluyoruz çoğunlukla.

"Akıl ancak öğrenebildiğini bilir...

*

Yürekten ettiğin her duada yeni bir duygu parıltısı vardır. Bu duygu parıltısındaysa o zamana dek tanımadığın, seni yeniden güçlendirecek bir düşünce saklanır. Duanın kişiyi eğittiğini de göreceksin o zaman. Her gün, her fırsatta şöyle söyle: "Tanrım, bugün sana kavuşan kullarına acı."

Birbirimizi hiç tanımadığımız halde, dünyanın öte ucunda ölen birisi için yararlı olur belki duan, Tanrı kabul edebilir dileğini.

Tanrı katına çıktığı zaman dünyada onun arkasından da dua eden, onu seven birisinin bulunması ruhunu sevinçle doldurur.

O zaman Tanrı da ikinize sevgiyle, şefkatle bakar. Çünkü sen tanımadığın o kul için böylesine üzülüyorsan, Tanrı'nın acımasıyla sevgisinin sınırı olmadığı için ikinizi de aşırı bir sevgiyle, acımayla karşılar. Senin hatırın için bağışlar onu.

"Bu yazar kısmını siz de tanırsınız,
habbeyi kubbe yapıp
olayı kendilerine göre yazar,
okuyucuyu aldatırlar."

*

Kişioğlunun günahından korkmayın. Günahkâr da olsa sevin onu, çünkü böyle bir sevgi yeryüzünün en yüce sevgisi, ilahi sevgiye en yakın olan sevgidir. Tanrı'nın bütün yaratıklarını, her şeyi, her kum tanesini sevin. Bunları seversen Tanrı'nın gizine erersin. Bu gize bir kez erdikten sonra her gün biraz daha iyi anlarsın onu. Sonunda bütün dünyayı sevmeye başlarsın.

Hayvanları sevin. Düşüncenin başlangıcını, sessiz mutluluğu Tanrı vermiştir onlara. Bu mutluluklarını bozmayın, hırpalamayın onları, sevinçlerini almayın ellerinden. Çocukları sevin, melekten farksızdırlar. Bizleri duygulandırmak, yüreklerimizi günahlardan ayırmak için gelmişlerdir yeryüzüne.

*

Bazen kararsızlık içinde kalırsınız. Günah işleyen bir insanı görünce kendi kendinize sorarsınız: "Zorla

mı, yoksa alçak gönüllü bir sevgiyle mi yeneceğim." Böyle dersen dünyada yenemeyeceğim şey yoktur. Sevgiden doğan alçak gönüllülük güçlerin en yamanıdır. Her gün, her saat, her dakika yokla kendini, görünüşünün alçak gönüllü olması üzerinde dur. Küçük bir çocuğun yanından öfkeli bir yüzle geçebilirsin, farkına varmadan yaparsın bunu, ama yüzündeki sert, öfkeli anlatım çocuğun küçücük yüreğinde yer eder. Böylece, bilmeden, ilerde gelişebilecek kötü bir tohum atmış olursun çocuğun ruhuna...

"Gökleri fetheden başka kartallardır."

Puşkin derin görüş yeteneği, üstün zekâsı sayesinde ve kalben tam bir Rus olduğu için, toplumumuzun aydınları arasında sık sık görülen bir hastalığın belli başlı belirtilerini teşhis eden ve ortaya çıkaran ilk Rus yazarıdır. Rus milletinin manevi güzelliğini temsil eden tipleri yaratan ilk yazar Puşkin'dir.

*

Gerçekte bizde, uzak şehir ve eyaletlerde, öyle tiyatro eserleri vardır ki, hiçbir yerde basılmadıkları için çok kimse bunları bilmez. Böyle piyesler, kendiliğinden çıkıvermiş, Rusya'nın belli bölgelerindeki ulusal tiyatro repertuarının demirbaşı olmuşlardı.

Ulusal tiyatro dedim de aklıma geldi. Herhangi bir araştırmacımız, hiç de yabana atılmayacak önemdeki ulusal tiyatromuz üzerinde daha temelli yeni incelemeler yapsaydı, bu çok, hem de pek çok yararlı olurdu.

*

Şu içinde bulunduğum durumdan başka birisi kurtulamazdı. Ben çok rahat bir şekilde kurtulduğum gibi, şimdi bu durumla alay ediyorum, çünkü zamanın okumuş aydınlarındanım.

*

Çağımızın gençlerindendi; yani yaratılıştan dürüst, gerçeği öğrenmek isteyen, arayan, ona inanan, ona inandıktan sonra da ona kavuşmayı bütün varlığıyla isteyen, her şeyini, canını bile vermek pahasına, bu yolda çabuk utkuya ulaşmak tutkusuyla içi yanan gençlerdendi.

Ne yazık ki bu gençlerin çoğu, böyle durumlarda can vermenin belki de en kolay yol olduğunu, bir kere tutuldukları, kendilerine ülkü edindikleri gerçeğe ulaşmak için gençliklerinin en verimli beş altı yılını ağır bir bilimsel çalışmaya ayıramayacaklarını, böylesine bir özverinin onlardan birçoğunun gücünü çok aştığını bilemiyorlar.

*

"İlk kez elimi bulaştırıyorum şiire," diyordu, "yararlı bir amaçla, kadının aklını çelmek için..."

*

İnsan kendi kendisine tümüyle içten olabiliyor mu? Heine, otobiyografi yazmanın neredeyse imkânsız olduğunu, insanın kendisine asla dürüst davranamayacağını ileri sürer. Heine'e göre Rousseau itiraflarında birçok yalan söylemiş, bunları da gururu nedeniyle bilerek yapmıştır.

*

Derin bir kederle, bu yeni hayatta kendimi yabancı ve kesilmiş bir dilim olarak görüyordum. Yeniye alışmam, yeni kuşakla tanışmam gerekti. Eskiden tanıdığım, bana yakın olan kimselerin imzasını taşıyan başyazılara pek büyük bir özlemle sarılıyordum. Ama

gözümün önünden yeni isimler de geçiyordu; yeni kimseler çalışıyorlardı artık. Bense, olanca hırsımla bunlar hakkında bilgi edinmeye uğraşıyor, elimdeki kitap kıtlığına, kitap bulma zorluğuna kızıyordum.

*

Eleştiri bölümü olmayan bir dergi dergi midir? Eleştirisiz dergi baştan sona "övgü" dolu olur. Gel gelelim, övgü dediğimiz her şeye yetmez. Bu övgünün kuşku süzgecinden geçmesi gerekir.

"Bir şey,
günah olduğu
için acı vermez,
acı ver-
diği için
günahtır."

*

Akıllarını Kostancoğlular ve Piyort İvanoviç amcalarla bozarak onlara idealimizi arama ahmaklığını gösteren zamanımızın eleştirmen ve yazarlarıdır ki, bizim romantiklerimizi Almanların ve Fransızların başları yıldızlarda romantikleriyle bir tutmaya kalkışmışlardır. Hâlbuki bizim romantiklerimizle Avrupa romantiklerinin özellikleri birbirlerine çok zıttır ve hiçbir Avrupa ölçüsü bizimle kıyaslanamaz.

*

Romantiklerin çoğu zamanla çok önemli yerlere gelirler. Şaşılacak derecede bir duygu bolluğu ve zıt hisler taşırlar. Düşüşlerinin son basamağında bile ideallerini bırakmayan geniş yaratıkların bizde bu kadar çok olma nedeni budur. İdealleri uğruna kıllarını bile kıpırdatmazlar. Azılı birer haydut, hırsız gibi davranırlar. Fakat ilk ideallerine duydukları saygı hiç kaybolmaz. Çok namuslu bir ruha sahiptirler. Evet, sadece bizim ülkemizde en aşağılık, en adi insanlar aynı zamanda çok namuslu olabilirler.

*

Bizim romantiklerin özelliği her şeyi anlamak, çoğu zaman bizim en üstün zekâlarımızdan bile daha iyi görmek, hiç kimseye boyun eğmemek. Bunun yanında kimseyi de gücendirmemektir. Bunlar politik davranıp dolambaçlı yollardan geçerek lojman, emeklilik hakkı, nişanla ödüllendirilme gibi bazı çıkarlarını gözlerinin önünde bulundurarak hedeflerine ulaşmak için birtakım coşkuları, duygulu şiir kitaplarını bile kullanmayı adet haline getirmişlerdir. Diğer taraftan, hayatları boyunca güzel ve yüce şeyleri içlerinde saklarlar. Bu nedenle değerli bir mücevher gibi kendilerini de koruma altına alırlar. Romantiklerimiz zengin adamlardır, aynı zamanda da korkunç düzenbazdırlar. Bunları hayat tecrübeme dayanarak söylüyorum.

*

İğrenç davranışlarını "toplumsal yarar" perdesi arkasına saklarlar her zaman!

*

Çocukların boş zamanlarında savaşçılık ya da haydutçuluk oynamaları onların genç ruhlarında sanat sevgisinin filizlenmesine yol açar. Sanata duyulan bir açlığın etkisiyle oynarlar oyunlarını. Kimi zaman tiyatrodaki oyunlardan daha canlı olur bu oyunlar. Bir fark vardır arada: Tiyatroya sanatçıları seyretmeye giderler, oysa burada seyirci de sanatçı da çocuklardır. Çok daha doğal bir şey bu...

*

İnsan, sadece gururu yüzünden kendisini cinayete kadar götürebilecek yalanlara bulaşabilir. Böyle bir gururu da ben çok iyi biliyorum.

"Çok bilen çabuk ihtiyarlar!"

İnsan kavranılıp çözülmesi güç bir yaratıktır. Bütün hayatını bunu çözmekle geçiriyorsan, zamanını boşa harcadığını sanma. Ben bu işi uğraş edindim; çünkü insan olmak istiyorum.

*

Ruhun krallığına, iç dünya denen küçük girişten geçerek girilir.

*

Davranışlarında insanları yargılamak istemediğini, onları suçlamak görevini üzerine almaya yanaşmayacağını, ne olursa olsun onları suçlamayacağını belirten bir şey vardı. Hatta çoğunlukla pek üzülüyorsa da, kimseyi suçlamadan, her şeyi hoş karşılıyordu sanki. Üstelik bunda o denli ileri gitmişti ki, hiç kimse şaşırtamaz, ürkütemez olmuştu onu.

*

Eski palyaçonun içinde çirkin bir "başkalarını palyaço kılığına sokmak" tutkusu doğmuştur.

*

Gerçekçide mucize inancı doğurmaz, inanç mucizeyi doğurur. Gerçekçi bir kere inandıktan sonra, gerçekçi olduğu için mucizeyi de kesinlikle kabul etmek zorundadır.

*

Sosyalizm, yalnızca bir işçi sınıfı ya da dördüncü sınıf dedikleri insanların sorunu değil, daha çok çağdaş tanrıtanımazlık üzerine kurulmuş ve yerden göğe varmak yerine göğün yere indirilmesini amaçlayan bir "Babil Kulesi" sorunudur.

*

Kişinin karakterinin yürüyüşünden anlaşılabileceğini kabul etmiyor musunuz yoksa? Oysa bunu bilim de doğruluyor.

*

Adamlar haklı veya haksız, bir sisteme başkaldırıyorlar. Sana, bana, şuna, önüne gelene sistemin fenalığını anlatıyorlar. Güçlenmeye, taraftar kazanmaya çalışıyorlar. Ah keşke bir de dinsiz olmasalar. Onların dinsiz olmasında kilisenin hiç mi suçu yok? Kilise sisteme arka çıkmasa veya en azından tarafsız olsa...

*

Ah çar hazretleri, sarayından çık! Kenar mahallelerde şöyle bir dolaş! Gör ne sefalet ne çirkinlikler var. İnsanlarla köpekler yan yana yatıyorlar. Bir lokma ekmek için namuslar satılıyor. "Umumi saadet" ha!..

*

Gücenmek yalnızca zevk vermiyor kişiye, bazen onu kibar da yapıyor.

*

Tam bir insan olmak istiyorsan varını yoğunu dağıt, peşimden gel.

*

Kokuşmuş ve hastalık halini almış sistemi değiştirmek dâhilerin işidir. Muhammed sistemi zorlayacak ve devirecek güce erişinceye kadar putlara dokundu mu? Sistemi ezip ayakları altına aldıktan sonradır ki putları devirdi. Neden? Putlar bir semboldü.

Ben ne yaptım? Sembolden, işe başladım. Bir engeli aşmak istedim. Ama aşamayıp gerisinde kaldım.

*

Kendi bakışına saygı duyar, değer verirdi. Aklı başında, hali vakti yerinde, sosyetede yeri olan her insan o yaşta kendisine biraz aşırı saygı duymaya başlar, bazen de istemeyerek olur bu.

*

Bir taraf yalnızca sevgi, iyilik duygularını cömertçe sunarken, öte taraf pişmanlıklarını, ruhunun, yaşamının güçlüklerini dökerdi ortaya.

*

Şiir denilen şey baştan aşağı saçmalıktır. Düşünün bir kez, kafiyeyle konuşan insan var mı dünyada? Devlet zoruyla bile olsa kafiyeli, ölçülü konuşmaya başlasak acaba derdimizi anlatabilir miydik?

*

İnsan yüzünün, seven, deneyimsiz kimselerin çoğunda sevgiyi öldürdüğünü söylerdi. Ama insanlığın da çok çeşitli sevgisi vardır.

*

Hiçbir şey anlamıyorum, anlamak da istemiyorum. Gerçeklerin yanında kalmalıyım ben. Anlamamaya karar vereli çok oluyor. Bir şeyi anlamaya kalkışırsam gerçeğe ihanet etmem gerekiyor hemen, oysa gerçekten yana olmaya karar verdim bir kez...

*

Buğday tanesi yere düştükten sonra yok olmazsa, bir buğday tanesi olarak kalır; ama yok olursa, o zaman bereketli ürün verir.

*

Kişinin baba ocağındaki çocukluk anılarından daha değerli hiçbir şeyi olamaz. Evin içinde en küçük bir sevgi, beraberlik varsa her zaman böyledir bu. Kişinin yüreği değerliyi bulup çıkaracak denli güçlüy-

se, en kötü aile yuvasından da bu tür değerli anılar kalır belleğinde.

*

Sana küfretmekle kendime küfretmiş oluyorum! Sen bensin, değişik bir yüzü olan ben... İçimden geçenleri söylüyorsun bana. Yeni bir şey söylemiyorsun!

*

Felsefe, en ağır başlı kimseleri bile farkına varmadan olur olmaz şeyleri düşünmeye zorlar.

"Hayatım anacığım, üzüntüden değil, mutluluğumdan ağlıyorum. Onlara karşı günah işlemiş olmayı kendim istiyorum, ama anlatamıyorum sana, onları nasıl seveceğimi bilemiyorum da ondan. Varsın herkese, her şeye karşı suçlu olayım, onlar da bağışlasınlar beni, cennet budur işte."

"Herkes inanıyor, peki ama nereden doğdu bu inanç?"

Yıldızlı, sakin, ılık bir temmuz gecesiydi. Geniş ırmaktan yükselen sis serinletiyordu bizi, gecenin sessizliğinde bir balık, hafif bir şırıltıyla sudan dışarı atlıyor, gene dalıyordu derine. Kuşlar susmuştu, her şey sesini kesmiş Tanrı'ya dua ediyordu...

*

İnanmamak senin gibi vicdan sahibi bir insan için kendi kendini asmaktan da acı verici bir şeydir.

*

Ah, evet zincire vuracaklar bizi, özgürlüğümüzü alacaklar elimizden, ama o zaman büyük kederimiz içinde mutluluğa kavuşacağız, insanın onsuz yaşayamadığı mutluluğa. Tanrı da olacaktır orada; çünkü mutluluğu insana ondan başka hiçbir kimse veremez...

*

Şeytanın varlığını kanıtlamak Tanrı'nın da varlığını kanıtlamak demek midir?

*

Tanrım, sen doğru yoldan ayırma bizi! Toprağın altında Tanrısız ne yaparım ben? Tanrı'yı yeryüzünden kovarlarsa yeraltında barındırırız onu biz de! Bir kürek mahkûmu Tanrısız yaşamaz, bu cezaya çarptırılmayanlardan çok daha gereklidir ona Tanrı! O zaman biz yeraltı insanları, kullarına mutluluk dağıtan Tanrı'ya toprağın derinliklerinden acıklı kasideler söyleyeceğiz! Yaşasın Tanrı ve onun mutluluğu! Seviyorum Tanrı'yı!

*

Ben insan değil miyim, benim de bir şeye inanmaya, birilerine güvenmeye ihtiyacım yok mu?

*

"Tanrım" diye mırıldandı, "onların hepsine acı. Bu mutsuz, yürekleri fırtınalarla dolu kullarına acı, doğru yolu göster onlara. Sevginin kendisisin sen, hepsini mutlu kıl! Senin yolundan ayırma."

*

Dinsizlerden, kötü yolda olanlardan, maddecilerden de bunların iyi yüreklilerinden olduğu kadar, özellikle çağımızda bunların iyi yüreklileri çoktur çünkü, en azgınlarından da nefret etmeyin. Her zaman şöyle dua edin onlar için: "Tanrım, dua edecek kimsesi olmayanları da, sana dua etmek istemeyenleri de bağışla!"

*

Kişioğlu baş kaldırıcı olarak yaratılmıştır. Baş kaldıranlar mutlu olabilirler mi hiç?

*

Tanrı yaratığının ruhunu, ölümsüz sevgi sular,

Mayalanmanın gizli gücüyle, yaşam kadehini alevlendirir,

Filizlenen otları o çeker ışığa,

Odur güneşlerde kaoslar yaratan, boşluğa sayısız yıldız serpen...

Kara günlerimizde o verdi bize dostları, üzüm suyunu, defne çelenklerini...

*

Her şey ulu Tanrı'nın buyruğuyla olur. Gözle görülür bir felaket, bazen görülmeyen, ama son derece büyük yararlar sağlar kişioğluna.

*

Ancak üç boyutu kavrayabilecek bir zekâ için çok derin sorunlardır bunlar. Bu nedenle Tanrı'yı seve seve kabul ediyor, üstelik onun hikmetine, hiç akıl erdiremediğimiz amacına, hayata, hayatın anlamına, sözde hepimizin katılacağı sonsuz yaşama, evrenin yöneldiği, "Tanrı'ya götüren" kutsal sözlere, hepsine, evet hepsine inanıyorum.

*

Allah her şeyi biliyor, O yarattıklarına annelerinden daha şefkatlidir.

*

"İnsanların bazen neye güldüklerini anlamak güçtür."

Öyle konular vardır ki, bunlar hakkında ancak denedikten, baştan geçtikten sonra yargıya varılabilir. İşte şimdi ben de şu kanıdayım ki, manevi yoksunluklar, bütün maddi azaplardan çok daha ağırdı.

*

Bu sorunu çözebilmek için her şeyden önce kişiliğinizi, kendi varlığınızın karşısına çıkarmalısınız.

*

Ürkünç ruhun sorduğu bu üç soru kitaplardan silinip gitse, onları yeniden bulup, düşünüp kitaplara yazmak gerekse; bunun için dünyanın en bilge kişilerini, yöneticilerini, din bilginlerini, bilim adamlarını, filozoflarını, ozanlarını toplayıp şöyle deseler: "Düşünün taşının, üç soru bulun." Ama bu soruların, gerçekle çelişmemekle birlikte, üç sözcükte, yalnızca üç tümcede dünyanın, kişioğlunun bütün geleceğini anlatmaları gerekmektedir.

*

Bu güçsüz baş kaldıranları, gene onların mutluluğu için yenecek, sonsuza dek tutsak edecek üç güç vardır yeryüzünde, bunlar: Mucize, giz, bir de yetkedir.

*

Çevrem Tanrı'nın böylesine yüce görkemiyle kuşatılmışken yalnız ben iğrenç bir şekilde yaşıyor, yalnız ben her şeyi lekeliyor, bu güzellikleri, Tanrı'nın görkemini fark etmiyordum. Şu kuşlara, ağaçlara, çayırlara, gökyüzüne bakın!

*

On sekizinci yüzyılda ihtiyar bir günahkâr, "Tanrı olmasaydı onu icat etmek gerekirdi." demiş

*

Günümüzde Tanrı'ya inanmaktır gerilik, oysa ben şeytanım, bana inanılabilir.

*

İnkâr edilmez gerçeği artık bildikleri halde dünyada gururlu, haşin olanlar da bulunur cehennemde. Böyleleri cehennemin gönüllü, acıya doymak bilmeyen yerlileridir. Çölde aç kalan bir insanın kendi kanını emmesi gibi kötü bir gururla beslediler ruhlarını. Tanrı'nın olmamasını, bütün yaratıklarıyla birlikte kendi kendini de yok etmesini dilediler. Öfkelerinin ateşinde sonsuzluğa dek yanacak, ölümün, yok olmanın özlemini çekeceklerdir. Ama kavuşamayacaklar özlediklerine.

*

İnanmadığı Tanrı ve gerçek, bir türlü baş eğmek istemeyen yüreğini yenmişti sonunda.

*

Bizler, bizim gibiler için Tanrı'nın verdiği en büyük mutluluk budur. Çünkü benim gibi insanları hiç olmazsa bir kişinin sevmesi gerekir dünyada...

*

Tanrı'nın sözlerinden habersiz bir ulus, yok olmaktan kurtulamaz.

*

İnancının doğruluğuna güvenmesi için mucizenin gerektiğini de düşünmüyordu. Daha önceden içinde yer etmiş bir düşüncesinin öteki düşüncelerinin üzerine çıkması için mucizenin zorunlu olduğunu da sanmıyordu. Ama tutkuyla beklediği mucize değil adaletti, adalet!

*

Tanrı'ya inanmayan, onun kurallarına da inanmaz. Tanrı'nın kullarına inanan daha önce hiç inancı olmasa bile, onun kutsal ışığına erişir.

*

Günahtan ve şeytandan, değil dış dünyada, Tanrı'nın tapınağında bile kaçılamaz; öyleyse günaha karşı yumuşak davranmamak gerekir.

*

Tanrım, kullarına huzur, aydınlık ver!

*

Ayaklarına kapandığım için yüzüne bakmaktan utanıyordum. Tanrı hizmetine hazırlanmamış insanlar bazen haklı davranışlarından bile böylesine utanç duyarlar.

*

Ona getirdikleri çarmıhtan inince doğru cehenneme gitmiş, orada acı çekenlerin hepsini serbest bırakmış. Cehennem de, boş kalacağından korkarak ağlayıp sızlanmaya başlamış. O zaman şöyle söylemiş ona: "Ağlama cehennem, bundan böyle yüksek rütbeli memurlar, yöneticiler, yüksek yargıçlar, zenginler gelecek sana. İkinci gelişime dek, yüzyıllardan beri olduğun gibi mutlu olacaksın."

*

Benden hiç ayrılığı olmayan, benim gibi Tanrı'nın bir kulu olan bir insanın bana hizmet etmesine neyimle hak kazanmıştım?

*

Evrendeki en yüce şeye övgü! İçimdeki en yüce şeye övgü!

*

"Ölürken insanın alçak ya da dürüst olması bir şeyi değiştirmez!" diye düşünüyordum. "Ah baylar, yemin ederim size, bu gece çok şey öğrendim... Alçak olarak yaşanamayacağı gibi ölünemeyeceğini de öğrendim... Evet baylar, kişi kendi gururuyla ölmelidir!"

*

Ölümsüz bir Tanrı yoksa erdem denilen bir şey de olamaz; olmaması da gerekir zaten.

*

Tanrım, bu günahkâr, canavar ruhlu kulunun duasını kabul edip gösterdiğin yüce mucize için sana çok şükürler olsun. Evet evet, duamı, bütün gece ettiğim duaları kabul etti Tanrım!

*

Bu adam, ruhun beden üzerinde kazandığı zaferin simgesiydi. Onun, kendinden başka kimseyi dinlemediği, her türlü cefayı, cezayı küçümsediği, dünyada hiçbir şeyden korkmadığı belliydi.

*

Bugünlük vur patlasın çal oynasın. Yarın manastıra giderim, ama bugün eğlenelim! Biraz yaramazlık yapmak istiyorum dostlarım, nasıl olsa Tanrı bağışlar sonunda!

*

Buraya geldiğimde kıttı bilgim, bildiklerimi de burada unuttum. Yüce Tanrım benim gibi küçük bir yaratığı sizlerin bilgisinden korudu...

*

Bütün bunlardan sonra insan ne olacak? Tanrısız, öteki dünyadaki hayatsız?

"Para darphaneden çıkmış bir hürriyettir."

Cezaevine her yeni gelen, iki saat geçmeden, diğerleriyle bir oluyor, anlaşıyordu.

*

- Buradakiler, kendi paralarıyla yemek yerken, benim içtiğim çayı neden kıskanır görünüyorlar?

- Çayı kıskandıklarından değil. Onlar size soylu olduğunuz ve onlara benzemediğiniz için kızıyorlar.

*

Bu, halk tabakasıyla ilk temasım sayılırdı. Ben de birdenbire, sanki onlardanmışım gibi, bayağı bir sürgün oluvermiştim. İçimden kendimi onlardan saymadığım hâlde, hiç olmazsa kanun, şekil bakımından geleneklerimiz, anlayışlarımız, göreneklerimiz ortak olmalıydı...

*

Bilginlerimizin halka çok bilgi verebilmesine imkân yoktur. Hatta kesin olarak söyleyebilirim ki, aksine, onlar birçok konuyu halktan öğrenmelidir.

*

Benim için, birisinin ağzından bir laf çıksın da, bu ister sert, haşin, ister kötü olsun, hepsi birdi; yeter ki söyleyenle birlikte kör talihimizi lanetleyebilelim. Ama nerde!

*

Milletimizin soylu, belirgin, göze çarpan özelliği, doğruluk duygusu olması, bunu daima istemesidir. Her yerde, her ne pahasına olursa olsun, layık olup olmadığını düşünmeden, mutlaka önde bulunmak isteği, horozlanma huyu halkımızda yoktur.

*

Dışta bulunan, sonradan ortaya çıkmış kabuk kısmını kaldırıp da özü yakından ve tamamıyla objektif olarak inceleyecek olursak, halkta hiç ummadığımız birtakım şeylerle karşılaşırız.

*

Biz dayak yiyen bir milletiz! Dövüle dövüle içimiz kopmuş da geceleri ondan bağırıyoruz.

*

Hizmetlilere gösterilen acımasızlık beni daima şaşkınlığa düşürmüştür. " Para verdik; iş isteriz..." kuralıyla her türlü itiraz önlenir. Parayı veren, genellikle verdiği paranın çok daha fazlası oranında fayda sağladığı hâlde, yine de tuttuğu adama bir lütufta bulunduğu kanısındadır. Birçokları, eğlencelerde, içki âlemlerinde sağa sola hesapsız para sarf etmelerine rağmen, kendilerine hizmet edenleri muhakkak aldatırlar.

*

Topluluğumuzun yüksek tabakası; tüccarların, alt tabakanın ve bütün halkımızın zavallıları ne kadar düşündüklerini bilmez bile!

*

Bütün Rus mahpusları, kendilerine en çok acıyan, en çok merhamet edenlerin doktorlar olduğunu bilirler. Doktorlar bir de basit halk tabakası, diğerlerinin elde olmayarak yaptığı gibi, mahpuslar arasında fark gözetmezler. Halk, suçu ne kadar ağır da olsa, mahpusu küçümsemez, çektiği cezayla başına gelen felaketi, onu ayıplamamak için az çok bir sebep sayar. Hatta Rusya'da cinayete "felaket", suçluya "zavallı" denir.

"Eğer sen, başkalarından kendine saygı beklersen bu onlar için büyük bir şeydir. Ama sen kendine saygı duyabilirsen diğerleri de sana saygı duymaya mecbur kalırlar."

"Bir böcek bir böceği ezerse..."

Onun için ruh âlemi diye bir şeyin olmayışı, insanı adeta ürkütüyordu... Bu adamda beden, ruhu o derece sindirmişti ki, ilk bakışta, kendisinde hayvanca zevklere karşı, doyulmaz bir hırsla, korkunç ölçüde şehvetin hâkimiyeti sezilirdi.

*

Ruhumdaki katı yürekli böcek büyüyor, gelişiyordu.

*

Çok sayıda bilinmezlik ezmektedir insanı yeryüzünde. Canın istediği gibi çöz onları, o zaman rahatsın. Hele o güzellik! Ruh bakımından da akıl bakımından da üstün bir insanın Madonna idealiyle başlayıp Sodom idealiyle bitirmesine gene de dayanamıyorum. Daha ürküncü, ruhunda Sodom ideali olan bir kimsenin, Madonna idealini de reddetmemesi, onun için de yüreğinin yanmasıdır. Hem de gençlik yıllarındaki gibi masum, içten bir ateştir yüreklerdeki.

*

Topraktan gelen bir Karamazov gücü var bunda. Topraktan gelen, yenilmez, azgın bir güç.

*

Tanrısız insan nasıl erdemli olabilecek? Kafamı kur calayan soru bu işte! Çünkü o zaman kimi sevecek kişi oğlu? Kime minnettar olacak, kime ilahiler okuyacak?

*

Ömrüm boyunca her gün, göğsümü yumruklayarak düzelmek için söz verdim kendi kendime, ama yine de aynı kötülükleri yinelemekten geri kalmıyorum. Şimdi anlıyorum ki, benim gibilere, bizi kement gibi kıskıvrak bağlayacak, ezecek bir sille, yazgının sillesi gerekir. Yoksa kendi kendime hiçbir zaman çıkamazdım daldığım çirkeften! Ama gök gürledi artık. Suçlu görülmenin, yüz karamın acısına katlanacağım. Acı çekmek istiyorum. Tertemiz edecektir beni bu acım!

*

Ruhunun ta derinliklerine kadar titredi:

Ben bir alçağım! İçine düştüğü pislikten kurtulmaya çalışırken, daha beter bir pisliğe doğru yürüyen bir sefilim!

*

Hayat her yerde, toprağın altında bile vardır! Acı dedikleri de nedir sanki? Çok acı çektiğim halde gene de korkmam ondan. Eskiden korkardım, ama şimdi tınmıyorum. Her an kendi kendime "Varım!" diyebilmek için dünyadaki tüm acıları yenecek gücü görüyorum kendimde. Binlerce acının, ıstırabın içinde kıvranırken "Varım!" diyeceğim. İşkence masasında yatarken de var olacağım. Güneşi görsem de görmesem de onun var olduğunu bileceğim. Güneşin var olduğunu bilmek ise başlı başına bir hayattır. Biricik kardeşim benim, değişik felsefeler mahvediyor beni! Hepsinin Allah belasını versin.

*

Bugün kalbimin sahibi olan kibar bayanın yerini, bakarsın yarın bir sokak kızı almıştır.

*

Son derece dürüst, ama şehvet düşkünü bu çeşit insanlarda geçilmeye hiç gelmeyen bir sınır vardır. Yoksa öz babalarını bile doğrarlar bıçakla...

*

İyiyle kötünün insanı şaşırtacak bir karışımından, kültürden yanadır. Schiller'i sever ama meyhaneden çıkmaz. Gene de sarhoş arkadaşlarının sakallarını yolar. İyi olmaya razıdır, ama keyfi istediği zaman. Sonra, yüce ülkülere de bağlıdır. Ama bu koşulla hiç zahmetsiz erişilen ülküler olmalıdır bunlar, gökten önüne düşmelidirler. En önemlisi de onlar için ücretin gerekmemesidir. Ücret ödemeyi sevmez, ama almaya bayılır. Her şeyde böyledir bu. Hayatın bütün hazlarını verin ona, daha azına razı olmaz. Tutkularına engel olmayın, iyi insan olabileceğini o zaman kanıtlayacaktır.

*

Şehvet fırtınadır, hatta fırtınadan da güçlüdür! Güzellik ürkünç, müthiş bir şeydir! Ürkünçtür, çünkü tanımlanamaz, tanımlanamaması da Tanrı'nın bizlere yalnızca bilinmezlikler verdiği içindir. Burada kıyılar birleşir, bütün karşıtlıklar bir arada yaşar.

*

Hakaret gören ve başındaki saçları yolunan adam ne yaparsa ben de onu yaptım efendim, kendimi içkiye verdim. Tabi bana kızacaksınız ve kızmakta da haklısınız. Demek ben mayası bozuk bir adamım.

*

Benim için para ikinci planda kalan bir şey; coşku, dekordur!

*

Dış dünyadaki insanlara, onları yönetenlere bakın, Tanrı'nın kişiliğini, gerçeğini değiştirmemişler midir? Bilimleri var, kişioğlunun duygusunu hiçe sayan bir bilim bu. İnsan varlığının yüce yarısı olan ruh dünyası gururla, hatta bir çeşit nefretle reddedilmiştir.

Özellikle son zamanlarda özgürlükten söz edilmeye başlandı. Nedir bu özgürlük dedikleri: Kölelikten, kendi kendine kıymaktan başka bir şey değil! Çünkü şöyle söyleniyor : "Senin de gereksinimlerin var, senin de hakkındır bu. Çekinme, fazlasına bile sahip olabilirsin." Günümüzün öğretisi bu işte... Özgürlüğü bu sanıyorlar.

*

Gereksinimleri elde etmek hakkının sonucu ne olabilir? Zenginlerde yalnızlaşma, ruhsal mahvolma, yoksullarda ise hırs, cinayet. Çünkü bu hak verildi kendilerine, ama gereksinimlerini giderecek imkânlar gösterilmedi.

*

Uzaklıklar kısalıyor, düşünceler bir yerden bir yere havadan iletiliyor diye insanlığın gün geçtikçe birlik olduğunu, kardeşliğin kökleştiğini iddia ediyorlar. İnsanların bu tür birlik olmasına inanmayın.

Özgürlüğü gereksinimlerinin giderilmesi diye almakla kendi yaradılışlarını bozuyorlar. Çünkü birçok anlamsız, budalaca tutkulara kapılıyor, ahmakça alışkanlıklar ediniyor, delice şeyler düşünüyorlar. Birbirlerinin kuyusunu kazarak şehvet, gösteriş için yaşarlar yalnızca.

Akşam yemekleri vermek, gezintilere çıkmak, arabası, rütbesi, uşakları olmak bir gereksinim kabul ediliyor... Bu gereksinimlerini gideremeyenlerden kendi kendini öldürenler bile var.

Zengin olmayanlarda da görülüyor bu durum.

Yoksul olanlarda ise çekememezlikle, gereksinimlerin giderilmemesinin verdiği huzursuzluk şimdilik sa hoşlukla dizginleniyor. Ama kısa bir zaman sonra şarap yerine kan içecekler, gidiş o gidiştir. Sorarım size, böyle bir insan özgür müdür?

*

Bir "düşünce savaşçısı" tanımıştım; cezaevinde sigaradan yoksun bırakılması öylesine acı vermişti ki ona, sigara alabilmek için gidip "düşüncesini" ele verecekmiş az kalsın; kendisi anlatmıştı bunu bana. "İnsanlık için savaşmayı göze alan ben böyleyim işte." diyordu.

Ne yapabilir böyle bir insan, elinden ne gelir? Hemencecik sonuçlanacak işlere girişebilir, ama uzun süre dayanamaz. Bu yüzden, özgürlük yerine köleliğin içine düşmesine; insanlığın birlik olması, kardeş olması yolunda hizmet etmek yerine birbirinden kopmasına yardım etmesinde şaşılacak bir yan yoktur.

Yeryüzünde insanlığa, kardeşliğe, hep birlikte olmaya hizmet düşüncesinin gün geçtikçe sönmesinin nedeni de budur. Bu düşünce alaya bile alınıyor aslında.

Bu tutsağın, kendi kendine uydurduğu sayısız gereksinimlerini gidermek için didinirken, buna öylesine alışmışken kardeşlikmiş, hep birlikte olmakmış, umursayacağını mı sanıyorsunuz?

*

Gereksiz, aşırı gereksinimlerden geri çekerim kendimi; bencil, gururlu istemimi yatıştırırım, dinsel baş eğmeyle kırbaçlarım onu, böylece Tanrı'nın da yardımıyla ruh özgürlüğüne kavuşurum. Bu özgürlük de mutlu kılar beni!

"İnsanı doyur!
Sonra erdem iste ondan!"

*

Karşınızdaki mert, temiz yürekli, en önemlisi de, bunu unutmayın, bir sürü alçaklıklar yapmış, ama ruhsal bakımdan temiz, dürüst kalabilmiş bir insandır... Nasıl söylesem bilmem ki... Temiz yüreklilik ateşiyle içi yandığı için ömrü boyunca acı çeken, yani elinde fenerle, Diyojen'in feneriyle temiz yüreklilik arayan, ama bu arada hepimiz gibi durmadan alçaklıklar yapan bir insan...

*

Söyleyin şimdi, yalnız başına kalmış varlıklı insan mı, yoksa kendini dünyasal gereksinimlerden, alışkanlıklardan kurtaran rahip mi yüceltebilir yüce düşünceyi, ona hizmet edebilir? Toplumdan koptuğu için kınarlar rahibi: "Ruhunu günahlardan arındırmak için manastırın duvarları arasına çekildin, insanlık görevlerini unuttun" derler.

Bakalım kim daha çok yerine getiriyor insanlık görevlerini? Asıl toplumdan kopan onlardır, ama görmüyorlar bunu. Halka hizmet edenler eskiden beri çıkmıştır bizlerden.

*

Sarhoş değil, "ruhen sarhoşmuş"... Alçaklar parlak söz etmesine bayılırlar.

*

Ne gibi cezalar mı? Ah, hiç sorma bunu: Eskiden bir şeyler vardı gene, şimdi daha çok ruhsal cezalara, "vicdan azabına" falan önem veriyorlar. Bunu da sizden aldılar, "yumuşak huylu" oldunuz ya... Ama kim kazandı, yalnızca vicdansızlar kârlı çıktı bu işten.

Vicdanı olmayan vicdan azabını nereden duysun? Öte yandan, vicdanını, gururunu hâlâ yitirmeyenler hapı yuttular. Hazırlanmamış bir ortama başka bir ortamdan kopya edilen devrimin sonu budur işte. Yalnızca zararı olur!

*

Halk da büsbütün günahsız değildir. Yukarılardan başlayan çürüme görülür bir biçimde ilerliyor. Halkta da başladı kopmalar: Vurguncular, sömürücüler türedi.

Tüccarlar arasında bir kibarlık özentisidir aldı yürüdü. Cahilin cahili oldukları halde, bilgili göstermek istiyorlar kendilerini. Bu amaçla geleneklerimizi küçümsüyor, atalarımızın inançlarından utanıyorlar. Öte yandan ailelerine, eşlerine, hatta çocuklarına çok sert davranıyorlar.

Halk sarhoşluğun içine daldı, bırakamaz da onu artık. Bütün bunların nedeni içkidir.

*

Söyleyin bakalım, insanların gerçek çıkarlarını bilmediklerini, bu nedenle de kötülük yaptıklarını ilk kez kim ortaya attı?

Sözde insanoğlunun kafası aydınlanır ve onun gerçek çıkarları gözler önüne serilirse o artık burnunu kirli işlerden geri çeker, bir anda soylu, tertemiz

yürekli biri oluverirmiş. Bunun nedeni de aydınlanıp gerçek çıkarlarını görmeye başladıktan sonra, kendi çıkarlarını yalnız ve yalnız iyilik yapmaktan bulmasıymış. Hiç kimse bilerek kendi çıkarlarına aykırı davranışlarda bulunamayacağına göre tek çıkar yolun iyilik yapmak olduğunu kabul edermiş.

*

Çok alçaktır, ama doğal bir alçaklığı var, ne dersiniz? İnsanlar bir çıkar uğruna alçaklık ederler, oysa o ortada bir neden yokken, içinden gelerek yapıyor bunu...

*

Arkadaşlarının etkisiyle akşamları eğlenceye ve içkiye alışmış. Alışmış alışmasına ama şeyhin dizi dibine oturup ders alan bir adam günahtan kolay kolay lezzet alamaz, vicdanıyla baş başa kaldığı zaman büyük pişmanlık duyar.

*

Benim yerime semerli bir eşek olsaydı inanın o da utanırdı.

*

"Ey akıl ve fazilet sahipleri, evet gerçi onlar verdikleri yemini bozdular, insanlığı bırakıp hayvanlığa özendiler. Fakat biliyor musunuz ki, beni asla inkâr etmediler, onları kabul ediyorum, çünkü kendilerini kabule layık görmeyenler yalnız onlardır."

"Geçmişini lanetle anan bizimdir."

İnsan ruhunun manevi ve ahlaki değerleri, hiç olmazsa temelde, iktisadi güce bağlı değildir. Ülkemiz fakirdir, düzensizdir ama üst sınıflar dışında, tek bir vücut gibidir. Seksen milyonluk nüfusu, Avrupa'nın hiç bir yerinde bulunamayacak manevi bir bağla bağlanmış durumdadır.

Diğer taraftan Avrupa'daki, o büyük zenginliklerle dolu Avrupa'daki, bütün ülkelerin toplum yapısı zayıflamış durumdadır. Bu ülkeler belki de yarın hiçbir iz bırakmadan yok olacak ve bunların yerini tamamen yeni, daha öncekilere hiç benzemeyen bir şeyler alacaktır.

Avrupa'nın çöküşüne, toplamış olduğu bütün hazineler de engel olamayacaktır, çünkü "göz açıp kapayıncaya kadar bütün güzellikler yok olur."

*

İnsanlığı sevmek ve evrensel bir birlik istemek için; yalnız bizden farklı olduklarından dolayı yabancılar-

dan nefret etmemek için; milli duygularımızın, bütün dünyaya sahip olmak isteyip diğer milletleri sıkılacak birer limon olarak görmemizi ki, Avrupa'da böyle düşünen milletler mevcuttur, gerektirecek hale gelmesini önlemek için; evet, bütün bunların gerçekleşmesi için her şeyden önce zengin bir ülke olup Avrupa'daki içtimai düzeni benimsememiz mi gerekmektedir?

Sonra da, yarın Avrupa'da paramparça olacak bu düzeni köleler gibi taklit etmemiz mi gerekecek?

Rusya'nın bugün bile milli yollardan, kendi organik gücüyle gelişmesine izin verilmeyecek midir? Bir köle gibi Avrupa'yı taklit etmek uğruna kendi kişiliğini kaybetmesi mi gerekmektedir? O zaman Rus toplumunun yapısı ne olacaktır? Bu baylar, acaba toplum yapısının ne demek olduğu anlıyorlar mı? Ve daha hâlâ tabiî ilimlerden söz ediyorlar.

İki yıl önce bir dostum ateşli Batıcılardan birine, "Halk buna tahammül etmez," dedi. Karşısındaki "O zaman halk yok edilmelidir," dedi, sakin ve kendini beğenmiş bir ifadeyle. Bunu söyleyen önemsiz bir kişi değil, aydınlarımızın ileri gelenlerinden biriydi. Bu gerçek bir hikâyedir.

*

Eğitimin temellerini atacağız ve halkın eğitimine kendi başladığımız yerden başlayacağız. Yani halk bütün geçmişini inkâr edecek ve lanetleyecek.

*

Halktan biri okuma yazma öğrendiği an, ona derhal Avrupai zevkler tattırılacak. Avrupa'nın ve oradaki hayatın, âdetlerin incelikleri, giyim, içkiler, dans öğretilecek. Bir çeşit baştan çıkarılacak. Kısacası, hasır ayakkabılarından, eski türkülerinden utanır hale gelecek. Evet, bu türküler arasında çok güzel, çok ahenkli

olanları da var. Ama siz ne kadar kızarsanız kızın, biz vodviller öğreteceğiz ona. Kısacası amacımıza ermek için her türlü yöntemi kullanacağız.

*

Hayalci ve sabırsız bir insan kurtuluşu her şeyden önce kendi dışındaki olaylarda arar. Bu da gayet tabiidir. Sanki gerçek kendi dışında bir yerde, belki de tarihe geçmiş ciddi siyasi örgütleri, kurulu içtimai ve medeni düzenleri olan Avrupa ülkelerinden birindedir. Ve o gerçeğin her şeyden önce kendi içinde olduğunu hiçbir zaman anlamayacaktır.

Nasıl anlayabilir ki bunu? Tam bir yüzyıl boyunca o, kendi ülkesinde kendi olmaktan çıkmıştır. Çalışmayı unutmuştur, kültürü yoktur, manastırdaki kız öğrenciler gibi kapalı duvarlar arasında yetişmiştir ve aydın Rus toplumunun on dört sınıfından hangisine dâhilse, o sınıfın garip, anlaşılmaz görevlerini yerine getirmiştir. Şimdi ise o, kökünden koparılmış, havada uçuşan bir yaprak gibidir.

Evet, vatanını sever ama ona güveni yoktur. Tabiki milli ülkülerden söz edildiğini duymuştur ama onlara inanmaz. O sadece kendi memleketinde herhangi bir iş yapmanın tamamen imkânsız olduğuna inanır ve böyle bir şeyin olabileceğine inananlara acıma ile karışık bir alayla bakar.

Bu acı çeken vatansızlar bazen ruhen köleliğe o kadar yatkındırlar ki!

Aydınlığa kavuşmak isteyen her Rus, Rusya tamamen kaynaktan yoksun olduğu için, bir Batı Avrupa kaynağına dönmek zorundadır.

Aydınlanma ruhu ve kalbi aydınlatan düşünceye yön veren ve insana bir yaşama tarzı gösteren, manevi ışıktır. Eğer bu doğruysa, şunu söylememe izin verin ki, böyle bir aydınlanma için Batı Avrupa kaynaklarına başvurmamız gerekmez. Çünkü bu konuda Rusya tamamen kaynaktan mahrum değil, bilakis tamamen yeterli derecede kaynağa sahiptir.

Halkımız çok eskiden, İsa'yı ve öğretilerini kabul ederek aydınlandığına göre demek ki kesin olarak gerçek bir aydınlığa kavuşmuş olur. Böyle bir aydınlanma bir de Batı'daki bilimlerle birleşecek olursa, bu tabiki bizim için gerçek bir nimet olacaktır. Bizde, Batı'da olduğu gibi İsa'nın kişiliği bilimin gölgesinde kalmayacaktır. Esasen Batı'da da liberallerin iddia ettiği gibi İsa'nın önemini yitirmesinin sebebi bilim değildir. Bilimin ortaya çıkmasından çok önce kilise İsa'nın kişiliğinin anlamını kasten değiştirmiş, kiliselikten çıkıp bir Roma devleti haline gelmiş ve yine bu devleti Papalık haline getirmiştir.

Evet, tabi derhal şu cevabı vereceksiniz. Aydınlanmak Hıristiyanlığa ve İsa'ya inanmaktan ibaret değildir, hiçbir surette olamaz. Bu inançlar ancak zincirin bir halkasıdır. Onun yanı sıra bilime içtimai ülkülere, ilerlemeye

ve daha birçok şeye gerek vardır. Buna verecek bir cevabım yok. Ayrıca cevap vermek de yersiz olur. Çünkü belki kısmen, mesela bilimle ilgili kısımlarda haklısınız.

Evet, halkımız kabadır, ama asla hepsi değil, asla. Buna yemin edebilirim, çünkü ben bu halkı gördüm ve yakından tanıdım. Yeteri kadar uzun süre onlarla birlikte yaşadım, onlarla beraber yedim, içtim. Hatta benim de "günahkâr"ların arasında adım geçti. Onlarla beraber gerçekten ve güç şartlar arasında çalıştım. O arada "elleri kana bulanmış", liberal rolü oynayan ve halkla alay eden bazı kimseler söylevlerinde ve dergilerdeki makalelerinde halkımızın "hayvana benzediği ve hayvan mührü taşıdığına" karar veriyorlardı.

O halde bana halkı tanımadığımı söyleyemezsiniz! Tanıyorum. Çocukluğumda yuvamda tanıdığım ve sonra ben de "Avrupalı bir liberal" rolü oynadığım sıralarda az kalsın kaybetmek üzere olduğum İsa'yı tekrar halkın arasında buldum.

Bizim köylümüz günah işleyebilir ama her zaman için er veya geç "Hata yaptım." der. Bunu günahı işleyen söylemezse onun adına bir başkası söyler ve böylece hak yerini bulmuş olur.

Halkın kendi gerçeği olarak neye inandığı, bunu nerede bulduğu, en çok arzuladığı şeyin ne olduğu, neleri sevdiği, Tanrı'dan ne istediği ve ne için ağladığı gerçekten önemlidir.

Ya sizin aranızda, aydın, Avrupalı Ruslar, çok dürüst kimse var mı? İsa'nın karşısına çıkarabileceğiniz dürüst bir kişinizi göstersenize bana. Oysa bilmeniz gerekir ki halk arasında birçok dürüst kimse vardır. Sizin henüz farkına varamadığınız, tahmin edemeyeceğiniz kadar güzel ve güçlü, olumlu karakterler vardır.

Halk hiç olmazsa arasında dürüst, kahraman kişilerin bulunduğunu bilir ve onların varlığına inanır. Halk gücünü bu inançtan ve ihtiyacımız olduğu bir anda bu kişilerin hepimizi kurtaracağı umudundan alır.

*

Adam bütün hayatını postacı çocukların ve Rus köylülerinin arasında geçirmişti. Fakat onun için üniformasındaki apoletler, subaylık rütbesi ve Petersburg'dan aldığı rugan çizmeler ruhi, manevi olarak sadece Rus köylüsünden değil belki de Rusya'nın tamamından daha değerliydi.

Bir ucundan diğerine at üzerinde geçmiş olduğu koca Rusya'da herhalde dikkatini çekecek ya da yumruklamak ve rugan çizmeleriyle tekmelemekten başka bir ilgi göstermeye değecek hiçbir şey bulamamıştı.

Onun için Rusya'nın tamamı sadece emir erlerinden meydana geliyordu. Halkla olan ilişkileri bir toprak sahibinin kölesiyle olan ilişkisinden ileri gitmemiştir.

*

Şüphesiz ki genel olarak düşünürsek köylülere dayak atmak korkunç bir şey. Ama bir Rus köylüsü için, vallahi, kırbaç hâlâ gerekli... Rus köylüsünü dövmek şarttır. Zaten iki gün dayak yemese aramaya başlar. İşte böyle bir milletiz biz.

Yemin ederim ki kendi zamanımda çok aydın kimselerden bile bunları duymuşumdur.

*

Ruslar çok yönlü bir millettir, her şeyi çabuk kapar.

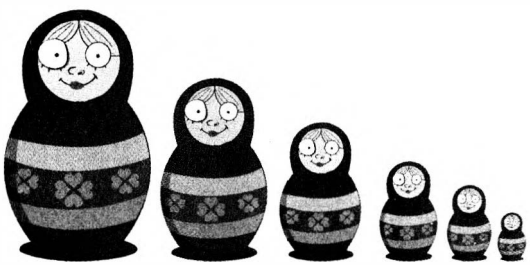
*

Kurtuluşu nesnelerde ve sonsuz olaylarda arıyorsunuz. Rusya da birçok beyinsizin ve serserinin olduğunu kabul edelim. Size göre, buraya Avrupa'dan bir kurum nakledersek "her şey düzelir."

Rusya'daki Avrupalılaşma hareketinin en büyük isteğinin bizim halkımıza yabancı ve genel isteğe aykırı olan, yarın Avrupa'da da yıkılacak olan Avrupai şekillerin mekanik bir şekilde Rusya'ya getirilmesi olduğunu gayet iyi biliyoruz.

*

Rus kadınları yüreklidir. Rus kadınları inandıkları şeyin arkasından cesaretle giderler.

"Özgürlük altında esaret, esaret altında özgürlük!"

Ne tuhaf! Bir gün gelip de bu odayı seveceğim aklımın ucundan geçmezdi.

Fakirdim, yakacak odunum, odamı aydınlatacak bir lambam yoktu, ama hürdüm, istediğim zaman dışarı çıkabiliyor, istediğim zaman evime dönebiliyordum.

Ya şimdi, hapishane canavar gibi ağını açmış beni yutmaya hazırlanıyor. Beş yıl değil, on yıl değil, en azından elli sene küreğe mahkûm edileceğim. Belki Sibirya'ya taş ocaklarına, belki maden ocaklarına sürgün edileceğim.

Aman Allah'ım, kurtlu mercimek çorbası yiyeceğim. Her gün kazma kürek elimde çalışacağım. Nefes bile aldırmayacaklar. Dayak, küfür, hakaret, hastalık, ölmekten beter bir hayat...

*

Arada bir yaptıkları sefahat âlemlerinde kendine göre bir heyecan ve tehlike, tabii hayatla bir ilgi, pek az da olsa, bir özgürlük kokusu vardır. İnsan, özgürlüğü uğrunda neyi vermez ki! Boğazına ip geçirilmiş hangi milyoner bir soluk hava için milyonlarını feda etmez?

*

-Bir mahpus için en değerli, paradan da kıymetli olan nedir?

-Hürriyet; ya da hiç olmazsa onun hayali...

*

Biz karar vereceğiz, bizim söylediğimize sevinerek inanacaklar, çünkü vereceğimiz karar büyük bir üzüntüden, şimdiki özgür karar vermenin korkunç acısından kurtaracak onları...

*

Mahpus hürriyete son derece susamış, sosyal durumu dolayısıyla havaî, derbeder bir yaratıktır. "Öyle de battık, böyle de!" düşüncesiyle son meteliğine kadar harcar.

Can sıkıntısını geçici bir zaman için olsun giderebilme amacıyla gürültülü patırtılı ve müzikli bir cümbüşe dalmak, onun için tabii ihtiyaçtır.

Hatta bazen bakarsın biri, aylarca durmadan dinlenmeden çalışır, sonra da bir gün içinde bütün kazandığını son meteliğine kadar içkiye verir, tüketir... Yine böyle bir gün yaşamak için tekrar birkaç ay, kan ter içinde çalışıp didinmesi gerekir.

*

Özgürlük sözcüğünü götürüyorsun onlara yalnızca, onlar basit, doğuştan bayağı yaratıklar oldukları için bu sözcüğü anlayamayacaklardır. Korkacaklardır, dehşete düşeceklerdir. Çünkü kişioğlu için özgürlük sözcüğünden daha anlamsız bir şey olamaz! Oysa şu kızgın çöldeki taşları görüyor musun? Onları yemek yap, insanlar koyun sürüsü gibi gelirler peşinden. Elini çekeceksin, ekmekten onları yoksun edeceksin diye korkudan tir tir titreyerek uysal uysal geleceklerdir peşinden.

*

Özgürlükle ekmeğin ikisinin bol ölçüde bir insanda bulunmasının anlamsız olduğunu, çünkü bu iki şeyin hiçbir zaman uzlaşamayacaklarını sonunda kendiliklerinden anlayacaklardır.

*

Özgür, erdemli olmak için elinden geleni yapmış, ömrü boyunca insanları sevmiş, sonra birden erdeme ulaşınca, kişinin erdeme ulaşıp da milyonlarca yaratı-

ğın yalnızca alay edilmek için dünyaya geldiğini anlamış. Hiçbir zaman özgürlüklerini kaldıracak güçte olamayacaklarını, zavallı başkaldıranların arasından kuleyi tamamlayacak güçlülerin hiçbir zaman çıkamayacağını, büyük ülkücünün düşündüğü mutlu hayatın bu kazlara göre olmadığını görmenin hiç de iç açıcı bir şey olmadığının bilincine varmıştır.

*

Önce ona özgürlük ruhu vermeli. Bu işi yapmakta hür olduğunu kabul ettiği an düğümü çözdük demektir.

*

İyiyle kötüyü seçmekte özgür olmanın insan için huzurdan, hatta ölümden daha istenmeyen bir şey olduğunu unuttun mu yoksa? Kişioğlunca vicdan özgürlüğünden güzel ama aynı zamanda da acı bir şey yoktur.

*

- Canım öyle sıkılıyor ki!

- Refah içinde yüzüyorsunuz.

- Yoksulluk daha mı iyi sanki?

- Elbette.

- Varsın ben zengin olayım, herkes yoksul... Şeker lokum yiyeyim, kaymaklı süt içeyim, onlara vermeyeyim... Yoksul olursam birisini öldürürüm; zengin olursam da öldürürüm belki... Boş oturmak can sıkar!

- Kötüyü iyi sanıyorsunuz, gelip geçicidir bu...

- Küçük görüyorsunuz beni! İyi olmak, iyilik yapmak istemiyorum, kötü olacağım.

- Niçin kötü olacaksınız?

- Dünyada hiçbir şey kalmasın diye. Ah, dünyada hiçbir şey kalmasa ne iyi olurdu! Biliyor musunuz, bazen öylesine kötü şeyler yapmak istiyor ki canım. Sessizce, gizliden gizliye birçok iğrenç iş becereyim, birden duyulsun yaptıklarım. İnsanlar parmaklarıyla

göstersinler beni. Alaylı alaylı bakayım hepsinin yüzüne. Çok hoş bir şey bu...

- İyi bir şeyi yok etmek ya da sizin söylediğiniz gibi yakmak bazen bir gereksinmedir.

*

Sakin, huzur dolu bir mutluluk vereceğiz onlara, onlar gibi güçsüz yaratıkların aradığı mutluluktur bu.

*

Kuşkusuz duvarı delebilecek gücüm olmasa, mutlaka deleceğim diye üstelemem; ama önünde yıkmaya gücümün yeteceği bir taş duvarın bulunmasına da razı olamam doğrusu. Böyle bir taş duvar, gerçekten de iki kere ikinin dört etmesi gibi kesinlikle huzur demektir.

*

Sırf denemek için içimizden birinin bağlarını çözüp, esaretini kaldırarak özgürlüğe kavuştursanız bile, o yine esaret altına girmek isteyecektir.

*

Doğa size soru sormaz; onun için isteklerinizle ya da yasalarının sizin hoşunuza gidip gitmemesi ile işi yoktur. Doğayı olduğu gibi, tüm sonuçları ile kabul etmek zorundasınız. Duvar, duvar demektir; duvar vardır...

*

Tanrı neyi, ne zaman yapacağını ancak kendi bilir, bizler, onu kafamızda oluşturduğumuz gibi değil, gerçekte olduğu şekilde kabul etmeliyiz.

*

Durmadan dinlenmeden çalış. Gece yatağa girdiğinde aklına "gerekeni yapmadın" diye bir düşünce gelirse hemen kalk, yap.

Çevrendeki insanların hepsi kötüyse, seni dinlemek istemiyorlarsa, ayaklarına kapan, af dile onlar-

dan, çünkü seni dinlememelerinin asıl suçlusu gene sensin. Kötülükle konuşamıyorsan, sessizce, küçük düşürerek nefsini hizmet et onlara, umudunu hiçbir zaman yitirme.

Herkes seni bıraksa, zor kullanarak kovsa bile, yalnız kalınca yere kapan, toprağı öp, gözyaşlarınla ıslat onu. Yapayalnız olduğun için seni hiç kimse görmeyecek olsa da toprak gözyaşlarının meyvesini verecektir. Dünyada bütün insanlar doğru yoldan çıksa, Tanrı yolunda yalnız sen kalsan bile sonuna dek inan, yalnız başına adaklarını yerine getir, Tanrı'yı öv.

Senin gibi bir kişi çıkarsa karşına coşkunlukla kucakla onu, birlikte Tanrı'yı övün. İki kişi olsanız da, onun gerçeği tamamlanmış olur.

Kendin günah işler de bu günahların yüzünden ömrünün sonuna dek üzülürsen, başkaları adına, hiç günah işlememiş insanlar adına, onlar temiz kaldıkları için sevin.

İnsanların kötülükleri seni aşırı derecede, hatta içinde kötülerden öç almak isteğini uyandıracak denli -hele bundan çok sakınmalısın- üzer, öfkelendirirse, bu kötülüklerin suçlusu senmişsin gibi hemen kendine acılar bul. Bu acılara katlan. Yüreğindeki o ateş söner, kendinin de suçlu olduğunu anlarsın o zaman. Çünkü tek günahsız bile olsan, kötülerin yolunu aydınlatabilirdin... Aydınlatsaydın kötüler dönerdi belki yollarından,

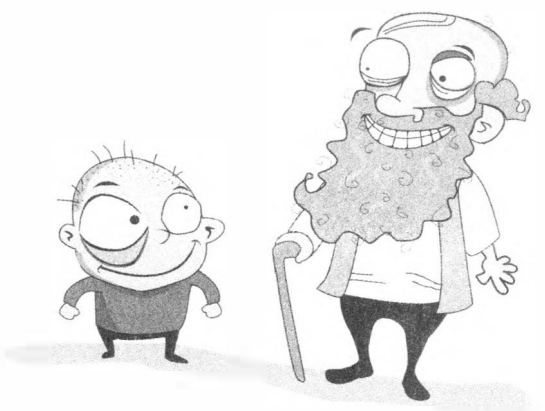
senin verdiğin aydınlıkta yapmazlardı o kötülükleri...

Sen ışık veriyorsan, insanların senin verdiğin ışıkta da kurtulamıyorlarsa, gene dönme yolundan, ilahi ışığın gücünden kuşku etme. Şimdi kurtulamazlarsa bile ileride kurtulacaklarına inan. İleride de kurtulamazlarsa, çocukları kurtulur, çünkü sen ölsen bile senin ışığın ölmez. Aziz göçer gider, ama kutsak ışığı kalır. Kurtuluş kurtarıcısının ölümünden sonra gelir her zaman.

Kişioğlu peygamberlerini kabul etmez, onları öldürür, ama uğruna acı çektiği insanları sever, sayar. Sen bütün insanlık için çalışıyorsun, yaptıkların yarın içindir.

Hiçbir zaman armağan arama, çünkü yeryüzündeki armağanın zaten yücedir, yalnızca iyilerin kavuşabilecekleri iç huzurudur bu. Büyüklerden, güçlülerden korkma. Aklının sesini dinle, çevrendekilere hep iyi davran. Ölçülü olmaya alıştır kendini, her şeyi zamanında yap. Yalnız başına kaldığında dua et. Yere kapanarak toprağı öpmekten zevk duy...

"Hayata yeniden başlasaydım, saniyelerin nabzını tutardım."

***

- İnsan, özgürlüğü uğrunda neyi vermez ki!
- Yasak meyve iki kat tatlıdır.
- Sadece akla uygun şeyler isteme!
- İnsan, her şeye alışan bir yaratıktır.
- Akıl ancak öğrenebildiğini bilir.
- Sefiller mahzenlerinde boğulur.
- Karga karganın gözünü oymaz!
- Akıl, sevginin olmadığı yerde aranmalıdır.
- Tanrı güçte değil, gerçektedir.
- Yalnız kalsanız bile benzemeyin başkalarına.
- Gözyaşlarımı çok seviyorum.
- Acıda hazların en tatlısı saklıdır.
- Herkesin yolu ayrı...
- İnsanı doyur! Sonra erdem iste ondan!
- Sevgi her zaman karşılık görür, kin de...
- Her zaman önemli olan akıl değildir!
- Hiçbir sır yoktur ki herkes duymuş olmasın.
- Cennet hepimizin içinde saklı...
- Neden anlamıyorlar, neden?!
- Sus kalbim, sabret, uslan, sus!
- Çünkü insan olmak istiyorum...

Kim demiş, ne demiş?

"Dostoyevski'nin romanları, içlerinde en çok düşünce bulunan romanlar oldukları halde, hiçbir zaman soyut değildirler ve aynı zamanda tanıdığım en canlı, en kıpır kıpır romanlar, kitaplar bunlardır."

André Gide

"Raskolnikov, sarsıntı geçiren bir toplumda yapayalnızdır. Dosto gibi..."

Cemil Meriç

"Aşkı ilk yaşamak, denizi ilk görmek gibi, Dostoyevski'yi keşfetmek, insanın hayatında çok önemli bir tarihtir. Bu genellikle ilk gençlik çağında olur; yaşlılıkta daha huzurlu yazarları okuruz. Dostoyevski'yi okumak, bildiğimiz büyük bir şehrin içine ya da bir savaşın gölgesine girmek gibidir."
Borges

"Dostoyevski'nin kalemini Tanrı kullanıyor."
Tolstoy

"Ruhbilim konusunda bana bir şeyler öğretmiş olan tek kişi Dostoyevski'dir."
Nietzsche

Kaynaklar

- Andre Gide, Dostoyevski, LM Yayınları.
- Arthur Power, James Joyse, Timaş Yayınları.
- Dostoyevski, Batı Çıkmazı, Dergâh Yayınları.
- Dostoyevski, Budala, Can Yayınları.
- Dostoyevski, İnsancıklar, Varlık Yayınları.
- Dostoyevski, Karamazov Kardeşler, Can Yayınları.
- Dostoyevski, Ölü Evinden Anılar, Adam Yayınları.
- Dostoyevski, Suç ve Ceza, Timaş Yayınları.
- Dostoyevski, Yeraltından Notlar, Şule Yayınları.
- İzzet Tanju, Dostoyevski, Ötüken Yayınları.
- Stefan Zweig, Üç Büyük Usta, İş Bankası Yayınları.

Okumaya doymayanlar...
Lakin fazla vakti olmayanlar...
Bu kitap size!

"Derli toplu bir Dostoyevski kitabı arıyorum. Hem rahat okunsun hem ruhuma dokunsun." diyenler için hazırlamış bu kitapta edebiyat ve düşünce dünyasının dev ismi Dostoyevski'nin anlamlı sözleri, ruha dokunan düşünceleri, kitaplarından çarpıcı bölümler ve ilginç hayat hikâyesi var.

Bu kitabı okuduktan sonra; daha önce hiç Dostoyevski kitabı okumadıysanız hemen bir tane alıp okuyabilir, hayata bir düşünürün gözüyle bakabilir, "Bu konuda Dostoyevski de şöyle der..." deyip mevzulara balıklama dalabilir, hatta arkadaş meclislerinde ondan "Dosto" diye bahsedebilirsiniz...

Ne demiş Dostoyevski, "Yaşamaktan korkma! Doğru şeyler yaptığında yaşam öyle güzel ki..."

ISBN 975-6107-00-6